

DE STAAT VAN INTEGRATIE

ROTTERDAM

AMSTERDAM

DE STAAT VAN INTEGRATIE

ROTTERDAM

AMSTERDAM

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	04
Andrée van Es en Korrie Louwes	04
STAAT VAN INTEGRATIE	
IN AMSTERDAM EN ROTTERDAM	06
Verantwoording	08
'Amsterdam - Rotterdam: allebei divers, maar ook verschillend' door Han Entzinger	10
'De hoofdstad en de havenstad: een verhaal van twee immigratiesteden' door Paul Scheffer	34
BIJLAGE	60
Demografie	62
Onderwijs	79
Arbeidsmarkt	88
Inkomen en uitkering	96
Gezondheid	102
Criminaliteit	105
Thuisvoelen	114
Segregatie en samenhang	118
Waarden en oriëntatie	128
Participatie	131

‘AMSTERDAM WIL DOOR MIDDEL VAN ‘AMSTERDAMS BURGERSCHAP’ DE VERBONDENHEID IN DE STAD VERSTERKEN, DE ONDERLINGE ONGANG VERBETEREN EN VERRUWING TEGENGAAN’

VOORWOORD

ROTTERDAM EN AMSTERDAM ZIJN VERSCHILLEND. DAT IS ALTHANS HET BEELD. BIJ NADER ONDERZOEK BLIJKT DIT NOGAL EENS GENUANCEERDER TE LIGGEN. BEIDE STEDEN HEBBEN EEN HYPERDIVERSITEIT AAN INWONERS MET MEER DAN 170 NATIONALITEITEN. NIET ZO VREEMD DAAROM, DAT WIJ DE BEHOEFTE VOELDEN OM DAAR EENS BETER NAAR TE KIJKEN.

Statistieken, kerngegevens en ander materiaal over diversiteit en integratie waren ruimschoots beschikbaar. Twee wetenschappers werden bereid gevonden om hun licht hierover te laten schijnen. Het resultaat ligt voor u.

De kernvragen die wij stelden aan Han Entzinger (Erasmus Universiteit Rotterdam) en Paul Scheffer (Universiteit van Tilburg) waren: wat zijn de overeenkomsten en verschillen tussen Rotterdam en Amsterdam op het gebied van diversiteit en integratie? Wat kunnen onze steden van elkaar leren? En welke uitdagingen zien zij voor de nabije toekomst?

De gegevens in deze publicatie zijn niet nieuw. In hun onderlinge samenhang leveren de analyses van Entzinger en Scheffer echter soms verrassende resultaten en boeiende vergezichten op. De conclusie dringt zich op dat het onderscheid tussen “allochtoon” en “autochtoon” onbruikbaar, zelfs belemmerend is geworden bij het bespreken van problemen in onze steden. Het houdt mensen gevangen in verhoudingen die iedere dag blijken te veranderen.

Een mooi voorbeeld van deze snel veranderende verhoudingen is het aantal startende ondernemers uit migrantengroepen. In zowel Amsterdam als Rotterdam is dat aantal, dwars tegen de conjunctuur in, substantieel gegroeid. Dit heeft een grote en positieve invloed op het integratieproces en versterkt de dynamiek ervan enorm.

Als het gaat om taal is het beeld minder florissant. In beide steden is gebrekkige taalbeheersing een hardnekkig probleem. In Rotterdam en in Amsterdam zie je dat leerlingen mede daarom ontmoedigd worden de Cito toets af te leggen, dat jongvolwassenen met onvoldoende beheersing van het Nederlands hun kansen op de arbeidsmarkt zien verdampen, dat het taalniveau vaak zodanig is dat het de integratie belemmert. Zowel Rotterdam als Amsterdam wil de komende jaren een fors offensief starten op taalbeheersing.

Wij zeggen – ook in de richting van het Rijk – dat niets doen geen optie is. Wij bepleiten een gezamenlijke agenda. Dus kabinet, andere gemeenten; zie Amsterdam en Rotterdam als proeftuinen op het gebied van integratie en diversiteit en benut de kennis en ervaring die wij opdoen. Anderzijds kunnen wij het natuurlijk niet alleen. Wij hebben het Rijk en de andere steden nodig om onze integratieagenda voor de komende jaren te kunnen realiseren.

Zie dit rapport als een eerste aanzet. Wij hopen dat onze onderlinge uitwisseling van kennis en ervaring veel nieuwe en hopelijk waardevolle impulsen zal opleveren, waar ook andere steden en het Rijk hun voordeel mee kunnen doen.

ANDRÉE VAN ES
Wethouder Burgerschap en Diversiteit van Amsterdam

KORRIE LOUWES
Wethouder Participatie van Rotterdam

‘HET ROTTERDAMSE COLLEGE VERTROUWT BIJ ZIJN INTEGRATIEBELEID OP DE EIGEN KRACHT VAN INWONERS, BEDRIJVEN EN INSTELLINGEN’

Korrie Louwes

STAAT VAN INTEGRATIE IN AMSTERDAM EN ROTTERDAM

Voor het verdiepen en verder ontwikkelen van de integratieaanpak in Amsterdam en Rotterdam is het juiste gereedschap nodig. Natuurlijk vormen de eigen inzichten en visie van de gemeente een belangrijk uitgangspunt. Maar daarnaast is het essentieel om te weten wat de status quo is. Hoe gaat het met de verschillende migrantengroepen in onze steden?

Paul Scheffer, hoogleraar Europese studies aan de Tilburg University en tot voor kort bijzonder hoogleraar grootstedelijke problematiek aan de Universiteit van Amsterdam; en Han Entzinger, socioloog en hoogleraar migratie- en integratiestudies aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, bogen zich over deze vraag.

In hun hierna volgende artikelen schetsen zij hoe de verschillende migrantengemeenschappen zich ontwikkelen, getalsmatig en op het punt van onder meer opleidingsniveau, arbeidsparticipatie, gezondheid en betrokkenheid bij de samenleving. Elk wijzen zij op verworvenheden en belangrijke verschuivingen, maar ook de knelpunten die naar hun inzicht speciale aandacht verdienen.

Hun bevindingen vormen de inspiratie voor verschillende gezamenlijke activiteiten van Amsterdam en Rotterdam rond het onderwerp van de integratie.

VERANTWOORDING

IN HET NAJAAR 2010 VATTEN DE WETHOUDERS ANDRÉE VAN ES VAN AMSTERDAM EN KORRIE LOUWES VAN ROTTERDAM HET PLAN OP OM GESPREKKEN TE ENTAMEREN TUSSEN BEIDE STEDEN, VOORAL OVER DE ONTWIKKELING OP HET GEBIED VAN DE INTEGRATIE.

Ze waren tot het inzicht gekomen dat de traditionele animositeit tussen '010' en '020' maar eens opzij moest worden gezet en dat Amsterdam en Rotterdam elkaar wel iets te vertellen hebben waarvan iedereen zou kunnen leren.

Het onderzoek dat hier wordt gepresenteerd moet tegen die achtergrond worden gezien. Onze betrokkenheid bij deze rapportage is uiteenlopend. Paul Scheffer, die toen nog de Wibautleerstoel aan de Universiteit van Amsterdam bezette, nam het initiatief om, als vertrekpunt voor de gesprekken, een vergelijking van beide steden te maken. Het idee was om geen nieuw onderzoek te doen, maar om het bestaande materiaal zo goed mogelijk te ordenen. Daartoe werd een opzet gemaakt, die mede was geïnspireerd door de jaarrapporten integratie van het Sociaal en Cultureel Planbureau.

Al snel werd duidelijk dat een serieuze vergelijking lastig zou zijn bij gebrek aan onderling goed vergelijkbare statistische gegevens. Zowel Amsterdam als Rotterdam beschikken over een schat aan informatie over de positie van hun eigen migrantenpopulaties, maar in vrijwel alle gevallen zijn de statistische indelingen net niet gelijk of is de formulering van in surveys gestelde vragen verschillend. De statistische bureaus van beide steden – COS in Rotterdam en O+S in Amsterdam – hebben een klein wonder verricht door zo veel mogelijk data waarover zij beschikten alsnog onderling vergelijkbaar te maken. Al deze data – en soms gaat het daarbij ook nog om lange tijdreeksen – zijn als bijlage bij deze publicatie opgenomen. We willen hier de medewerkers van COS en O+S zeer bedanken voor al hun inspanningen.

Toen de dataverzameling in de zomer 2011 gereed was vroegen beide wethouders aan ons om een commentaar te schrijven. Het uitgangspunt was om een beschrijving te geven van overeenkomsten en verschillen tussen beide steden met een nadruk op de positie van migrantengemeenschappen. Wij hebben verder geprobeerd een aantal conclusies te trekken die wellicht kunnen bijdragen aan het gesprek over de toekomstige ontwikkeling van beide steden en de hoofdlijnen van het te voeren beleid.

Door de gevolgde werkwijze is onvermijdelijk een zekere overlap ontstaan tussen onze beide essays. Soms zijn onze bevindingen en de conclusies die wij daaruit trekken gelijk, soms wijken ze van elkaar af. Soms appreciëren we hetzelfde verschijnsel niet op dezelfde manier. Soms gaat het vooral om verschillende accenten, wat de veelzijdigheid van de uitdagingen waarvoor beide steden staan alleen maar benadrukt. Enfin, de lezer trekke vooral zijn eigen conclusies aan de hand van de cijfers die wij ook gebruikten.

Wij willen graag Andrée van Es en Korrie Louwes danken voor het in ons gestelde vertrouwen en voor de diverse indringende gesprekken die wij met hen over de ontwikkeling van Amsterdam en Rotterdam als immigratiesteden mochten voeren. Ook willen we de ambtenaren van de beide steden bedanken die ons met raad en daad terzijde hebben gestaan. Uiteraard zijn en blijven wij ieder verantwoordelijk voor de analyses en de daarop gestoelde aanbevelingen in ons eigen essay.

HAN ENTZINGER

PAUL SCHEFFER

'ROTTERDAM ZAL ZICH
MOETEN INSPANNEN OM DE
WERKGELEGENHEID VOOR
LAAGGESCHOOLDEN VAST TE
HOUDEN'

Fotograaf: Claire Droppert

HAN ENTZINGER

AMSTERDAM – ROTTERDAM: ALLEBEI DIVERS, MAAR OOK VERSCHILLEND

DIT WORDT EEN VERHAAL VAN TWEE STEDEN, DE GROOTSTE TWEE STEDEN VAN NEDERLAND: AMSTERDAM EN ROTTERDAM. ZE VERSCHILLEN AANZIENLIJK VAN ELKAAR EN GAAN DAAR OOK PRAT OP.

Amsterdam is een eeuwenoude, organisch gegroeide handelsstad, centrum van commerciële en financiële dienstverlening met een grote historische binnenstad en een rijk cultureel leven, en bovendien een belangrijke toeristische trekpleister. Rotterdam is een haven- en industriestad die pas de laatste honderdvijftig jaar een snelle groei heeft doorgemaakt, die in de Tweede Wereldoorlog zijn hart verloor en zich sindsdien, vooral in architectonisch opzicht, de allure heeft aangemeten van een moderne wereldstad, maar met een relatief eenzijdige economische structuur die voortdurend wordt bedreigd met veroudering.

Ondanks deze grote verschillen hebben beide steden veel gemeenschappelijks. Zo danken beide hun groei en voorspoed van oudsher aan immigratie. Aan het eind van de Gouden Eeuw, rond 1700, was 40 % van de Amsterdamse bevolking geboren in het buitenland. De kiem voor de Amsterdamse rijkdom is in hoge mate gelegd door Antwerpse protestanten, Franse hugenoten en Portugese joden. In latere eeuwen liep het percentage immigranten geleidelijk terug, maar sinds enkele decennia groeit het weer (Lucassen & Lucassen 2011). Momenteel is een kwart van de Amsterdamse bevolking in het buitenland geboren. Telt men hun kinderen hierbij op, dan blijkt dat vrijwel de helft van de Amsterdamse bevolking tot de eerste dan wel de tweede migrantengeneratie behoort. Anders dan in 1700 zijn de migranten niet meer alleen uit de buurlanden afkomstig, maar van over de hele wereld. Geen wonder, want afstand speelt heden ten dage een veel minder grote rol dan destijds. Rotterdam heeft pas sinds de opkomst van haven en industrie aan het einde van de negentiende eeuw grootscheepse immigratie gekend. Aanvankelijk vooral vanuit de landelijke gebieden in Zuid-Nederland

en de laatste halve eeuw vanuit een grote diversiteit aan landen, waaronder in het bijzonder Suriname, Turkije, Marokko en, meer recent, Polen. Het migrantenaandeel in de Rotterdamse bevolking ligt op hetzelfde niveau als in Amsterdam, maar op belangrijke punten als herkomst en opleiding zijn er wel verschillen tussen de migrantenpopulaties van beide steden. Daarover later meer.

Dit verhaal gaat vooral over die migrantenpopulaties en over hoe zij het beeld van de grootste twee steden in Nederland bepalen, nu en in de toekomst. Sommige nieuwkomers beschouwen de stad als doorgangshuis en verdwijnen weer snel. Anderen schieten er wortel, blijven en acclimatiseren. De stedelijke omgeving vormt voor sommigen het decor voor een maatschappelijk stijgingsproces, voor anderen werkt die 'sociale liftfunctie' van de stad niet of nauwelijks (Burgers & Engbersen 2004). Veel succesvolle nieuwkomers trekken na verloop van tijd uit de stad weg naar de randgebieden en maken zo weer plaats voor andere nieuwkomers, die op hun beurt ook weer sociaal en geografisch mobiel kunnen worden. Kortom, voor een belangrijk deel van haar bevolking is de stad een doorgangshuis, terwijl een ander deel er blijft 'hangen'. De uitdaging voor de bewoners en bestuurders van zo'n stad is een bevolking met een zo hoge mobiliteit en een zo grote diversiteit toch het gevoel te geven dat de stad hun 'thuis' is en daarvoor passende instrumenten te ontwikkelen. De grote vraag is natuurlijk hoe dit voor elkaar te krijgen in een samenleving die individualistischer lijkt dan ooit tevoren.

De komst van grote aantallen migranten en de specifieke vragen die hieruit voortvloeien zijn in zowel Amsterdam als Rotterdam aanleiding geweest voor het ontwikkelen

van een 'integratiebeleid', ook al wordt dit al enige tijd niet meer met die naam aangeduid. Immers, integratie suggereert dat nieuwkomers zich invoegen in een bestaande, tamelijk onveranderlijke stedelijke samenleving. Ten onrechte, want juist een stedelijke samenleving verandert voortdurend en diezelfde nieuwkomers dragen daaraan in hoge mate bij. Ook de al langer in de stad gevestigde bevolking past zich aan die verandering aan, al roept dat soms spanningen op, spanningen die bijna onlosmakelijk zijn verbonden met samenleven in een stedelijk kader. Eigenlijk zou iedereen die deel uitmaakt van de stedelijke samenleving zich in zekere mate in die samenleving geïntegreerd moeten voelen en eigenlijk zou een 'integratiebeleid' zich daarom op de gehele bevolking moeten richten: gevestigden én nieuwkomers. Want zonder een zekere mate van onderlinge verbondenheid en zonder een gevoel van gemeenschappelijkheid kan geen samenleving functioneren. De vraag hierbij is wel hoe ver die ge-

meenschappelijkheid moet gaan en welke bijdrage ieder van de belangrijkste stakeholders – overheid, bedrijven, onderwijs, maatschappelijke organisaties en, last but not least, de burgers zelf – hieraan kan en moet leveren. Dat is de uitdaging waarmee de grootste twee steden van Nederland meer dan ooit worden geconfronteerd, ieder op eigen wijze. Voordat ik ga proberen een antwoord op die vraag te formuleren, bespreek ik eerst een vergelijkende analyse van een aantal aan migratie gerelateerde aspecten in beide steden. Deze is gebaseerd op zo veel mogelijk onderling vergelijkbare cijfers verstrekt door de Amsterdamse Dienst Onderzoek en Statistiek (O & S) en het Rotterdamse Centrum voor Onderzoek en Statistiek (COS).

'ZONDER EEN ZEKERE MATE VAN ONDERLINGE VERBONDENHEID EN ZONDER EEN GEVOEL VAN GEMEENSCHAPPELIJKHEID KAN GEEN SAMENLEVING FUNCTIONEREN'

fotograaf: Edwin van Eis

DE TWEE STEDEN VERGELEKEN

DEMOGRAFISCHE KERNGEGEVENS EN VESTIGINGSPATRONEN

Op het eerste gezicht lijkt de migratiesituatie in Amsterdam tamelijk veel op die van Rotterdam. Het aandeel inwoners met een migratieachtergrond is in beide steden vrijwel gelijk. Op 1 januari 2010 was nagenoeg de helft, namelijk 50,1 % van de Amsterdamse bevolking autochtoon volgens de hiervoor gebruikelijke CBS-definitie (de persoon in kwestie plus diens beide ouders geboren in Nederland)¹. In Rotterdam lag dit percentage een fractie hoger, en wel op 52,3 %. Wel is sinds 2000 het autochtone aandeel in de Rotterdamse bevolking sneller teruggelopen dan in de Amsterdamse. In dat jaar immers was 60,0 % van de Rotterdammers nog autochtoon tegenover 54,7 % van de Amsterdammers. Als de bevolking van beide steden zich op deze zelfde wijze blijft ontwikkelen, zal Rotterdam zeer binnenkort Amsterdam voorbijstreven en de Nederlandse gemeente met het grootste aandeel allochtonen worden.

Wie zijn de allochtonen in beide steden? Ook hier zijn de verschillen op het eerste gezicht betrekkelijk klein, maar ze zijn er wel. Jarenlang vormden de Surinamers in zowel Amsterdam als Rotterdam de grootste allochtone groep, totdat zij in 2010 in Amsterdam door de Marokkanen werden ingehaald. Hoewel vooral Amsterdam het imago heeft van een stad waar zich ooit veel Surinamers hebben gevestigd, is het aandeel van deze groep in beide steden nagenoeg gelijk: 9,0 % in Amsterdam en 8,9 % in Rotterdam. Bovendien stijgt het aantal Surinamers in Rotterdam, terwijl de Surinaamse bevolking in Amsterdam in omvang terugloopt. De oorzaak hiervan is vermoedelijk dat het proces van middenklassenvorming onder de Surinamers in Amsterdam verder is gevorderd dan in Rotterdam, want vooral onder de middenklasse zien we veel stedelingen wegtrekken. Hiertegenover staat dat Rotterdam traditioneel veel meer Antillianen huisvest dan Amsterdam, percentsgewijs (3,6 tegenover 1,5 % van de gehele stadsbevolking), maar ook in absolute aantallen (21.000 tegenover 11.500). Kennelijk vestigen veel nieuwkomers zich het liefst in de nabijheid van landgenoten die hen voorgingen.

De beide andere grote migrantengroepen, de Turken en de Marokkanen, doen in de twee steden in omvang nauwelijks voor elkaar onder, wanneer men ze althans samen beschouwt: in Rotterdam was in 2010 14,5 % van de bevolking Turks of Marokkaans, in Amsterdam 14,3 %. Maar de verdeling tussen de beide groepen verschilt sterk: in Rotterdam wonen meer Turken dan Marokkanen (47.000 tegenover 39.000), terwijl Amsterdam 40.000 Turken en bijna 70.000 Marokkanen telt. Vermoedelijk is dit terug te voeren op het feit dat destijds bij de werving van de 'gastarbeiders' Amsterdamse bedrijven een voorkeur hadden voor Marokko, terwijl Rotterdamse bedrijven zich vooral richtten op Turkije. Bij mijn weten is dit echter nooit onderzocht. Anders dan bij de Surinamers, is bij de Turken en Marokkanen nog geen afname van de groei, laat staan van de absolute aantallen te zien; een teken dat het proces van middenklassenvorming en de daaruit voortvloeiende trek naar de voorsteden onder hen minder ver is gevorderd. Bij de Turken en de Marokkanen ziet men wel degelijk verhuisbewegingen, maar die blijven vooralsnog binnen de stadsgrenzen, van de oude laatnegentiende- en vroegtwintigste-eeuwse wijken naar de wijken die zijn gebouwd in de decennia na de Tweede Wereldoorlog.

Zo zien we in Amsterdam tussen 2000 en 2010 de sterkste procentuele groei van niet-westerse allochtonen optreden in de overwegend naoorlogse stadsdelen Nieuw-West (van 37 naar 49 %) en Noord (van 27 naar 36 %). Daarentegen lieten de oudere stadsdelen West en Oost in deze periode een lichte teruggang zien in hun niet-westers allochtone bevolking: West van 34 naar 33 % en Oost van 36 naar 34 %. Voor de stad als geheel was echter toch nog sprake van een toename, en wel van 31 naar 35 %. Een gelijksoortige ontwikkeling deed zich voor in Rotterdam, waar de geheel of gedeeltelijk naoorlogse deelgemeenten Charlois (van 33 naar 46 %), IJsselmonde (van 20 naar 34 %) en Prins Alexander (van 12 naar 20 %) relatief snel groeiden. Deelgemeenten met veel oudere bebouwing en een van oudsher grote allochtone bevolking groeiden minder snel: Delfshaven van 57 naar 60 % en Feijenoord van 50 naar 57 %. Het aandeel niet-westerse allochtonen binnen de totale Rotterdamse bevolking nam in het afgelopen decennium toe van 30 naar 37 %. Op dit punt is Rotterdam inmiddels dus Amsterdam gepasseerd.

¹ In deze tekst worden de termen 'autochtoon' en 'allochtoon' gebruikt in puur beschrijvende zin, conform de hiervoor door het CBS en door Amsterdam en Rotterdam gehanteerde definities. Op de discussie die zich rond het gebruik van deze termen in beleidskringen, maar ook in de samenleving afspeelt, wordt later ingegaan.

De trek vanuit de oudere wijken naar de naoorlogse wijken betekent overigens niet dat de segregatie van allochtonen hierdoor automatisch afneemt. Opmerkelijk is dat dit wel het geval is in Rotterdam, maar niet in Amsterdam. Sinds 2000 bijvoorbeeld is de segregatie-index voor de Turken in Rotterdam gedaald van 48 naar 38, terwijl die voor de Turken in Amsterdam is gestegen van 41 naar 45. Bij de Marokkanen zijn de trends vergelijkbaar: een daling van 43 naar 35 in Rotterdam en een stijging van 39 naar 42 in Amsterdam. De segregatie-index geeft weer welk percentage van een bepaalde bevolkingsgroep zou moeten verhuizen naar een andere wijk teneinde een volstrekt evenredige spreiding van die bevolkingsgroep over de gehele stad te bereiken. Ook onder de autochtone bevolking van Amsterdam zien we een toename van de segregatie, terwijl in Rotterdam juist sprake is van een (lichte) afname. Wel woont de autochtone bevolking van Amsterdam nog altijd aanzienlijk minder gesegregeerd dan die van Rotterdam. In Rotterdam zou 45 % van de autochtone bevolking moeten verhuizen om een evenredige spreiding over de stad te verkrijgen, in Amsterdam slechts 27.

De meest opmerkelijke verschillen tussen de allochtone populaties van Amsterdam en Rotterdam vinden we onder degenen die niet worden gerekend tot een van de grootste vier groepen (Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen). Binnen deze 'restcategorie' wordt in de bevolkingsstatistieken een onderscheid gemaakt tussen 'westerse' en 'overige niet-westerse' allochtonen. Van de Amsterdamse bevolking behoorde in 2010 14,9 % tot de westerse allochtonen; in Rotterdam lag dit percentage op 10,8. Opval-

lend is dat deze bevolkingscategorie in Amsterdam in het laatste decennium veel sneller is gegroeid dan in Rotterdam (3 procentpunten in Amsterdam tegenover 1,3 in Rotterdam). Daarentegen is de categorie 'overige niet-westerse allochtonen' sinds 2000 juist in Rotterdam veel sneller gegroeid: van 7,5 naar 10 %, terwijl Amsterdam slechts een aanwas laat zien van 9,9 naar 10,1 %. Men mag hier een verband vermoeden met het verschil in de vraag naar arbeid, en wellicht in algemene aantrekkingskracht tussen beide steden, maar ook daarover later meer. Overigens mag men niet voetstoots aannemen dat westerse allochtonen zich vooral aan de bovenkant van de arbeidsmarkt ophouden en niet-westerse aan de onderkant. Zo worden bijvoorbeeld alle EU-burgers, dus inclusief Polen, Roemenen en Bulgaren, tot de westerse allochtonen gerekend. Velen van hen verrichten laag geschoold werk. Omgekeerd behoren hoog geschoolde kennismigranten, die onder meer uit landen als India en China afkomstig zijn, tot de niet-westerse allochtonen. Dit geeft al een eerste indicatie van de afnemende bruikbaarheid van de indelingscriteria die in de migratiestatistieken gangbaar zijn.

In beide steden zien we voorts dat de eerste generatie onder alle groepen relatief in omvang afneemt, terwijl de tweede generatie groeit. In feite is de groei in de totale omvang van de 'klassieke' allochtone groepen uitsluitend het gevolg van een toename van de tweede generatie. Nieuwe immigratie - bijv. door gezinsmigratie - is onder de 'klassieke' groepen vrijwel tot stilstand gekomen; ook landelijke cijfers bevestigen dit patroon en de verwachting is dat dit voor deze groepen zo blijft (Nicolaas e.a. 2011).

1.1.A BEVOLKING NAAR HERKOMSTGROEPERING, 1 JANUARI 2000-2010

Rotterdam	2000	2010
Surinamers	50.053	52.632
Antillianen	15.593	21.066
Turken	40.277	46.868
Marokkanen	30.238	38.982
overige niet-westerse allochtonen	44.561	59.379
westerse allochtonen	56.500	63.849
autochtonen	355.438	310.163
totaal	592.660	592.939

bron: COS

1.1.A BEVOLKING NAAR HERKOMSTGROEPERING, 1 JANUARI 2000-2010

Amsterdam	2000	2010
Surinamers	71.760	68.881
Antillianen	11.623	11.689
Turken	33.931	40.370
Marokkanen	55.043	69.439
overige niet-westerse allochtonen	72.188	77.832
westerse allochtonen	86.717	114.553
autochtonen	400.027	385.009
totaal	731.289	767.773

bron: O+S

Fragment van tabel 1.1.a

Hiermee neemt de gemiddelde vestigingsduur onder deze 'klassieke' migrantengroepen toe. De gemiddelde Marokkaanse Amsterdammer woont intussen al langer in de stad dan de gemiddelde autochtone Nederlander. Bij de westerse allochtonen zien we juist het tegenovergestelde: onder de laatst aangekomen migranten bevinden zich steeds meer mensen met een westerse achtergrond. Velen onder hen blijken alweer snel te vertrekken, vaak ook uit Nederland. Over het algemeen vertonen migranten uit westerse landen een hogere mobiliteit dan degenen die hier vanuit niet-westerse landen zijn gekomen, dus men mag veronderstellen dat het zich langzaam wijzigende migratiepatroon op de langere duur tot minder permanente vestiging in Nederland zal leiden dan in de afgelopen decennia het geval was. Er is geen reden om aan te nemen dat dit in de grootste twee steden anders ligt dan elders in het land. Wel mag men verwachten dat een bovenproportioneel deel van de nieuwkomers in Nederland zich in eerste instantie vestigt in Amsterdam of Rotterdam. Dit is al jarenlang het geval. In heel Europa vertonen nieuwkomers trouwens een sterke voorkeur voor vestiging in een grootstedelijke omgeving. Daar wonen vaak al landgenoten, daar bestaat vaak al een bij hun wensen aansluitend voorzieningspakket en daar zijn ook betere mogelijkheden om een inkomen te verwerven.

Ten slotte verdient vermelding dat tegelijk met de groei van de tweede generatie bij de meeste allochtone groeperingen, ook het aantal ouderen toeneemt. Was in 2000 nog slechts 4,2 % van alle 65-plussers in Rotterdam niet-westers allochtoon en in Amsterdam 7,4 %, in 2010 waren deze percentages gestegen tot 10,9, respectievelijk 14,3. Voor de komende jaren ligt een verdere stijging voor de hand. In haar totaliteit is de Rotterdamse bevolking iets jonger dan de Amsterdamse. Dit geldt ook voor elk van de grotere etnische groepen afzonderlijk, behalve voor de Turken. Een van de oorzaken van de jeugdigheid van de Rotterdamse bevolking is dat vrouwen in die stad gemiddeld bijna drie jaar eerder hun eerste kind krijgen dan in Amsterdam (28,2 tegenover 31,0 jaar). De generaties volgen elkaar daardoor sneller op en dit drukt de gemiddelde leeftijd. In beide steden krijgen allochtone (vooral Turkse en Marokkaanse) vrouwen trouwens wel steeds later hun eerste kind. Op dit punt passen zij zich geleidelijk aan de in Nederland heersende norm aan.

ONDERWIJS

Het behoeft geen betoog dat onderwijs zeer bepalend is voor de kansen in het latere leven: hoe hoger opgeleid, des te beter de perspectieven. Op dit punt zijn de verschillen tussen Amsterdam en Rotterdam aanzienlijk, niet alleen voor de allochtone bevolking van beide steden, maar ook voor de autochtone. In Amsterdam zijn zowel autochtonen als allochtonen aanmerkelijk hoger opgeleid dan in Rotterdam. In 2008 had 31 % van de autochtone Rotterdamers een laag opleidingsniveau (maximaal vmbo-plus), tegenover slechts 18 % in Amsterdam. Hoog opgeleid (minimaal Bachelor hbo/wo) was daarentegen 30 % van de Rotterdamse autochtonen en 48 % van de Amsterdamse. Van de niet-westerse allochtonen had in hetzelfde jaar in Rotterdam 56 % een laag opleidingsniveau, tegenover 41 % in Amsterdam. Hoog opgeleid was toen slechts 11 % van de Rotterdamse niet-westerse allochtonen en 23 % van de Amsterdamse.

De nog altijd grote verschillen tussen autochtonen en allochtonen verhullen enigszins dat in het afgelopen decennium in beide steden sprake is geweest van een flinke verhoging van het totale opleidingsniveau. Was in 2000 nog 49 % van de Rotterdamse bevolking laag opgeleid en 34 % van de Amsterdamse, acht jaar later waren deze percentages gedaald naar 40, resp. 26. Echter, de stijging van het opleidingsniveau voltrekt zich in beide steden ongeveer even snel en – nog belangrijker – zij gaat ook ongeveer net zo snel voor de autochtonen als voor de niet-westerse allochtonen. De kloof wordt dus niet kleiner. Binnen de niet-westerse allochtonen hebben de Turken en Marokkanen gemiddeld het laagste opleidingsniveau, terwijl Surinamers, Antillianen en de overige groepen een tussenpositie innemen tussen hen en de autochtone bevolking. Het ziet er vooralsnog niet naar uit dat in deze trend snel verandering zal komen. Zo blijkt uit Amsterdamse cijfers uit 2011 dat 72 % van de autochtone kinderen aan het einde van de basisschool een havo/vwo-advies kreeg, tegenover 30 % van de kinderen uit de grootste vier allochtone groeperingen. Bij de vmbo/havo-adviezen ligt deze verdeling precies omgekeerd: 20 % van de autochtone kinderen tegenover 40 tot 45 % van de allochtone kinderen kreeg zo'n advies. Ook andere indicatoren, zoals niet-deelname aan de Cito-toets en doorverwijzing naar praktijkonderwijs laten aanzienlijke verschillen zien – soms wel tot een factor vier – tussen autochtone en allochtone kinderen.

Tot de meest hardnekkige problemen in het voortgezet onderwijs en het mbo behoort de voortijdige schooluitval. Weliswaar is deze in beide steden in de afgelopen jaren teruggedrongen, maar nog altijd verlaat ieder jaar in Rotterdam 7,2 % en in Amsterdam 5,5 % van de niet-westers allochtone leerlingen dit type onderwijs zonder diploma. Bij de autochtonen liggen deze percentages iets lager (4,9, resp. 4,3 %), zodat vooral in Rotterdam het verschil tussen autochtonen en allochtonen op dit punt nog aanzienlijk blijft. Het laat zich raden dat de entree van een deel der allochtone jongeren in het arbeidsproces hierdoor flink wordt bemoeilijkt. Hiertegenover staat een forse stijging van de participatie van allochtonen in het hoger onderwijs: in beide steden is in het hbo intussen vrijwel geen sprake meer van een ondervetegenwoordiging van allochtone studenten. In het wo is nog wel ruimte voor een inhaalslag, in het bijzonder bij de niet-westerse allochtonen. Overigens ervaren hoog opgeleide allochtone jongeren soms meer obstakels bij toetreding tot het arbeidsproces dan hun autochtone studiegenoten, bijvoorbeeld omdat zij niet in dezelfde mate over netwerken en (taal)vaardigheden beschikken. Toch zijn dit zaken van een andere orde dan de problemen van de laag opgeleide allochtonen, en zeker van de relatief vele drop outs onder hen. De conclusie moet luiden dat het aandeel hoog opgeleide allochtonen in beide steden zeker toeneemt, maar dat tegelijkertijd de allochtonen nog lange tijd oververtegenwoordigd zullen blijven onder de laag opgeleiden. Het feit dat door nieuwe immigratie telkens weer nieuwe laag opgeleide allochtonen binnenkomen is hiervan mede een oorzaak.

Een lastig probleem in het onderwijs is ook de segregatie, die vooral in het basisonderwijs optreedt. Landelijk bezien is er een tendens waarbij scholen in etnisch gemengde buurten de neiging vertonen ofwel steeds 'zwarter' te worden ofwel steeds 'witter'. Uit onderzoek is bekend dat de kwaliteit van het onderwijs niet per se samenhangt met de etnische samenstelling van een school, maar toch beschouwt de overheid een leerlingenpopulatie die een zo getrouw mogelijke afspiegeling biedt van de buurt waarin de school staat doorgaans als optimaal. Zo komen kinderen van uiteenlopende etnische achtergrond beter en vaker met elkaar in contact, waardoor ook een beter begrip

van elkaars achtergronden kan ontstaan. De beschikbare cijfers laten allereerst zien dat veel basisscholen in zowel Amsterdam als Rotterdam overwegend allochtone leerlingen hebben. Dat is, gezien de leeftijdsopbouw van de bevolking in beide steden niet meer dan logisch. Daarnaast heeft in beide steden ongeveer 80 % van de scholen een leerlingenbestand dat min of meer een afspiegeling vormt van de buurt waarin deze scholen staan. Uit de beschikbare cijfers kan tevens worden afgeleid dat beide steden meer 'te zwarte' dan 'te witte' scholen kennen. Dat kan wijzen op een zogenoemde 'witte vlucht': autochtone ouders sturen hun kinderen naar basisscholen in aangrenzende gemeenten, vermoedelijk met minder allochtone leerlingen. De voor beide steden beschikbare cijfers zijn te grofmazig om nadere conclusies te trekken; aanvullend vergelijkend onderzoek naar dit vraagstuk lijkt daarom gewenst.

2.3 PERCENTAGE VOORTIJDIG SCHOOLVERLATERS TOT 23 JAAR VANUIT VOORTGEZET ONDERWIJS. EN MBO

Rotterdam	schooljaar 2004/2005	schooljaar 2008/2009
autochtonen	6,4	4,9
westerse allochtonen	7,9	5,8
niet-westerse allochtonen	9,0	7,2

bron: Jeugdmonitor CBS

2.3 PERCENTAGE VOORTIJDIG SCHOOLVERLATERS TOT 23 JAAR VANUIT VOORTGEZET ONDERWIJS EN MBO

Amsterdam	schooljaar 2004/2005	schooljaar 2008/2009
autochtonen	5,2	4,3
westerse allochtonen	6,5	5,2
niet-westerse allochtonen	7,5	5,5

bron: Jeugdmonitor CBS

Fragment van tabel 2.3

ARBEID EN INKOMEN

Zowel de bruto als de netto arbeidsparticipatie is in beide steden in het afgelopen decennium toegenomen. De bruto participatie (werkenden plus werkzoekenden) steeg in Rotterdam van 63 in het afgelopen decennium naar 68 % van alle 15- t/m 64-jarigen en in Amsterdam van 70 naar 73 %. Deze stijging is in Rotterdam dus iets sneller gegaan dan in Amsterdam, maar de arbeidsparticipatie ligt in de Maasstad nog altijd vijf procentpunten lager dan in de hoofdstad. Onder de Surinamers in beide steden heeft de arbeidsparticipatie intussen (bijna) hetzelfde niveau bereikt als onder de autochtone bevolking, maar vooral onder Turken en Marokkanen blijft zij nog ver achter (53 % in Rotterdam en 57 % in Amsterdam), hoewel de afgelopen jaren zeker sprake is van een stijging. Deze stijging houdt echter gelijke tred met de algehele stijging van de arbeidsparticipatie, zodat we op de arbeidsmarkt een zelfde trend zien als in het onderwijs: de deelname stijgt, maar de kloof tussen Turken en Marokkanen enerzijds en de autochtone bevolking anderzijds wordt niet kleiner.

De lage arbeidsparticipatie onder Turken en Marokkanen lijkt in beide steden in hoge mate veroorzaakt door het geringe aantal vrouwen dat zich op de arbeidsmarkt begeeft. Zo behoort in Amsterdam slechts 11 % van de autochtone vrouwen tussen 25 en 34 jaar niet tot de beroepsbevolking en in Rotterdam tien. Van de Turkse en Marokkaanse vrouwen in deze leeftijdsgroep daarentegen behoort 48, resp. 47 % niet tot de beroepsbevolking. Bo-

vendien ligt de werkloosheid onder deze categorie vrouwen in beide steden met 11, resp. 10 % ook nog eens fors hoger dan onder de autochtone vrouwen van dezelfde leeftijd (4, resp. 2 %). Men mag aannemen dat de verschillen bij de leeftijdscategorieën vanaf 35 jaar minstens zo groot zijn, zo niet groter. Hoopgevend is wel dat de niet-participatie onder jonge Turkse en Marokkaanse vrouwen van de tweede generatie op ongeveer de helft ligt van het niveau van de eerste generatie, maar dus toch nog altijd ver boven dat van de autochtone vrouwen.

Bemoedigend is ook dat het aantal werklozen (officieel: niet-werkende werkzoekenden) in beide steden tussen 2000 en 2010 is gedaald, zij het niet spectaculair (in Rotterdam van 11 naar 9 % van de totale bevolking van 23 t/m 64 jaar en in Amsterdam van 9 naar 8 %). Hierbij treden enkele opvallende verschillen aan het licht: in Rotterdam was de daling van de werkloosheid onder de meeste allochtone groepen veel sterker dan in Amsterdam. Zo daalde het aandeel werkzoekenden onder de Rotterdamse Turken van 24 naar 15 % en onder de Turken in Amsterdam van 19 naar 17 %. Rotterdam telt in verhouding tot Amsterdam wat meer langdurig werklozen (in het bijzonder onder de Marokkanen), maar tegelijkertijd ook meer werklozen die nog maar kort werkloos zijn en daarom wellicht beter bemiddelbaar zijn. Ook in het terugdringen van de jeugdwerkloosheid heeft Rotterdam de afgelopen jaren een grotere sprong gemaakt dan Amsterdam, maar de uitgangssituatie

Fotograaf: Jan van der Ploeg

was daar wel penibeler. In Rotterdam daalde de jeugdwerkloosheid van 8 % van alle 17- tot 22-jarigen in 2000 naar 3 % in 2010, terwijl Amsterdam een daling liet zien van 4 naar 3 %.

Het lijkt erop dat in de afgelopen tien jaar de situatie op de arbeidsmarkt in Rotterdam over de hele linie, en zeker voor de allochtone bevolking, per saldo sterker is verbeterd dan in Amsterdam, ook al doet Amsterdam het nog altijd net iets beter dan Rotterdam. Dit is opmerkelijk, omdat men op grond van de verschillen in economische structuur tussen beide steden eerder het tegenovergestelde zou hebben verwacht. Zo is bijvoorbeeld de industrie voor Rotterdam een veel belangrijker sector dan voor Amsterdam. Hier werken van oudsher veel laag geschoolde allochtonen, maar de werkgelegenheid krimpt er. Daartegenover staan duidelijke groeisectoren als communicatie en advisering, die sterk vertegenwoordigd zijn in Amsterdam, maar waar vooralsnog relatief weinig niet-westerse allochtonen werkzaam zijn, wellicht omdat ze vooral werkgelegenheid bieden aan hoger geschoolden. Ondanks de relatief sterkere verbetering van het laatste decennium lijken de problemen onder een deel van de allochtone bevolking van Rotterdam hardnekkiger dan in Amsterdam. Zo ligt het percentage huishoudens dat een bijstandsuitkering ontvangt in Rotterdam op 9 % en in Amsterdam op 7 %. Opmerkelijk in Rotterdam is vooral het zeer veel hogere beroep op de bijstand dan in Amsterdam door Marokkaanse en Antilliaanse huishoudens.

De inkomenssituatie van de tweede generatie allochtonen laat ten opzichte van die van de eerste enkele opmerkelijke verschuivingen zien. In zowel Amsterdam als Rotterdam zien we van de eerste op de tweede generatie meer dan een halvering van het aandeel 23- t/m 64-jarigen dat een inkomen uit een uitkering geniet. Onder de tweede generatie allochtonen werd in 2008 zelfs minder vaak een beroep gedaan op een uitkering dan onder de autochtone bevolking: in Rotterdam 12 tegenover 14 %, in Amsterdam 10 tegenover 12 %. Daarbij zij wel aangetekend dat de leeftijdsopbouw van beide categorieën verschilt: allochtonen van de tweede generatie zijn gemiddeld jonger dan autochtonen. Maar het verschil tussen de eerste en tweede generatie is bepaald spectaculair te noemen. Het wijst erop dat het met de arbeidsparticipatie van allochtonen de goede kant op gaat, ook al zijn op dit punt nog lang niet alle verschillen met de autochtone bevolking verdwenen. De positie van veel allochtonen op de arbeidsmarkt blijft kwetsbaarder dan die van autochtonen. Dit bergt risico's in zich, zeker bij voortdurende van de huidige economische crisis.

'HET VERSCHIL TUSSEN DE EERSTE EN TWEEDE GENERATIE IS BEPAALD SPECTACULAIR TE NOEMEN'

GEZONDHEID EN WELBEVINDEN

Goed onderwijs, een baan en een inkomen zijn belangrijke voorwaarden voor maatschappelijk welbevinden, maar er zijn daarnaast ook andere factoren die bepalen of iemand zijn of haar draai heeft gevonden. Een goede gezondheid is één van die factoren. De verschillen op dit punt tussen Amsterdam en Rotterdam zijn over het algemeen beperkt, maar in beide steden is wel sprake van aanzienlijke verschillen tussen de autochtone bevolking en sommige allochtone groepen, waaronder met name de Turken en de Marokkanen. In Rotterdam ervoer in 2008 81 % van de inwoners de eigen gezondheid als goed, in Amsterdam 84 %. Bij de Marokkanen lag dit percentage in beide steden op 69, bij de Turken in Amsterdam op 64 en in Rotterdam ervoer slechts 59 % van de Turken de eigen gezondheid als goed. Paradoxaal is dat, hoewel allochtonen zich gemiddeld bezien aanmerkelijk minder gezond voelen dan de autochtonen, demografische cijfers toch laten zien – in elk geval voor Amsterdam – dat de levensverwachting onder de vier grote allochtone groeperingen in die stad enkele jaren

boven die van de autochtonen ligt, vooral bij de vrouwen. Hierbij kan het uit de literatuur bekende 'healthy-migrant' effect een rol spelen: ongezonde mensen zullen minder snel migreren dan gezonde, zodat migranten – en zeker die van de eerste generatie – doorgaans een (zelf)selectie uit het gezondere deel van een bevolking vormen. Dat velen zich desondanks minder gezond voelen, kan cultureel bepaald zijn, maar kan ook een signaal van een zeker onbehagen zijn. Nader onderzoek op dit punt lijkt gewenst.

Hoewel een belangrijk deel der allochtonen zichzelf dus aanmerkelijk minder gezond vindt dan de autochtonen gaat men in beide steden nagenoeg even vaak naar de huisarts. Van alle inwoners van beide steden heeft 74 % in het afgelopen jaar de huisarts bezocht. Onder de niet-westerse allochtonen ligt dit percentage gemiddeld enkele procenten hoger dan onder de autochtonen, maar spectaculair is dit verschil nauwelijks. Alleen de Rotterdamse Antillianen gingen aanmerkelijk minder vaak naar de huisarts dan de Amsterdamse, maar dit kan te maken hebben met verschillen in leeftijdsopbouw: in Rotterdam wonen relatief veel jonge Antillianen. Daarentegen gingen de westerse allochtonen in Rotterdam juist weer vaker naar de huisarts dan die in Amsterdam, maar ook hier kan een leeftijdseffect een rol spelen.

Zeer opmerkelijk zijn de verschillen in overgewicht onder leerlingen in de laagste klassen van het voortgezet onderwijs in beide steden, al moet hierbij een slag om de arm worden gehouden wegens uiteenlopende meetmethoden. Zo heeft in Amsterdam 15 % van de autochtone leerlingen ernstig overgewicht, tegen in Rotterdam 9 %. In beide steden liggen deze percentages veel hoger onder de diverse allochtone groeperingen. De Turkse scholieren scoren hier het slechtst: in 2007/08 had 41 % van de Amsterdamse Turkse jongeren en 24 % van de Rotterdamse (ernstig) overgewicht. Bij de Marokkanen lagen deze percentages op 31, respectievelijk 18, en bij de Surinamers op 25, resp. 15. Er lijkt hierbij bovendien nog sprake van een stijgende lijn.

Vergelijkbare data zijn eveneens voorhanden voor het risico dat men loopt op een depressie of angststoornis. Terwijl blijktens de Gezondheidsenquête 2008 in Rotterdam 5 % van de autochtonen van 16 jaar en ouder dit risico in sterke mate loopt en in Amsterdam 4 %, liggen de corresponderende percentages voor de allochtone groeperingen veel hoger. Zo loopt 26 % van de Turkse Amsterdammers en 22 % van de Turkse Rotterdammers een hoog risico op depressie of angststoornis. Bij de Marokkanen ligt het percentage

5.6 PERCENTAGE 1E EN 3E KLAS VO-LEERLINGEN MET OVERGEWICHT OF OBESITAS

Rotterdam	2008-2009
Surinamers	15
Antillianen	21
Turken	24
Marokkanen	18
overige allochtonen	14
autochtonen	9
totaal	15

bron: GGD Jeugdmonitor Rijnmond

5.6 PERCENTAGE 2E KLAS VO-LEERLINGEN MET (ERNSTIG) OVERGEWICHT

Amsterdam	2007
Surinamers	25
Antillianen	-
Turken	41
Marokkanen	31
overige allochtonen	-
autochtonen	15
totaal	-

bron: GGD Jeugdgezondheidsmonitor

Fragment van tabel 5.6

in beide steden rond 16 en voor de Surinamers rond 11. Ook uit de epidemiologische literatuur is bekend dat migranten vaak een verhoogd risico lopen op bepaalde ziekten, in het bijzonder in de psychische sfeer (o.a. Veling 2008). Wellicht is dit mede een gevolg van de spanningen die het leven in een andere culturele omgeving met zich meebrengt.

Hoewel de hoeveelheid onderling vergelijkbare data beperkt is, kan worden vastgesteld dat allochtonen over het algemeen minder gezond zijn dan autochtonen en dat de beide steden op dit punt weinig van elkaar verschillen. Er is bepaald een risico dat de scheidslijnen autochtoon – allochtoon en meer gezond – minder gezond in de toekomst nog sterker gaan samenvallen. In beide steden zouden de verschillen nog verder toenemen als men zou verdisconten dat de allochtone bevolking gemiddeld jonger is dan de autochtone. Daartegenover staat weer dat de allochtone bevolking lager is opgeleid dan de autochtone, en lager opgeleiden ervaren over het algemeen meer beperkingen in hun gezondheid dan hoger opgeleiden. Het grote aantal obesitasgevallen onder vooral allochtone jongeren wijst op een ongezonde leefstijl, die zonder ingrijpen weinig goeds belooft voor de toekomst.

De allochtone bevolking van Amsterdam doet net iets vaker aan sport dan die van Rotterdam: 58 % van de niet-westerse inwoners tussen 18 en 70 jaar geeft aan in de laatste twaalf maanden minstens één keer te hebben gesport, tegenover 56 % in Rotterdam. Ook de Amsterdamse au-

tochtonen zijn iets sportiever dan de Rotterdamse, maar de verschillen zijn evenmin spectaculair: 79 tegenover 75 %. Groter wordt het verschil tussen de beide steden bij vergelijking van het aandeel regelmatige sporters: 68 % van de autochtone Amsterdammers heeft in de afgelopen twaalf maanden minstens twaalf keer gesport, tegenover slechts 56 % van de autochtone Rotterdammers. De hiermee corresponderende cijfers voor de Turken en Marokkanen liggen in beide steden omstreeks 47 %, terwijl de Surinamers sportiever zijn en op dit punt, net als op veel andere punten, een tussenpositie innemen.

Een andere oorzaak van een gebrek aan welbevinden kan zijn dat men zich niet of te weinig thuis voelt in de eigen leefomgeving. Dit is onder meer te meten aan de mate waarin men zich verbonden voelt met de buurt waar men woont. Hier doen zich grote verschillen voor tussen Amsterdam en Rotterdam: 80% van de autochtone Amsterdammers voelt zich (zeer) verbonden met de eigen buurt tegenover 60 % van de autochtone Rotterdammers. Ook allochtone Amsterdammers voelen zich sterker verbonden met hun buurt dan allochtone Rotterdammers, maar de verschillen tussen de beide steden zijn minder groot dan bij hun autochtone stadgenoten. In feite voelen de Rotterdamse allochtonen zich maar iets minder sterk met hun buurt verbonden dan de autochtonen in dezelfde stad, en het verschil wordt vooral verklaard doordat veel Rotterdamse Surinamers zich kennelijk niet erg thuis voelen in hun buurt. Anders dan in Rotterdam voelen alloch-

tonen in Amsterdam zich over het algemeen wel minder thuis in hun buurt dan autochtonen, maar hier vallen de Surinamers juist weer in positieve zin op.

De gevoelens van verbondenheid met de stad komen sterk overeen met die voor de buurt: Amsterdammers zijn sterker verknocht aan Amsterdam dan Rotterdammers aan Rotterdam, maar die sterkere verknochtheid wordt vooral veroorzaakt door de autochtone Amsterdammers en – opmerkelijk – door de westerse allochtonen in die stad. De mate van verknochtheid aan de stad ligt onder de allochtone inwoners van beide steden min of meer op hetzelfde niveau. Dat neemt overigens niet weg dat ruim driekwart van alle allochtonen in zowel Amsterdam als Rotterdam zegt zich (zeer) verbonden te voelen met de stad waar men woont. Min of meer ditzelfde geldt voor de verbondenheid met Nederland. In beide steden zegt meer dan 80 % van de bevolking zich (zeer) verbonden te voelen met Nederland. De autochtone bevolking scoort hier gemiddeld een tien procentpunten hoger dan de allochtone, waarbij de laagste score is gevonden voor de Marokkanen in Amsterdam. Overigens voelt ook onder hen nog altijd 70 % zich (zeer) verbonden met Nederland, een percentage dat, opvallend genoeg, hoger ligt dan dat voor de buurt waar men woont (67 %). Bij deze bevindingen zij overigens opgemerkt dat uit ander onderzoek in zowel Amsterdam als Rotterdam flink afwijkende percentages naar voren komen. Met name de verbondenheid met Nederland blijkt vaak aanmerkelijk lager te liggen dan de bovenstaande cijfers suggereren

(o.a. Dagevos e.a. 2007; Entzinger & Dourleijn 2008). Vermoedelijk zijn deze verschillen terug te voeren op verschillen in vraagstelling en in onderzoeksmethode. Bij gevoelige onderwerpen als loyaliteit en verbondenheid kan de context waarin een onderzoek plaatsvindt veel uitmaken voor de resultaten.

Terwijl Amsterdamse allochtonen zich blijkens de eerder genoemde cijfers dus over het algemeen iets meer thuis voelen in hun stad dan Rotterdamse, hebben zij wel veel vaker dan de Rotterdammers het gevoel te worden gediscrimineerd. Van alle Amsterdammers geeft 21 % aan dat zij zich in 2010 gediscrimineerd voelden op basis van hun etnische achtergrond. In Rotterdam lag het percentage op 15 (daar is overigens gevraagd naar discriminatie in het algemeen en niet specifiek naar etnische discriminatie). Het gevoel van discriminatie is in Amsterdam het sterkst onder de categorie overige niet-westerse allochtonen (42 %), gevolgd door de Marokkanen (38 %), de Turken (32 %) en de Surinamers (29 %). In Rotterdam zijn het eveneens de Marokkanen die zich het meest gediscrimineerd voelen (26 %), gevolgd door Turken (24 %) en Surinamers (21 %). Ook onder de autochtone bevolking komt het gevoel voor dat men wordt gediscrimineerd, en wel bij 13 % van de Amsterdamse en 11 % van de Rotterdamse autochtonen.

**'ALLOCHTONE
AMSTERDAMMERS
VOELEN ZICH STERKER
VERBONDEN MET HUN
BUURT DAN ALLOCHTONE
ROTTERDAMMERS'**

Fotograaf: Edwin van Eis

SOCIALE CONTACTEN EN ORIËNTATIE

Een grote meerderheid van de allochtone inwoners van zowel Amsterdam als Rotterdam zegt in de vrije tijd wel eens contact te hebben met mensen uit andere etnische groepen. Voor de grootste allochtone groepen in Rotterdam liggen deze percentages tussen 70 en 80, voor die in Amsterdam zelfs boven de 80. De Turken hebben in beide steden iets minder contacten buiten de eigen groep dan de Surinamers en Marokkanen, maar dit verrast niet, aangezien de Turkse gemeenschap erom bekend staat dat zij een hechtere onderlinge band kent dan de beide andere. Opvallend is de relatief lage score van de autochtone inwoners: 62 % van de autochtone Rotterdamers en 76 % van de autochtone Amsterdammers gaf in 2010 aan wel eens contact te hebben met mensen uit andere etnische groepen. Opnieuw wordt echter de onderlinge vergelijkbaarheid bemoeilijkt door verschillen in de vraagstelling tussen beide steden. Opmerkelijk is wel dat het percentage Amsterdamse autochtonen dat zegt 'vaak' dan wel 'soms' contact te hebben met mensen uit andere bevolkingsgroepen in de afgelopen twee jaar met bijna tien procentpunten is gestegen; van zo'n stijging is in Rotterdam geen sprake.

Niettemin moet worden vastgesteld dat de autochtone bevolking van beide steden in het privéleven veel minder contact heeft met de allochtone bevolking dan andersom.

Fotograaf: Jan van der Ploeg

Daar staat dan weer tegenover dat het gevoel van verbondenheid met de eigen etnische groep onder allochtonen sterker is dan onder autochtonen. Dit is met name het geval onder Turken en Marokkanen en in iets mindere mate ook onder Surinamers, althans in Amsterdam (voor Rotterdam is geen uitsplitsing beschikbaar). Deze bevinding klopt met eerder onderzoek en is ook niet onlogisch: leden van een minderheidsgroep ervaren doorgaans een sterkere onderlinge band dan zij die tot een meerderheid behoren.

Behalve dat allochtonen een sterkere onderlinge band ervaren dan autochtonen zijn ze ook religieuzer. Dit geldt in het bijzonder voor de Turken en Marokkanen. Van de Turken in Rotterdam rekent 97 % zich tot een geloof of levensbeschouwelijke stroming en van de Marokkanen 98 %. In Amsterdam geeft 82 % van de Turken en 88 % van de Marokkanen aan dat zij verwantschap ervaren met een religie of levensbeschouwelijke stroming. Omdat de vraagstelling in beide steden ook hier niet identiek was, kan men de cijfers niet zonder meer met elkaar vergelijken. Wel valt op dat de autochtonen zichzelf aanmerkelijk minder vaak tot een religie of levensbeschouwelijke stroming rekenen dan de allochtonen: 36 % in Rotterdam en niet meer dan 21 % in Amsterdam. Van de totale Rotterdamse bevolking rekent ongeveer de helft zich tot een religie, in Amsterdam ligt dit rond 40 %. Uit ander onderzoek is overigens bekend dat, net als bij kwesties van nationale en etnische identificatie, ook als het om religie gaat, de formulering van de vraagstelling flinke verschillen in de uitkomsten kan veroorzaken. Ook heeft religiositeit voor niet-christenen vaak een andere betekenis dan voor christenen.

Toch nemen de voorgaande kanttekeningen niet weg dat sprake is van grote verschillen in waardeoriëntaties tussen enerzijds autochtonen en westerse allochtonen en anderzijds niet-westerse allochtonen, en dan in het bijzonder de moslims onder de laatsten. Deze uiten zich bijvoorbeeld in houdingen ten aanzien van homoseksualiteit. Niet minder dan 90 % van de Amsterdamse en 88 % van de Rotterdamse autochtonen zegt het geen probleem te vinden als kinderen op school les krijgen van een homoseksuele leraar. Bij de Marokkanen geldt dit in beide steden voor slechts 47 % en bij de Turken voor 51 % in Amsterdam en 39 % in Rotterdam. De Surinamers en Antillianen nemen met percentages tussen 70 en 75 in beide steden ook hier weer een tussenpositie in.

BETROKKENHEID BIJ DE SAMENLEVING

Een belangrijke indicator voor de betrokkenheid van de bevolking bij een stedelijke samenleving is de opkomst bij verkiezingen. Cijfers over de opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen sinds 1994 laten zien dat deze in zowel Amsterdam als Rotterdam voor het gehele electoraat rond de 50 % ligt. Zoals te verwachten valt, is de opkomst hoger in de sociaaleconomisch sterkere stadsdelen c.q. deelgemeenten, waar over het algemeen ook het aandeel autochtonen groter is dan in de sociaaleconomisch zwakkere delen van beide steden. Uit beschikbare gegevens over de opkomst naar etnische achtergrond blijkt een vrij sterke fluctuatie van verkiezing op verkiezing. Gemiddeld echter ligt de opkomst onder de grootste vier allochtone groepen in beide steden aanzienlijk lager dan onder de autochtonen. Dit verschil is in Amsterdam groter dan in Rotterdam. In beide steden ligt de opkomst onder de Turken het hoogst, dan volgen de Marokkanen, terwijl de opkomst onder de Surinamers en Antillianen bedroevend laag ligt en met name in Amsterdam al drie raadsverkiezingen achtereen op 26 % is blijven steken. In Rotterdam valt de hoge opkomst onder de allochtonen op bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2006, waarbij de vraag centraal stond of Leefbaar Rotterdam dan wel de Partij van de Arbeid de grootste zou worden. Beide partijen verschilden aanmerkelijk in de voorgestane aanpak van het integratievraagstuk in de stad. Kennelijk heeft dit een mobiliserend effect gehad op een deel van de allochtone bevolking, een effect dat in 2010, toen in wezen dezelfde vraag speelde, alweer was afgenomen. De opkomst lag toen zo'n tien procentpunten lager dan vier jaar tevoren. Desondanks werd ook toen de PvdA – de populairste partij onder de Rotterdamse allochtonen – de grootste, zij het nipt.

Uit de cijfers blijkt voorts dat de PvdA niet alleen in Rotterdam, maar ook in Amsterdam veruit het meest populair is onder alle grotere allochtone groeperingen. Zo stemde bijvoorbeeld in 2006 83 % van alle Rotterdamse Turken op de PvdA – voor zover zij althans überhaupt een stem hebben uitgebracht – en zelfs 87 % van alle Turken in Amsterdam. Ook onder Marokkanen en Surinamers stemt ongeveer 80 % in beide steden op de PvdA. GroenLinks is een duidelijke tweede in de voorkeur van allochtonen en voorts wist in 2006 eigenlijk alleen de SP nog enige stemmen van allochtonen op zich te verenigen, vooral in Amsterdam. In Rotterdam is zeer opvallend dat, terwijl 31 % van de autochtone bevolking in 2006 op Leefbaar Rotterdam stemde, deze partij onder de grootste drie allochtone groeperingen hooguit één procent van het electoraat wist te bekoren. Men mag hieruit concluderen dat in beide steden, maar

'IN BEIDE STEDEN DREIGEN PARTIJPOLITIEKE EN ETNISCHE SCHEIDSLIJNEN SAMEN TE VALLEN'

nog sterker in Rotterdam dan in Amsterdam, partijpolitieke en etnische scheidslijnen dreigen samen te vallen.

Het zal duidelijk zijn dat de politieke participatie van allochtonen in zowel Amsterdam als Rotterdam voor verbetering vatbaar is, met als kanttekening dat die van de autochtonen in beide steden in vergelijking met het Nederlands gemiddelde ook niet al te best scoort. Toch hebben de allochtone inwoners van beide steden wel degelijk veel vertrouwen in hun gemeentebestuur, ja zelfs meer dan de autochtone, vooral in Rotterdam. In de Maasstad zegt 36 % van de autochtone inwoners veel vertrouwen te hebben in het gemeentebestuur, tegenover 42 % van de Surinamers, 47 % van de Turken en zelfs 56 % van de Marokkanen. In Amsterdam zijn de verschillen wat minder uitgesproken: 32 % van de autochtone bevolking met veel vertrouwen laat zich hier vergelijken met 24 % van de Surinamers, 35 % van de Turken en 38 % van de Marokkanen. Het zou interessant zijn nader te onderzoeken of er een verband is tussen de lage opkomst bij verkiezingen en het grote vertrouwen dat veel allochtonen in hun bestuur hebben. Of zouden het bovenal verschillen in traditie en cultuur zijn die het grote verschil in enerzijds betrokkenheid en anderzijds vertrouwen tussen autochtonen en allochtonen verklaren – maar waarom dan wel in Rotterdam en niet in Amsterdam?

Dat de betrokkenheid bij de samenleving waarvan zij deel uitmaken onder de allochtonen in beide steden ook wat geringer is dan onder de autochtonen blijkt eveneens uit de participatie aan vrijwilligerswerk. Ongeveer drie op de tien autochtonen in beide steden geven aan in één of meer organisaties actief te zijn als vrijwilliger. Bij de grootste allochtone groepen betreft dit twee op de tien. Het deelnameniveau ligt in Amsterdam iets hoger dan in Rotterdam en het verschil tussen autochtonen en allochtonen is in Amsterdam iets kleiner dan in Rotterdam. Echter, ook hier geldt dat de vraagstelling in beide steden niet identiek was, hetgeen een zuivere vergelijking bemoeilijkt.

CRIMINALITEIT

Ten slotte nog enkele kanttekeningen bij een uitgesproken vorm van negatieve betrokkenheid bij de samenleving, zoals deze zich uit in crimineel gedrag. De beeldvorming wil dat Rotterdam een hoge criminaliteit kent. Niettemin lag in 2010 het aantal geregistreerde misdrijven per 100.000 inwoners in de politieregio Amsterdam-Amstelland 44 % hoger dan in de regio Rotterdam-Rijnmond: 15.472 tegenover 10.752. Beide regio's laten sinds 2002 een daling zien van ongeveer 20 %, maar de kloof tussen de twee is hiermee vrijwel gelijk gebleven. In de periode 2004-2007 is de totaalscore van de gemeente Rotterdam op de Gemeentelijke Veiligheidsindex gedaald van 258 naar 210, terwijl die van de gemeente Amsterdam daalde van 237 naar 226². Onder de grote steden in Nederland daalde Rotterdam hiermee van plaats drie naar plaats vijf, terwijl Amsterdam steeg van plaats vijf naar plaats twee.

In 2009 zijn verhoudingsgewijs iets meer Rotterdamse verdachten opgepakt dan Amsterdamse (2,4 tegenover 2,2 % van de bevolking van 12 jaar en ouder). Dat lijkt lastig te rijmen met het veel lagere aantal geregistreerde misdrijven in de regio Rotterdam-Rijnmond, maar het verschil kan deels worden verklaard doordat Amsterdam meer bezoekers van elders aantrekt dan Rotterdam en daarmee ook meer criminaliteit. Ook zou het verschil erop kunnen wijzen dat de Rotterdamse politie eerder tot arrestatie overgaat dan de Amsterdamse. Dit zou dan weer het grotere gevoel van veiligheid onder de Rotterdamse bevolking kunnen verklaren. Een uitsplitsing van aan-

gehouden verdachten naar het type misdrijf waarvan zij worden verdacht laat overigens zien dat het vrij grote verschil tussen beide steden voor ongeveer de helft wordt verklaard door de verkeersmisdrijven: in Rotterdam vinden hiervoor veel meer aanhoudingen plaats dan in Amsterdam. In elk geval lijkt een nadere analyse van het verschil tussen beide steden ook op dit punt gewenst.

Zowel Amsterdam als Rotterdam laat een sterke oververteenwoordiging zien van allochtonen onder de aangehouden verdachten. Dit kan deels een artefact zijn van de leeftijdsopbouw: de allochtone bevolking is gemiddeld jonger dan de autochtone en onder de verdachten bevinden zich verhoudingsgewijs veel jongeren. Tot de allochtone verdachten zullen daarnaast ook de nodige niet-ingezetenen van Nederland behoren, bijvoorbeeld leden van internationaal opererende bendes. Maar ook als men deze nuanceringen verdisconteert, dringt zich de conclusie op dat relatief veel verdachten in beide steden een allochtone achtergrond hebben. In Rotterdam zijn de scores vooral hoog voor Antillianen: 8,9 % van alle Rotterdamse Antillianen van 12 jaar en ouder was in 2009 verdachte. Voor de Marokkanen lag dit percentage op 5,2 %, voor alle Rotterdamers op 2,4 en voor de autochtonen onder hen op 1,3 %. In Amsterdam was het beeld in 2009 min of meer hetzelfde: 6,8 % voor de Antillianen en 5,4 % voor de Marokkanen, tegenover 2,2 % voor alle Amsterdamers en 1,2 % voor de autochtone hoofdstedelingen. De Surinamers scoren in Amsterdam hoger dan in Rotterdam (5,2 tegenover 4,3 %).

6.1 GEREGETREERDE MISDRIJVEN PER 100.000 INWONERS VAN 12-79 JAAR

Rotterdam-Rijnmond	2000	2007
Geregistreerde misdrijven	12.645	10.752

bron: CBS Statline

6.1 GEREGETREERDE MISDRIJVEN PER 100.000 INWONERS VAN 12-79 JAAR

Amsterdam-Amstelland	2000	2007
Geregistreerde misdrijven	20.015	15.472

bron: CBS Statline

Fragment van tabel 6.1

² De politieregio's Amsterdam-Amstelland en Rotterdam-Rijnmond omvatten beide aanzienlijk meer gemeenten dan de steden Amsterdam, resp. Rotterdam. Vergelijkingen tussen de beide politieregio's enerzijds en de beide gemeenten anderzijds dienen daarom met enige voorzichtigheid te worden gemaakt.

HOE VERDER?

DE GROTE STAD ALS DOORGANGSHUIS

Het is al opgemerkt: grote steden oefenen vrijwel overal ter wereld aantrekkingskracht uit op migranten en Amsterdam en Rotterdam vormen hierop geen uitzondering. De negentiende-eeuwse migranten naar beide steden kwamen vooral van het Nederlandse platteland en uit nabijgelegen Europese landen. In de twintigste eeuw, en vooral in de tweede helft hiervan, zagen we een forse toename van de migratie uit verder weg gelegen streken, ook buiten Europa. Deze ontwikkeling lijkt nog lang niet ten einde, ondanks de aanzwellende roep in de politiek om een strenger immigratiebeleid. De vraag naar arbeid, het feit dat beide steden al aanzienlijke migrantengemeenschappen huisvesten en de aantrekkingskracht die hiervan uitgaat op volgmigrant, alsmede de sterk verbeterde communicatie- en transportmogelijkheden zullen Amsterdam en Rotterdam ook in de toekomst tot attractieve vestigingsplaatsen voor nieuwkomers maken. Het feit dat beide steden een groot aantal relatief goedkope huurwoningen kennen zal hierbij zeker ook een rol spelen.

Toch zijn de beide steden niet alleen vestigingsplaatsen voor nieuwkomers; zij ontwikkelen zich ook meer en meer tot doorgangshuis. Onder de grote, al wat oudere gemeenschappen van overwegend laag geschoolde migranten manifesteert zich langzamerhand een proces van sociale stijging, dat vaak gepaard gaat met geografische mobiliteit in de vorm van een trek naar buitenwijken en voorsteden, die meer ruimte en rust bieden. We zien hier een herhaling van het emancipatieproces dat zich in de decennia na de Tweede Wereldoorlog onder de autochtone bevolking voltrok. Vooralsnog is het duidelijker zichtbaar onder de Surinamers dan onder de beide andere grote 'klassieke' groepen, de Turken en Marokkanen, maar ook onder velen van hen zullen uiteindelijk sociale en geografische mobiliteit hand in hand blijken te gaan, alle pogingen tot woningdifferentiatie binnen bestaande buurten ten spijt.

Te verwachten valt overigens niet dat alle leden van de 'klassieke' migrantengroepen een proces van sociale en geografische mobiliteit gaan doormaken. De cijfers voor beide steden laten duidelijk een groeiende tweedeling zien, ook binnen de migrantengemeenschappen. Sommigen rooien het uitstekend (soms ook als ondernemer), anderen blijven achter in een situatie van kansarmoede, gekenmerkt door een lage opleiding, slechte huisvesting, weinig perspectief op werk, zwakke gezondheid en criminaliteit. Deze situatie kan zich gemakkelijk tot in de derde en zelfs volgende generaties voortzetten. Deze minder succesvollen zullen in

Fotograaf: Jan van der Ploeg

de 'kansarme' buurten achterblijven en de woningen die door het vertrek van de meer succesvollen vrijkomen, zullen wederom worden ingenomen door nieuwkomers. Vaker dan voorheen zal het hierbij niet om (grote) gezinnen gaan die zich permanent in Nederland vestigen, maar om alleenstaande of in kleinere groepen levende 'passanten': arbeidsmigrant uit Polen, de Balkan, maar ook van buiten de Europese Unie, onder wie ook illegalen.

Hierdoor zal het minst aantrekkelijke deel van het woningbestand in de grote steden nog meer een doorgangshuis-karakter krijgen met alle risico's van dien: verwaarlozing van woningen, gebrek aan sociale samenhang, kansarmoede, risico's voor de volksgezondheid en criminaliteit. Als men deze wijken niet aan hun lot wil overlaten is er alle reden om fors te investeren in de kwaliteit van woningen en woonomgeving, om goed toe te zien op de handhaving van regels, maar ook om daar te investeren in inburgering, onderwijs en voorzieningen op het gebied van gezondheid, sport en welzijn. Paradoxaal hierbij is dat de bewoners van deze wijken deze investeringen vermoedelijk niet altijd op hun waarde zullen weten te schatten. Hun betrokkenheid bij de wijk, ja bij de hele stedelijke samenleving is immers beperkt. De gemeentelijke overheid zou ook niet

HET BELANG VAN DE ECONOMIE

moeten verwachten dat die betrokkenheid door een beter leefklimaat dramatisch zal toenemen. De romantiek van de oude stadswijk met een hecht buurtleven is echt verleden tijd, zo dit fenomeen ooit al heeft bestaan in de mate die men nu soms veronderstelt. Toch kan dit geen argument zijn om niet te investeren, omdat anders belangrijke delen van beide steden wel eens kunnen afglijden tot *no-go areas* voor de rest van de stedelijke bevolking.

Het doorgangshuiskarakter van Amsterdam en Rotterdam zal niet alleen aan de sociaaleconomische onderkant steeds manifester worden, maar ook aan de bovenkant. Uit de cijfers blijkt dat steeds meer hooggeschoolde migranten uit zowel westerse als niet-westerse landen zich in Nederland vestigen, waarbij Amsterdam vooralsnog aanzienlijk populairder is dan Rotterdam. Ook voor hen dient goede en aantrekkelijke huisvesting beschikbaar te zijn en ook hun komst kan van invloed zijn op het sociale weefsel van de stad. Weliswaar zullen zij doorgaans minder overheidsaandacht behoeven dan de sociaaleconomisch zwakkeren, maar ook zij zullen speciale onderwijsvoorzieningen verlangen, hun stempel drukken op het lokale verenigingsleven en wellicht minder betrokkenheid tonen bij hun omgeving dan de autochtone bevolking, omdat velen van hen weten dat zij niet lang zullen blijven en daarom bijvoorbeeld ook niet altijd de moeite zullen nemen Nederlands te leren.

Amsterdam en Rotterdam zullen zich ieder op eigen wijze nog meer tot 'internationale' steden ontwikkelen – en zich hiermee wellicht ook nog meer 'loszingen' van de rest van Nederland (misschien met uitzondering van Den Haag, waar eenzelfde ontwikkeling zich kan voordoen). Deze internationalisering zal op allerlei gebieden gevolgen hebben: de aard en het niveau van de voorzieningen, het sociale weefsel, onderwijs, gezondheidszorg, politieke betrokkenheid etcetera. Ofschoon beide steden deze ontwikkeling zullen doormaken, zijn hierbij significante onderlinge verschillen te verwachten. Die hebben vooral te maken met het feit dat de twee stedelijke economieën bepaald niet identiek zijn. Amsterdam wordt in de literatuur aangeduid als een typische *global city*, uiteraard niet met het karakter en de omvang van New York of Londen, maar wel een van het tweede of misschien derde echelon (Sassen 1991, 2006; Van der Waal & Burgers 2009). Belangrijke kenmerken van zo'n *global city* zijn dat een fors deel van de economische activiteit sterk internationaal is gericht (bijv. in de vorm van hoofdkantoren van multinationale ondernemingen), dat sprake is van een zeer gedifferentieerd economisch palet en dat daarin de dienstensector bijzonder dominant is. *Global cities* kunnen voorts worden getypeerd als kosmopolitisch: een zeer diverse bevolking, met een rijk cultuuraanbod. *Global cities* zijn er zeker niet alleen voor de elite; hun arbeidsmarkt laat zich het best omschrijven met het zandlopermodel. Het relatief omvangrijke

hooggeschoolde, goed verdienende deel van de bevolking genereert veel vraag naar huishoudelijke en andere diensten, waarin wordt voorzien door laaggeschoolden. Hoewel *global cities* over het algemeen veel dynamiek uitstralen, hangt de dreiging van dichotomisering, polarisatie en segregatie voortdurend boven de markt.

Amsterdam voldoet nadrukkelijker aan het beeld van een *global city* dan Rotterdam (Van der Waal 2010a). De Maasstad is eerder te typeren als een postindustriële stad, gekenmerkt door één dominante economische activiteit, de haven. En ook al is de werkgelegenheid in de haven de laatste decennia enorm in omvang teruggelopen, een groot deel van de Rotterdamse economie is nog altijd direct of indirect gerelateerd aan de haven, zoals de zeer belangrijke sector transport en logistiek. De Rotterdamse arbeidsmarkt kent veel minder dan de Amsterdamse een zandlopermodel, maar kenmerkt zich door werkgelegenheid op alle niveaus, ook op het middenniveau. Op het eerste gezicht biedt Rotterdam daardoor betere stijgingskansen aan laaggeschoolden dan Amsterdam, maar hieraan zit ook een keerzijde. Omdat de laaggeschoolde werkgelegenheid in Rotterdam minder direct dan in een *global city* als Amsterdam is gerelateerd aan de vraag vanuit het hooggeschoolde segment van de arbeidsmarkt, is het risico er groter dat lagere en middelbare functies naar elders verdwijnen: waarom Nederlandse vrachtwagenchauffeurs als de Poolse veel goedkoper zijn? Rotterdam ondervindt daarom in feite een scherpere concurrentie van buitenaf dan Amsterdam en dat is extra problematisch aangezien een veel groter deel van de Rotterdamse bevolking laag geschoold is dan in Amsterdam. Rotterdam zal zich dus tot het uiterste moeten inspannen om de werkgelegenheid voor laaggeschoolden vast te houden. In het afgelopen decennium is de stad daarin overigens wonderwel geslaagd. De werkloosheid onder laaggeschoolden is er zelfs sterker teruggelopen dan in Amsterdam, evenals het aantal uitkeringsgerechtigden, ook al liggen de werkloosheid en het beroep op uitkeringen in Rotterdam nog altijd iets hoger dan in Amsterdam. Daarom is en blijft het voor beide steden, maar zeker voor Rotterdam, van groot belang te investeren in goede (vak)opleidingen, in een soepel verloop van de overgang van onderwijs en arbeidsmarkt, alsmede in om-, her- en bijscholing voor werknemers wier kennis dreigt te verouderen.

Zoals we zagen, is het aandeel laaggeschoolden in de Rotterdamse bevolking aanmerkelijk groter dan in de Amsterdamse. Dit komt vooral (maar niet alleen) omdat Rotterdam veel meer autochtone laaggeschoolden huisvest dan Amsterdam en navenant minder autochtone hooggeschoolden. Dit feit zou wel eens een aantal verschillen tussen de beide steden kunnen verklaren die we eerder signaleerden, bijvoorbeeld in gezondheid, in maatschappelijke en politieke betrokkenheid en in de mate waarin de bevolking zich identificeert met wijk, stad en land. Het zou ook kunnen verklaren waarom Amsterdam op het niveau van wijken en buurten een iets sterkere etnische segregatie kent dan Rotterdam. Immers, etnische en sociaaleconomische scheidslijnen vallen in Amsterdam iets nadrukkelijker samen dan in Rotterdam. Wellicht ligt hier ook een verklaring waarom de PVV in Rotterdam bij de laatste Tweede Kamerverkiezingen ongeveer twee maal zo hoog scoorde als in Amsterdam. Van deze partij is immers bekend dat zij vooral autochtone, laag opgeleide kiezers trekt. Die zullen eerder dan hoog geschoolde autochtonen concurrentie en verdringing ervaren vanuit het allochtone aanbod op de arbeidsmarkt (Van der Waal e.a. 2011).

Toch zijn er ook contra-indicaties die lastiger te duiden zijn. Criminaliteitscijfers liggen van oudsher hoger onder laaggeschoolden dan onder hooggeschoolden en desondanks kent Amsterdam opvallend meer misdrijven dan Rotterdam. Dit kan voortvloeien uit het feit dat Amsterdam als belangrijke toeristenstad ook veel internationaal 'gespuis' aantrekt. Ook kan het meer repressieve veiligheidsbeleid hier een rol spelen dat Rotterdam het laatste decennium heeft gevoerd: het relatief hoge aantal opgepakte verdachten in de Maasstad kan hebben bijgedragen aan vermindering van het aantal misdrijven. Eveneens opvallend is dat de Amsterdammers in de privésfeer veel meer interetnische contacten onderhouden dan de Rotterdammers. Immers, in Amsterdam lijken etnische en sociaaleconomische scheidslijnen sterker samen te vallen dan in Rotterdam, en de meeste mensen onderhouden toch vooral contacten niet alleen binnen hun eigen etnische groep, maar ook met mensen van gelijkwaardig opleidings- en sociaaleconomisch niveau.

Fotograaf: Jan van der Ploeg

HET CULTUREEL KLIMAAT

Een mogelijke verklaring voor deze laatste paradox lijkt te vinden in recent onderzoek van enkele van mijn naaste collega's aan de Erasmus Universiteit (Van der Waal e.a. 2011). In navolging van Amerikaans onderzoek van o.a. Richard Florida (2004) introduceren zij het begrip 'cultureel klimaat', waarmee zij niet zozeer een optelsom van kenmerken en opvattingen van individuele burgers bedoelen, als wel een bepaald stedelijk milieu of klimaat dat de denkbeelden van de lokale bevolking beïnvloedt. In Amerikaanse studies is het begrip geoperationaliseerd via de zogeheten *bohemian index*, ontleend aan Florida (2002). Deze verwijst naar het aantal stadsbewoners dat is betrokken bij de productie van kunst en cultuur. Naarmate hun aandeel in de stedelijke bevolking groter is, neemt de tolerantie voor diversiteit onder de bevolking toe, zo blijkt uit vergelijkend onderzoek in Amerikaanse steden. Ook voor Nederland gaat dit op, waarbij met name Amsterdam zeer hoog scoort op deze index, terwijl de *bohemian index* voor Rotterdam juist iets beneden het gemiddelde voor alle Nederlandse steden ligt (Van der Waal 2010b: 126; Crul & Heering 2008: 123).

Van der Waal c.s. tonen ook aan dat het cultureel klimaat in een stad meer bepalend is voor de manier waarop etnische groepen met elkaar verkeren dan de economische kansenstructuur (Van der Waal e.a. 2011). Dit zou inderdaad kunnen verklaren waarom ondanks scherpere sociaaleconomische verschillen tussen autochtonen en allochtonen in Amsterdam toch sprake lijkt van frequentere interetnische contacten dan in Rotterdam. Hierbij dient ook niet uit het oog te worden verloren dat het aantal westerse allochtonen in Amsterdam veel groter is dan in Rotterdam en bovendien sterk groeit. Het gaat hierbij gedeeltelijk om hoog opgeleide Europeanen en Amerikanen en aannemelijk is dat een deel van de interetnische contacten in Amsterdam zich afspeelt tussen hoog opgeleide autochtonen en hoogopgeleide (westerse) allochtonen, en niet tussen hoog opgeleide autochtonen en mensen die tot een van de klassieke 'minderheidsgroepen' behoren. Toch zullen de laatste twee categorieën elkaar ook regelmatig ontmoeten, en wel in het kader van de voor een *global city* als Amsterdam typerende diensteneconomie (Van der Waal 2010a). Hoewel Amsterdam meer interetnische contacten kent dan Rotterdam, lijkt daar ook aanzienlijk meer discriminatie voor te komen. Men zou kunnen veronderstellen dat bij meer contacten zich ook meer mogelijkheden tot discriminatie voordoen, maar de klassieke contacttheorie suggereert eerder het omgekeerde: hoe meer contact, des

te sterker het onderling begrip toeneemt. In elk geval lijkt nader onderzoek naar de manier waarop sociaaleconomische en culturele verschillen van invloed zijn op interetnische beeldvorming en contacten en op discriminatie in beide steden gewenst. De uitkomsten hiervan kunnen ongetwijfeld bijdragen aan een effectiever diversiteitsbeleid.

'ROTTERDAM HOUDT
VAN EEN
KRACHTIGE AANPAK'

DE ROL VAN DE OVERHEID

Dit voert ons ten slotte naar de rol van de overheid in meer algemene zin, in het bijzonder haar rol bij het bevorderen van maatschappelijke participatie en harmonieuze interetnische relaties. Amsterdam en Rotterdam voeren beide al enkele decennia een integratiebeleid, ook al heeft dit niet altijd die naam gedragen. Hoofddoelstelling van dit beleid is steeds geweest migranten als groepen dan wel als individuen beter bij de lokale samenleving te betrekken. Enkele recente onderzoeken waarbij het Amsterdamse en het Rotterdamse integratiebeleid met elkaar zijn vergeleken, komen tot nogal uiteenlopende conclusies omtrent inhoud en effectiviteit van dat beleid. Godfried Engbersen stelt in zijn boek *Fatale remedies* dat de 'integratieretoriek' in beide steden al jarenlang flink verschilt: Rotterdam houdt van een krachtige aanpak, waarbij veiligheid en law and order een belangrijke rol spelen en overheidsinterventies tot

'AMSTERDAM KIEST
VOOR EEN
ZACHTER MODEL'

achter de voordeur niet worden geschuwd. Amsterdam daarentegen kiest daarentegen meestal voor een zachter 'multicultureel' model, getypeerd door de fameus geworden wens van de vroegere burgemeester Cohen om "de boel bij elkaar te houden". Toch, zo stelt Engbersen, gaan achter deze contrasten uitvoeringspraktijken schuil die veel meer met elkaar gemeen hebben dan van elkaar verschillen. Hoewel het Rotterdamse gemeentebestuur soms krachtige taal mag bezigen als het om integratie gaat, betreft het tegelijkertijd al jarenlang de grote islamitische organisaties in de stad bij de beleidsvorming. De vaak als wat 'softer' beschouwde Amsterdamse bestuurders zijn wel degelijk ook krachtig opgetreden tegen criminele 'rotjochies' (Engbersen 2009: 171-191).

Anders dan Engbersen legt Justus Uitermark in zijn proefschrift *Dynamics of Power in Dutch Integration Policies* juist de nadruk op verschillen tussen het integratiebeleid in de beide steden. Het valt hem op dat het Rotterdamse integratiebeleid eigenlijk al dertig jaar lang zeer consistent en consequent is, en dit vrijwel ongeacht de politieke samenstelling van het zittende gemeentebestuur. De wens om te sterke concentraties van migranten in bepaalde wijken te voorkomen loopt al die tijd als een rode draad door het beleid, evenals het voeren van een krachtig inburgeringsbeleid en het systematisch professioneel ondersteunen van migrantenorganisaties bij de vorming van het integratiebeleid. Ook in de periode dat Leefbaar Rotterdam deel uitmaakte van het College van B&W zijn de contacten met islamitische organisaties gewoon voortgezet. Deze consistentie is, volgens Uitermark de duidelijkheid en de effectiviteit van het beleid ten goede gekomen. In Amsterdam, zo analyseert Uitermark, is het gevoerde beleid door de jaren heen minder consistent geweest. De beleidsdoelstellingen zijn regelmatig aangepast en de gemeente heeft weliswaar veel ondersteuning geboden aan migrantenorganisaties, maar het waren telkens weer andere organisaties die zich in de gemeentelijke belangstelling mochten verheugen. Ook was de ondersteuning primair financieel en niet professioneel, zoals in Rotterdam. Daarom, zo concludeert Uitermark, "hebben minderheden in Rotterdam een hogere mate van civiele en politieke betrokkenheid, hebben minderhedenorganisaties een groter vermogen tot het ondernemen van collectieve actie en lijkt (Islamitisch) extremisme minder aanwezig" (Uitermark 2010: 280).

CONCLUSIES

Amsterdam en Rotterdam hebben beide een meer diverse bevolking dan ooit en laten tegelijkertijd ook aanzienlijke verschillen zien, die mede samenhangen met hun economische structuur en hun sociaal-cultureel klimaat. Beide steden zullen ook in de toekomst een grote aantrekkingskracht op internationale migranten blijven uitoefenen. Een steeds groter deel van de bevolking in beide steden heeft een migratieachtergrond en een steeds geringer deel is honkvast. Zo ontwikkelen de grootste twee steden van Nederland zich tot doorgangshuizen. Veel buitenlandse migranten keren na kortere of langere tijd terug naar hun land of migreren weer naar elders. De immigratie van enkele decennia geleden heeft veel vaker dan destijds werd verondersteld tot permanente vestiging geleid. Men mag er echter niet van uitgaan dat de komst van internationale migranten voortaan altijd tot permanente vestiging zal leiden. En onder degenen die wel blijven, zal zich op termijn een selectieve mobiliteit voltrekken, zowel sociaal als geografisch. Onder de oudere migrantengroeperingen is dit patroon al volop zichtbaar. Er is een tendens dat de kansarme migranten in de stad achterblijven, terwijl de meer succesvollen vaker uitwaaiëren naar de voorsteden of zich in die mate in de Nederlandse samenleving integreren dat zij niet meer als migranten (of nazaten van migranten) worden gezien. Ook in de toekomst zullen immigratie en integratie aan beide steden dus belangrijke uitdagingen blijven bieden.

Lange tijd is verondersteld dat een specifiek op de nieuwkomers gericht integratiebeleid voldoende effectief zou kunnen zijn om hen uiteindelijk een volwaardige positie in de stedelijke samenleving te kunnen bieden. Dat idee lijkt meer en meer achterhaald. De problematiek die hier aan de orde is, is zo veelomvattend dat alleen een integratiebeleid verre van toereikend is. Beleidsterreinen als economie, werkgelegenheid, onderwijs, huisvesting en veiligheid zijn in wezen veel belangrijker, omdat daar vorm wordt gegeven aan de kaders waarbinnen de participatie van alle stadsburgers tot haar recht moet komen, ongeacht hun opleidingsniveau en ongeacht de vraag of zij al dan niet een

Fotograaf: Edwin van Eis

migranten- c.q. allochtone etnische achtergrond hebben. Het lijkt erop dat zowel Amsterdam als Rotterdam zich hiervan steeds meer bewust worden, zij het dat hun aanpak tot dusverre enigszins verschilt. Amsterdam lijkt meer in binding met de buurt te investeren, terwijl Rotterdam het meer zoekt in binding via organisaties. Etnische herkomst is overigens slechts één factor in een krachtenveld waarin ook heel veel andere factoren een rol spelen. Naarmate de aantallen migranten en hun verblijfsduur toenemen, de bevolking diverser wordt en zeker op buurtniveau steeds vaker uit louter minderheden gaat bestaan, verliest de factor 'etnische herkomst' aan scherpte en daarmee aan relevantie. Hierbij komt nog dat het doorgangshuis-karakter in sommige grootstedelijke buurten nu al steeds duidelijker zichtbaar wordt. Een vlottende bevolking zal in omvang groeien en zal meestal slechts een beperkte verbondenheid met de stedelijke samenleving ervaren.

Met dit toenemende doorgangshuis-karakter van grote steden dienen bestuurders rekening te houden. Hoe kan in steden met een zo snel veranderende, zo heterogene bevolking nog sprake zijn van enige sociale samenhang? Als dit de kernvraag is, kan het bevorderen van de integratie van een aantal specifieke migrantengroepen niet meer de hoofddoelstelling van overheidsbeleid zijn, zoals zowel Amsterdam als Rotterdam intussen hebben begrepen. Het gaat er dan veel meer om de voorwaarden te scheppen voor een stedelijke samenleving waarin iedereen zich welkom voelt en waaraan iedereen – hoe tijdelijk ook – een steentje kan bijdragen. In zo'n stedelijke samenleving zal de tegenstelling autochtoon-allochtoon niet meer zo centraal staan als de afgelopen decennia het geval was. Iemand's etnische achtergrond kan – ook in beleidskwesties – een relevante factor zijn, maar het is slechts één factor naast diverse andere. Het is geen allesoverheersende factor waaraan alle andere kenmerken ondergeschikt lijken, zoals tot op heden vaak het geval is. Naarmate de tijd verstrijkt, zal de grens tussen 'autochtoon' en 'allochtoon' sowieso steeds meer worden uitgehold. Een migratieachtergrond is al lang niet meer per definitie een indicator voor achterstand, de migrantenpopulatie wordt steeds heterogener en gaat zich ook steeds meer vermengen met de autochtone bevolking. Zo is het in het verleden in Nederland ook gegaan en zo gaat het ook (bijna) altijd in andere landen.

Deze benadering vraagt om een overheidsbeleid dat zich primair richt op de stedelijke samenleving in haar totaliteit. De gemeentelijke overheid moet blijven streven naar een

gezonde stedelijke economie, een veilige leefomgeving en goede, voor iedereen toegankelijke voorzieningen op sociaal, cultureel en educatief gebied. Dit neemt niet weg dat zich ook in de nabije en wat verdere toekomst telkens weer vragen kunnen aandienen die specifiek zijn voor een of enkele bevolkingsgroepen. In een stedelijke samenleving die uit louter minderheden bestaat is dat logisch, en daarop zal ook moeten worden ingespeeld. Dat is echter iets heel anders dan het voeren van een op integratie gericht beleid voor in principe alle minderheidsgroepen. Zeker als er eigenlijk geen meerderheid meer is waarin minderheden kunnen integreren, vervalt de ratio van een groepsgericht integratiebeleid.

Een waarschuwing om "met het badwater niet ook het kind weg te gooien" is echter op haar plaats. Deze vergelijkende analyse van de migrantenpopulaties van Amsterdam en Rotterdam heeft wel degelijk een aantal specifieke vragen en problemen aan het licht gebracht die men niet kan oplossen zonder rekening te houden met bijzondere omstandigheden binnen de groep waarin ze zich voordoen. Het gaat hier om problemen die niet exclusief zijn voor de betreffende groep, maar die zich wel in sterke mate daarbinnen concentreren. Te denken valt aan de hoge incidentie van obesitas onder Turkse kinderen, de lage politieke participatie onder Surinamers en – maar al te bekend – de hoge criminaliteit onder Marokkaanse en Antilliaanse jonge mannen. Zulke problemen zullen met een beleid van mainstreaming op de respectieve beleidsterreinen niet afdoende kunnen worden aangepakt. Maar op geen enkele wijze vormen zij een rechtvaardiging voor het voeren van een allesomvattend integratiebeleid dat op de genoemde groepen, dan wel op andere is gericht. Het enige voorbeeld van een beleid dat specifiek op migranten als nieuwkomers dient te zijn gericht, is het inburgeringsbeleid en dat wordt nu juist door de nationale overheid afgeschaft.

Gezien de wijze waarop zowel Amsterdam als Rotterdam zich ontwikkelen, moet men dus, ondanks de ook gesignaleerde verschillen tussen beide steden, tot de conclusie komen dat een 'klassiek', op individuen en groepen gericht lokaal integratiebeleid snel aan kracht zal verliezen. Dat geldt zeker voor een integratiebeleid dat zijn basis vindt in verschillen in etnische herkomst. Veel zinvoller lijkt het op de meest relevante terreinen een beleid te voeren dat in beginsel alle burgers als gelijkwaardig ziet, maar dat, als elk goed beleid, zo nodig wel rekening houdt met verschillen tussen hen, ook als deze verschillen voortvloeien

uit hun migratieachtergrond of cultuur. Doelstelling is dan niet meer primair de integratie van – allochtone – burgers in een bestaande stedelijke samenleving, maar veeleer het bevorderen van een in voldoende mate geïntegreerde stedelijke samenleving, waarin zo veel mogelijk burgers zich welkom weten en zich thuis voelen, ook degenen wier betrokkenheid beperkt is en zal blijven. De stedelijke overheid kan dit niet alleen. Bedrijven, onderwijsinstellingen en andere maatschappelijke organisaties moeten helpen en zo voorkomen dat mensen naast elkaar leven in plaats van met elkaar, ook in stedelijke samenlevingen die steeds meer het karakter krijgen van een doorgangshuis.

De sturingsmogelijkheden van overheidsbeleid moeten niet worden overschat. Stedelijke samenlevingen ontwikkelen zich in belangrijke mate autonoom en naast de gemeentelijke overheid kunnen vele andere actoren op die ontwikkeling invloed uitoefenen. Die relatief autonome voortgang geldt ook voor het proces van integratie onder migranten. De grootste invloed hierop kan de overheid uitoefenen als het gaat om rechtspositionele en rechtshandhavingvragen. Vooral de eerste zijn uitermate belangrijk voor veel migranten: verblijfszekerheid is een voorwaarde voor een succesvolle integratie. Dit is echter vooral een zaak voor nationale en Europese overheden. Gemeenten hebben hierover nauwelijks iets te zeggen, zo min als zij kunnen bepalen welke nieuwkomers zich op hun grondgebied vestigen. Op sociaal-economisch gebied is de armslag voor een gemeentelijke overheid iets groter, maar toch ook

beperkt. In onze economie is het vooral de markt die bepaalt wat gebeurt; gemeenten kunnen marktprocessen op onderdelen bijsturen. Wel hebben gemeenten een specifieke en door de decentralisatie steeds in omvang toenemende verantwoordelijkheid voor het maatschappelijk welzijn van hun burgers. Op cultureel gebied, ten slotte, is de rol van de overheid in liberaal-democratische samenlevingen als de onze eveneens beperkt. Zeker in de grootste steden worden gemeentelijke overheden geconfronteerd met een veelheid aan culturen. De taak van de overheid lijkt hierbij bovenal het vreedzaam samenleven van al die culturen te waarborgen en, als zich bepaalde incidenten voordoen, de-escalierend op te treden. Daarnaast moet de voorbeeldfunctie die de gemeentelijke overheid heeft als het gaat om het bevorderen van gelijke kansen voor alle burgers en het actief tegengaan van discriminatie niet worden onderschat.

Als deze vergelijking van Amsterdam en Rotterdam iets heeft opgeleverd, dan is het toch wel het inzicht dat het weinig zin heeft zich exclusief te richten op het verloop en het (bij)sturen van integratieprocessen zolang men verzuimt hierbij de context te betrekken waarbinnen die processen zich afspelen. De migratie en haar gevolgen drukken een dermate zwaar stempel op de stedelijke ontwikkeling in het algemeen dat men die twee eenvoudigweg niet los van elkaar kan zien. Met andere woorden: een goed integratiebeleid is eigenlijk niets meer en niets minder dan een goed stedelijk beleid.

‘MET HET TOENEMENDE
DOORGANGSHUISKARAKTER
VAN GROTE STEDEN DIENEN
BESTUURDERS REKENING TE
HOUDEN’

LITERATUUR

Burgers, J. & G. Engbersen (2004) *De emancipatieve stad. Een onderzoeksagenda met betrekking tot de sociale liftfunctie van grote steden*. Rotterdam: Risbo (EUR).

Crul, M. & L. Heering, Eds. (2008) *The Position of the Turkish and Moroccan Second Generation in Amsterdam and Rotterdam*; Amsterdam: Amsterdam University Press.

Dagevos, J., R. Schellingerhout & M. Vervoort (2007) ‘Sociaal-culturele integratie en religie’; in: J. Dagevos & M. Gijsberts (red.) *Jaarrapport Integratie 2007*; Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, p. 163-191.

Engbersen, G. (2009) *Fatale remedies. Over onbedoelde gevolgen van beleid en kennis*; Amsterdam: Pallas.

Entzinger, H. & E. Dourleijn (2008) *De lat steeds hoger. De leefwereld van jongeren in een multi-etnische stad*; Assen: Van Gorcum.

Florida, R. (2002) ‘Bohemia and Economic Geography’; *Journal of Economic Geography* 2 (1): 55-71.

Florida, R. (2004) *The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*; New York: Basic.

Lucassen, L. & J. Lucassen (2011) *Winnaars en verliezers. Een nuchtere balans van vijfhonderd jaar immigratie*; Amsterdam: Bert Bakker.

Sassen, S. (1991) *The Global City: New York, London, Tokyo*. Princeton: Princeton University Press.

Sassen, S. (2006) *Cities in a World Economy*; Thousand Oaks: Pine Forge.

Uitermark, J. (2010) *Dynamics of Power in Dutch Integration Policies*; Amsterdam: diss. Universiteit van Amsterdam.

Veling, W. (2008) *Schizophrenia among Ethnic Minorities*; Rotterdam: diss. Erasmus MC

Waal, J. van der (2010a) *Stedelijke economieën in een tijd van mondialisering*; Amsterdam: Amsterdam University Press.

Waal, J. van der (2010b) *Unravelling the Global City Debate. Economic Inequality and Ethnocentrism in Contemporary Dutch Cities*. Rotterdam: diss. Erasmus Universiteit.

Waal, J. van der & J. Burgers (2009) ‘Unravelling the Global City Debate on Social Inequality: A Firm-level Analysis of Wage Inequality in Amsterdam and Rotterdam’; *Urban Studies* 46 (13) 2715-2729.

Waal, J. van der, W. de Koster & P. Achterberg (2011) ‘Stedelijke context en steun voor de PVV. Interetnische nabijheid, economische kansen en cultureel klimaat in 50 Nederlandse steden’; *Res Publica* 53(2); 189-207.

Welle, I. van der (2011) *Flexibele burgers? Amsterdamse jongvolwassenen over lokale en nationale identiteiten*; Amsterdam: diss. Universiteit van Amsterdam.

Han Entzinger/Fotograaf: Jan van der Ploeg

HAN ENTZINGER

DE VRAAG
“WAT DOE JE?” ZAL
BELANGRIJKER WORDEN
DAN “WAAR KOM JE
VANDAAN?”

PAUL SCHEFFER

DE HOOFDSTAD EN DE HAVENSTAD: EEN VERHAAL VAN TWEE IMMIGRATIESTEDEN

DE BEELDEN VAN DE GROOTSTE TWEE STEDEN VAN NEDERLAND ZIJN STERK EN CONTRASTEREND. HET BEGINT AL MET HET CENTRUM: EEN GRACHTENGORDEL DIE DE EEUWEN TAMELIJK GOED HEEFT DOORSTAAN EN EEN STADSHART DAT NA HET BOMBARDEMENT VAN 1940 MOEST WORDEN OPGEBOUWD.

Niet alleen het aanzien van beide steden verschilt, maar ook de veronderstelde mentaliteit. Vermoedens over volharding en hoogmoed staan tegenover elkaar: de havenstad versus de hoofdstad. De politieke situatie in de afgelopen tien jaar is ook tamelijk verschillend: met de opkomst van Leefbaar Rotterdam in 2002 is het debat scherp, terwijl de verhoudingen in Amsterdam minder gepolariseerd zijn.

Die verschillen tussen '010' en '020' kunnen ook worden geïllustreerd met behulp van twee indexen die zijn opgesteld om de vijftig grootste gemeenten van Nederland te vergelijken. Op de index die de aantrekkelijkheid van de woonomgeving meet scoort Amsterdam de hoogste positie van alle onderzochte gemeenten, Rotterdam komt op nummer 15. Wat betreft de sociaaleconomische index doet Amsterdam het relatief minder goed: positie 16, maar Rotterdam blijft steken op een nog lagere positie, namelijk nummer 39 (Gerard Marlet & Clemens van Woerkens: *Atlas 2011 voor gemeenten*, blz. 52 en 180).

Toch is de werkelijkheid achter deze eenduidige beelden gecompliceerder. Niet alleen blijkt uit nader onderzoek op basis van de hier verzamelde gegevens dat beide steden elkaar in veel opzichten niet ontlopen, ook zijn er gebieden waarop Rotterdam het beter doet. Een voorbeeld vormt de criminaliteit in beide steden. In weerwil van een gangbaar beeld ligt het niveau van de geregistreeerde misdaad in

Rotterdam iets lager dan in Amsterdam. Een ander voorbeeld is de segregatie. In Rotterdam is de segregatie gedaald, terwijl die in Amsterdam juist is gestegen.

Hier gaat de aandacht vooral uit naar beide steden als immigratiesteden. Migrantengezinnen maken ruwweg de helft van de bevolking uit en we kunnen niet meer spreken over meerderheid of minderheden. Rotterdam en Amsterdam zijn migrantensteden geworden, zoals veel grotere steden in West-Europa. Wanneer we kijken naar steden als Birmingham, Malmö, Marseille, Stuttgart of Antwerpen, dan is duidelijk dat de grootste twee steden van ons land niet op zichzelf staan.

Misschien helpen de uitkomsten van deze vergelijking om het debat over immigratie en integratie te bevrijden uit een paar tegenstellingen die weinig vruchtbaar zijn gebleken. Zo valt het op dat degenen die de vooruitgang van migrantengezinnen benadrukken tegenover degenen staan die wijzen op hardnekkige problemen. Dat aandacht voor sociaaleconomische vragen wedijvert met nadruk op culturele verschillen; dat zorgen over migranten en hun kinderen vaak worden geplaatst tegenover zorgen omtrent de autochtone bevolking; en tenslotte, dat hoopvolle verwachtingen op lange termijn soms worden weggestreept tegen een gevoel van urgentie dat de korte termijn tot uitgangspunt neemt.

BEVOLKINGSSAMENSTELLING

Nadere analyse van het beschikbare materiaal leert al snel dat deze patstelling onnodig is. Een zo waarheidsgetrouw mogelijk beeld van beide steden in hun overeenkomsten en verschillen leidt als vanzelf voorbij dit zwart-wit debat. Naast onmiskenbare vooruitgang op tal van gebieden zijn er ook in de tweede generatie achterstanden die niet zomaar weggaan. Zo zien we een groei van het zelfstandig ondernemerschap en tegelijk is de jeugdwerkloosheid aanzienlijk. In het hoger onderwijs stijgt het aantal kinderen uit migrantengezinnen en tegelijk is het aantal kinderen dat niet meetelt in de cito eindtoets nog steeds groot.

Met dat uitgangspunt in het achterhoofd heb ik geprobeerd om zo onbevangen mogelijk te kijken naar de cijfers en de werkelijkheid achter die cijfers. Soms zijn de overeenkomsten tussen beide steden verrassend, soms zijn het juist de verschillen die de nieuwsgierigheid prikkelen. De nadruk ligt hier op een ordening en duiding van het materiaal. Deze verkenning gaat niet over het te voeren 'beleid', maar hopelijk draagt de vergelijking van de havenstad en de hoofdstad wel bij aan een gesprek over de keuzen die moeten worden gemaakt.

Amsterdam en Rotterdam zijn de grootste twee steden van ons land met in 2010 767.773 en 592.939 inwoners. Ze zijn in drie opzichten zeer vergelijkbaar als immigratiesteden. Allereerst bestaat in beide steden ongeveer de helft van de bevolking uit eerste en tweede generatie migranten. Preciezer: in Rotterdam is in 2010 47,7 en in Amsterdam 49,9 procent van de bevolking 'allochtoon' (tabel 1.1.b). Juist daarom kan een vergelijking veel aan het licht brengen. Zo'n vergelijking is minder goed mogelijk tussen de vier grote steden, omdat Utrecht een andere bevolkingssamenstelling kent.

Verder is de verdeling over de eerste en tweede generatie migranten in Amsterdam en Rotterdam nagenoeg dezelfde: 56 procent eerste generatie en 44 procent tweede generatie (tabel 1.3.a en 1.3.b). Er is één uitzondering op dit patroon: de Marokkaanse gemeenschap is de enige waar de tweede generatie nu al groter is (tabel 1.3.c). Dat geldt voor beide steden.

Daarmee is veel gezegd, want te vaak wordt alle nadruk gelegd op de kinderen van de migranten. De jeugd heeft

immers de toekomst. Maar de realiteit is dat in Amsterdam en Rotterdam voor afzienbare tijd de eerste generatie getalsmatig groter zal zijn en dus meer aandacht moet krijgen dan er nu aan wordt gegeven. Doorgaande migratie betekent dat de specifieke problemen van de eerste generatie niet zomaar zullen verdwijnen.

En bovendien is het natuurlijk zo dat de eerste generatie ook genoeg jongeren en jongvolwassenen telt. Kijken we naar de leeftijdsopbouw dan zien we een overlapping tussen de generaties. Er zijn jongeren en jongvolwassenen in de eerste generatie en mensen van middelbare leeftijd in de tweede generatie. In Amsterdam behoort van de leeftijdsgroep tussen 0-30 jaar 28 procent tot de eerste generatie, terwijl in de leeftijdsgroep van 35-65 jaar nu al 16 procent tweede generatie is. Voor Rotterdam zijn deze cijfers heel vergelijkbaar: van de categorie 0-30 jaar is 31 procent eerste generatie; in de categorie 35-65 jaar 14 procent tweede generatie (tabel 1.5 en 1.6).

Een laatste gemeenschappelijk punt is de 'vergrijzing' van de autochtone bevolking en de relatief jonge migrantenbevolking. De cijfers zijn als volgt: in 2010 herbergen Amsterdam en Rotterdam in de categorie 0-14 jaar respectievelijk 51,6 en 52,5 procent 'niet-westerse' migranten; wat betreft 'westerse' migranten gaat het om 11,1 en 8,6 procent en het aandeel van autochtonen is 37,3 en 38,9 procent. Vergelijken we daarmee de categorie 65+ dan zien we in dezelfde drie groepen voor Amsterdam en Rotterdam de volgende cijfers: 'niet-westerse' migranten 14,3 en 10,9 procent; 'westerse' migranten 13,3 en 9,0 procent; de autochtonen 72,4 en 80,1 procent (tabel 1.4). Dat is allemaal heel vergelijkbaar en verklaart wel wat van de wrijvingen in beide steden, die ook te maken hebben met een generatieverschil.

Naast deze overeenkomsten zijn er ook verschillen: de Antilliaanse en Turkse gemeenschap is in Rotterdam groter, terwijl in Amsterdam de Marokkaanse gemeenschap en de groep 'westerse allochtonen' omvangrijker is. Vooral dat laatste is belangrijk, want qua inkomen en opleiding dragen de westerse migrantengezinnen relatief veel bij aan de

stedelijke economie. Dat verklaart goeddeels het verschil in gemiddeld besteedbaar inkomen van migranten in Rotterdam en Amsterdam (tabel 4.8).

De groei in Amsterdam is vooral te danken aan deze 'westerse' migranten – denk onder meer aan Amerikanen, West- en Oost-Europeanen – met 28.000. Die groep 'westerse' migranten is in Rotterdam met 8.000 veel minder snel toegenomen. Verder ligt de groei in bestaande migrantengroepen, vooral Turks en Marokkaans: in Amsterdam 20.000, in Rotterdam: 15.000 (tabel 1.1.a). Voor beide steden geldt dat zonder de groei van deze 'westerse' en 'niet-westerse' gemeenschappen de stadsbevolking zou zijn gekrompen. Later kom ik nog terug op de demografische projecties tot 2025 (tabel 1.7).

1.1.A BEVOLKING NAAR HERKOMSTGROEPERING, 1 JANUARI 2000-2010

Rotterdam	2000	2010
Surinamers	50.053	52.632
Antillianen	15.593	21.066
Turken	40.277	46.868
Marokkanen	30.238	38.982
overige niet-westerse allochtonen	44.561	59.379
westerse allochtonen	56.500	63.849
autochtonen	355.438	310.163
totaal	592.660	592.939

bron: COS

1.1.A BEVOLKING NAAR HERKOMSTGROEPERING, 1 JANUARI 2000-2010

Amsterdam	2000	2010
Surinamers	71.760	68.881
Antillianen	11.623	11.689
Turken	33.931	40.370
Marokkanen	55.043	69.439
overige niet-westerse allochtonen	72.188	77.832
westerse allochtonen	86.717	114.553
autochtonen	400.027	385.009
totaal	731.289	767.773

bron: O+S

Fragment van tabel 1.1.a

Fotograaf: Edwin van Eis

**'DOORGAANDE MIGRATIE
BETEKENT DAT DE
SPECIFIEKE PROBLEMEN
VAN DE EERSTE
GENERATIE NIET ZOMAAR
VERDWIJNEN'**

GROEI EN KRIMP

Een ander belangrijk verschil wat betreft de demografie is dat Amsterdam in de periode 2000-2010 is gegroeid met 36.484 inwoners, terwijl Rotterdam vrijwel stabiel is gebleven: een 'groei' met 279 inwoners (tabel 1.1.a). Dat roept interessante vragen op: waarom groei in Amsterdam, waarom stagnatie in Rotterdam? Amsterdam heeft in deze periode meer nieuwe gebieden tot ontwikkeling gebracht dan Rotterdam. Maar ook de index waarmee de aantrekkelijkheid wordt gemeten – met Amsterdam op plaats 1 en Rotterdam op plaats 15 – geeft een aanwijzing. In deze rangordening zijn zaken als cultureel aanbod, percentage koopwoningen en veiligheid gewogen.

Verder is het opvallend dat in beide steden de autochtone bevolking niet alleen in relatieve zin, maar ook in absolute zin is gekrompen: in Amsterdam met 15.018 en in Rotterdam met 45.275 inwoners (tabel 1.1.a). Dat heeft met natuurlijk verloop te maken (vergrijzing en dus relatief hogere sterftcijfers), maar in het geval van Rotterdam zou het ook iets met de maatschappelijke en politieke wijzingen van het afgelopen decennium te maken kunnen hebben. Zeker is dat de stad – onder meer met het hele debat rond de 'Rotterdam-wet' – heel kritisch naar zichzelf heeft gekeken. Of dat heeft bijgedragen aan deze 'autochtone krimp' is een vraag die nader onderzoek vergt. Het omgekeerde is ook mogelijk: de demografische verschuiving heeft bijgedragen aan de politieke strubbelingen.

Misschien vormt de relatief lage score van autochtone Rotterdammers bij vragen die gaan over 'thuisvoelen' – vooral in de eigen buurt – een aanwijzing voor deze verschuiving (tabel 7.1). In 2009 zegt 60 procent zich thuis te voelen in de buurt, terwijl in datzelfde jaar de score in Amsterdam 80 procent is. In het jaar daarop is dat getal gedaald in Rotterdam tot 56 procent. De verbondenheid met de stad als geheel ligt in deze jaren beduidend hoger: namelijk rond de 75 procent. Ook de segregatie-index van autochtonen ligt in Rotterdam aanmerkelijk hoger dan in Amsterdam: 45 tegenover 27 procent (tabel 8.2).

Nog een ander gegeven is belangrijk: de omloopsnelheid van de bevolking in beide steden. Anders gezegd: hoe lang blijven mensen gemiddeld eigenlijk in de stad wonen? We hebben de cijfers laten uitsplitsen naar etnische groepen. De al dan niet duurzame bewoning van de wijk of de stad is natuurlijk van belang: het ligt immers voor de hand dat mensen die langer ergens wonen ook sterker verweven raken met hun buurt en met de stad. Dat levert voor Amsterdam interessante gegevens op (Voor Rotterdam hebben we deze gegevens niet). Als we kijken naar het aandeel

van de bevolking uit 2000 die tien jaar later nog in de stad woont, dan blijken Marokkaanse vrouwen met 86 procent de meest honkvaste bewoners van de stad te zijn. Meer in het algemeen zijn de Turkse en Marokkaanse bewoners van de stad het minst geneigd te verhuizen met scores rond de 80 procent. De autochtone bewoners en 'westerse allochtonen' met scores rond de zestig procent zijn veel beweeglijker en minder gebonden aan de stad (tabel 1.11).

Dat zegt iets wezenlijks over de toekomst van de steden. Wanneer ruimtelijke en sociale mobiliteit samenhangen – in de zin dat de mensen met het meeste inkomen en opleiding het meest bewegelijk zijn – dan is het duidelijk dat de stad als doorgangshuis te maken zal hebben met een aanzienlijke groep lager opgeleiden, die ook nog eens het meest duurzaam in de stad verblijven. Veel inspanningen zijn erop gericht om de middenklasse voor de steden te behouden, maar de tijd zal leren of die inspanningen ook resultaten opleveren.

De mate van binding die migranten met de stad hebben kun je ook aflezen aan het aantal koopwoningen. Dat aantal is flink toegenomen. Bijvoorbeeld in Turkse kring is het aantal koopwoningen tussen 2004-2011 gestegen van 7 naar 18 procent van het totaal; in Marokkaanse kring van 2 naar 7 procent. Onder autochtonen is het huizenbezit ook toegenomen van 24 naar 34 procent (tabel 8.5).

Voor Rotterdam zien we tussen 2000-2011 een vergelijkbaar patroon. In de eerste generatie is het aantal Surinamers met een eigen woning toegenomen van 12 naar 29 procent; in de Turkse gemeenschap een stijging van 7 naar 26 procent. In Marokkaanse kring zien we ook een duidelijke toename van 2 naar 11 procent. In de tweede generatie is die groei nog sterker. Twee voorbeelden: Turkse huizenbezit is in die generatie gegroeid van 10 naar 49 procent; in de Marokkaanse gemeenschap van 4 naar 23 procent (tabel 8.5). Het is interessant om te zien of die toename zich ook in de toekomst zal vertalen in een afnemende uitstroom van de middenklasse.

OPLEIDINGSNIVEAU

Een beschrijving van het opleidingsniveau is belangrijk, omdat daarmee een beter zicht kan ontstaan op een eventuele 'mismatch' tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Al is dat aanbod natuurlijk overwegend regionaal. Verder zegt het veel over de economische vitaliteit van de stad. En het is interessant om preciezer de ontwikkeling van migranten en hun kinderen te volgen, zowel in de laatste tien jaar, als wat betreft de verhouding van eerste en de tweede generatie.

Opgesplitst in drie categorieën van 'voltooid opleidingsniveau' – laag, midden en hoog – gaat het om de volgende percentages, zoals gemeten in 2008 (tabel 2.1). Laag opgeleid is in Amsterdam 26 procent van de bevolking, in Rotterdam 40 procent. In het midden zijn er niet zoveel verschillen tussen beide steden: 36 om 37 procent, terwijl er een duidelijke afstand is wat betreft hoogopgeleiden: in Amsterdam is dat 38, in Rotterdam 23 procent van de stadsbevolking. In beide steden is het gemeten opleidingsniveau in de laatste tien jaar omhoog gegaan, maar de conclusie is onontkoombaar: in algemene zin is de beroepsbevolking in Amsterdam beter opgeleid en toegerust op de vereisten van een postindustriële samenleving.

**'IN 2009 ZEGT 60
PROCENT VAN DE
ROTTERDAMMERS ZICH
THUIS TE VOELEN IN
DE BUURT, TERWIJL IN
DATZELFDE JAAR DE
SCORE IN AMSTERDAM
80 PROCENT IS'**

Waar er verschillen zijn worden die vooral veroorzaakt door de omvang van de laagopgeleide autochtone bevolking. De prestaties van de migranten en hun kinderen in de vier klassieke migrantengroepen zijn in beide steden redelijk vergelijkbaar, zij het dat het opleidingsniveau over het geheel genomen in Amsterdam iets hoger ligt. Uitzondering vormt de categorie 'overige niet-westers', waar een aanmerkelijk verschil tussen de steden is gemeten. Daar is het aantal hoger opgeleiden in Amsterdam twee keer zo hoog als in Rotterdam.

Voor de autochtone bevolking zijn de percentages van Amsterdam en Rotterdam: laagopgeleid 18 en 31 procent; hoogopgeleid gaat het om respectievelijk 48 en 30 procent. Dat is belangrijk, want daarmee is ook nog eens duidelijk gemaakt dat de focus van het Rotterdamse achterstandsbeleid zeker ook bij de autochtone bevolking zou moeten liggen en niet alleen bij migrantengezinnen. Dat geldt in mindere mate ook voor Amsterdam.

We zien mobiliteit qua onderwijsniveau in een deel van de migrantengemeenschappen. Dat kan niet genoeg worden benadrukt. Hier zijn succesverhalen te vertellen en gezien de politieke polarisatie rond het integratievraagstuk moeten die ook worden verteld. Als we ons beperken tot een aansprekend gegeven: de deelname aan het hoger onderwijs (HBO en WO) van jongeren uit Turkse en Marokkaanse gezinnen is aanzienlijk gestegen. In het Jaarrapport *integratie 2010* wordt vastgesteld dat 'het aandeel Turkse en Marokkaanse instromers in het hoger onderwijs sinds 2003/2004 sterk is toegenomen, met name onder de vrouwen' (p. 77).

Dat beeld wordt bevestigd in Amsterdam en Rotterdam. Tussen 2000 en 2008 is het aandeel hoogopgeleiden in de vier klassieke migrantengroepen – Marokkanen, Turken, Surinamers en Antillianen – in Amsterdam gestegen. Het gaat om een stijging van respectievelijk 4 naar 11 procent, van 6 naar 11 procent, van 12 naar 16 procent en 17 naar 22 procent (tabel 2.1). Die ontwikkeling zien we ook – zij het iets minder sterk – in Rotterdam: het aantal hoogopgeleide mensen uit de Turkse gemeenschap stijgt in dezelfde periode van 3 naar 7 procent; in de Marokkaanse gemeenschap een stijging van 4 naar 8 procent; in Surinaamse kring gaat het omhoog van 9 naar 13 procent en in de Antilliaanse gemeenschap van 6 naar 11 procent (tabel 2.1). Omdat de migrantengemeenschappen relatief jong zijn en hier gekeken wordt naar voltooid onderwijsniveau is de schatting van de vooruitgang waarschijnlijk nog aan de lage kant.

ACHTERSTAND IN HET ONDERWIJS

Tegelijkertijd zijn een paar preciseringen nodig om het geheel op waarde te kunnen schatten. De eerste is dat in de Marokkaanse en Turkse gemeenschap de stijging percentageel fors is, maar tegelijk zijn zeker in het WO de aantallen studenten niet zo groot. De volgende cijfers over 2000-2011 geven een indruk. Kijken we naar Rotterdam dan is de groei binnen de Marokkaanse en Turkse gemeenschap respectievelijk van 465 naar 1.086 en van 584 naar 1.339 studenten in het HBO op een totaal van 17.426 studenten; in het WO gaat het om een stijging van 138 naar 359 en van 291 naar 502 studenten op een totaal van 13.846. In Amsterdam stijgt in het HBO het aantal studenten uit deze twee gemeenschappen van 907 naar 1.994 en van 445 naar 1.115 op een totaal van 23.666; in het WO gaat het om een stijging van 290 naar 697 en van 235 naar 537 op een totaal van 29.159 studenten (tabel 2.6).

Verder kunnen we in een studie van O+S lezen dat 'ondanks de toename de verschillen tussen groepen groot blijven'. Dat wordt als volgt uitgelegd: 'Iets meer dan twintig procent van de Surinaamse, Turkse en Marokkaanse jongvolwassen Amsterdammers (19-24 jaar) volgt hoger onderwijs, ten opzichte van 32 procent gemiddeld van alle jongvolwassenen in Nederland. In Amsterdam, omdat er veel studenten naar de stad komen, volgt gemiddeld 44 procent van de jongvolwassenen hoger onderwijs.' (Dienst Onderzoek en Statistiek, gemeente Amsterdam: Factsheet 3, mei 2011, Diversiteit en integratie 2010, p. 4). Ook de deelname van autochtonen aan het hoger onderwijs is flink gestegen, zodat de verschillen tussen de groepen aanmerkelijk blijven.

Een volgende kanttekening bij de vooruitgang: het gemeten verschil tussen de eerste en tweede generatie 'niet-westerse allochtonen' qua gemiddeld opleidingsniveau is vooralsnog minder groot dan vaak wordt aangenomen (zie tabel 2.2). Dat heeft natuurlijk vooral te maken met het grotere aantal dat in de tweede generatie de opleiding nog niet heeft afgerond. In het jaar 2008 voor Rotterdam zijn de scores, uitgesplitst over beide generaties: laagopgeleid 56 en 50 procent, midden 34 en 38 procent en hoogopgeleid 10 en 12 procent. Voor Amsterdam gaat het om de volgende percentages: laagopgeleid: 44 en 43, midden 38 en 40 en tenslotte, hoogopgeleid 18 en 17 (tabel 2.2). Hier zien we in de categorie hoogopgeleid dus zelfs een lichte daling van de eerste naar de tweede generatie. Een uitsplitsing naar etniciteit leert dat in de Turkse en Marokkaanse

gemeenschap de stijging vooral in de midden categorie zit – respectievelijk van 29 naar 39 procent en van 30 naar 38 procent –, terwijl het aantal hoger opgeleiden in beide generaties en in beide gemeenschappen in 2008 op 11 procent staat (zie tabel 2.2).

En, tenslotte, is het telkens van belang om te blijven zien dat in immigratiesteden als Rotterdam en Amsterdam de eerste generatie voorlopig omvangrijker is. Dat wordt meestal vergeten bij alle nadruk op de vooruitgang van de ene generatie naar de andere. Doorgaande migratiebewegingen betekenen dat de specifieke problemen die samenhangen met nieuwkomers in het onderwijs – bijvoorbeeld taalachterstand – zich zullen blijven voordoen. De oververtegenwoordiging van eerste en tweede generatie migranten onder de lager opgeleide bevolking zal niet snel verdwijnen.

2.1 PERCENTAGES LAAG-, MIDDEN- EN HOOGOPGELEIDEN PER GROEP, 15-64 JARIGEN, 2008

Rotterdam	laag	midden	hoog
Surinamers	44	43	13
Antillianen	52	38	11
Turken	63	30	7
Marokkanen	66	26	8
overig niet-westers	52	35	14
westerse allochtonen	29	41	30
autochtonen	31	38	30
totaal	40	37	23

bron: CBS/ bewerkt door O+S

2.1 PERCENTAGES LAAG-, MIDDEN- EN HOOGOPGELEIDEN PER GROEP, 15-64 JARIGEN, 2008

Amsterdam	laag	midden	hoog
Surinamers	40	44	16
Antillianen	32	46	22
Turken	57	32	11
Marokkanen	57	33	11
overig niet-westers	31	41	28
westerse allochtonen	18	36	45
autochtonen	18	35	48
totaal	26	36	38

bron: CBS/ bewerkt door O+S

Fragment van tabel 2.1

Naast alles wat er goed gaat is het van belang om een nader beeld te krijgen van de kernen van achterstand. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om de kansen van jongeren op de plaatselijke arbeidsmarkt en om de risico's van een overdracht van achterstand van de ene generatie op de andere. Een eerste aanwijzing voor de omvang van deze problematiek kunnen we krijgen door het aantal kinderen die in beide steden niet worden meegeteld bij de cito-toets. Van een deel van die groep kan worden gezegd dat er een groter risico is dat ze niet onderaan, maar naast de maatschappelijke ladder terecht komen.

De groep zogenaamde 'zorgleerlingen' die buiten de score wordt gehouden bedroeg in 2005 in Amsterdam op 6.300 leerlingen in groep 8 niet minder dan 1.400, dat wil zeggen bijna een kwart van de leerlingen in het basisonderwijs werd niet meegeteld (zie Paul Scheffer, *Terug naar de tuinstad*, oratie 2004, p. 43). In Rotterdam werd in 2005 bijna 19 procent van de schoolpopulatie buiten de cito-score gehouden. Wat betreft de meeste recente cijfers over de groep die niet meetelt in de eindtoets: in Amsterdam gaat het om 18 procent van de kinderen in groep 8, die een basisschooladvies praktijk onderwijs, vmbo met leerwegondersteuning krijgen (tabel 2.7.b). In Rotterdam gaat het in 2011 om 15 procent van de kinderen (tabel 2.5.a).

Er is dus sprake van een daling, maar de omvang van deze groep is nog steeds aanzienlijk. Wat betreft Amsterdam is die groep zeer ongelijk verdeeld over de stadsdelen: in het Centrum 6 procent en in Zuid-Oost 29 procent; in Zuid 9 procent en in Noord 23 procent (*Basis Meetset 2011*, Gemeente Amsterdam, p. 136).

Ook wat betreft de etnische groepen is er een ongelijke verdeling. In Rotterdam blijkt het niet te zijn toegestaan om deze scores naar etniciteit uit te splitsen, in Amsterdam wordt dat wel gedaan. In die stad is wel sprake van een daling van de uitvallers onder jongeren uit migrantengemeenschappen, maar die trend begint vanaf een hoog niveau: 'Bij Marokkaanse leerlingen daalde het van 34 procent naar 28 procent en bij Turkse leerlingen van 31 procent naar 23 procent. Bij de leerlingen van Surinaamse herkomst bleef het aandeel nagenoeg gelijk (van 29 procent naar 28 procent)' (*Diversiteits- en integratiemonitor 2010*, blz. 76).

Dat laatste bevestigt trouwens een algemene indruk: bij alle aandacht voor Nieuw-West is de situatie in Zuid-Oost zorgelijk te noemen. Natuurlijk wonen er in dat stadsdeel ook veel andere groepen, maar met een deel van de Surinaamse gemeenschap gaat het minder goed dan vaak wordt aangenomen. Dat beeld wordt bevestigd door de

Fotograaf: Jan van der Ploeg

basisschooladviezen: in 2011 ligt voor de derde generatie kinderen met een Surinaamse achtergrond het aantal adviezen voor 'praktijkonderwijs en vmbo met leerwegondersteuning' met 27 procent hoger dan bij de tweede generatie, waar 23 procent wordt verwezen naar dit type onderwijs (tabel 2.7.a).

Meer in algemene zin moeten we ons afvragen hoe de voortgang van generatie op generatie onder 'niet-westerse allochtonen' verder zal gaan. Een eerste, zeer beperkte aanwijzing voor een mogelijk afvlakkende trend is dat de sterke daling van basisschooladviezen van de eerste naar de tweede generatie wat betreft de laagste onderwijssoort van 36 naar 23 procent zich niet of nauwelijks doorzet in de derde generatie, waar vooralsnog 22 procent zo'n advies krijgt (tabel 2.7.a). Die generatie staat letterlijk in de kinderschoenen – de omvang in 2011 was 5.718 in de leeftijd 0-17 – en de komende tien jaar zal leren of de vooruitgang zich doorzet en in welke mate.

Een andere aanwijzing voor harde kernen van achterstand vormt het percentage voortijdige schoolverlaters. Tabel 2.3 laat de groep tot 23 jaar zien die zonder diploma het voortgezet onderwijs en het mbo verlaat. Over de hele linie zien we in de afgelopen vijf jaar een daling, waarbij 'niet-westerse allochtonen' verhoudingsgewijs het slechtst scoren. In Rotterdam 7.2 procent (was 9 procent) en in Amsterdam 5.5 procent (was 7.5 procent). Ter vergelijking onder autochtone jongeren gaat het om 4.9 procent in Rotterdam (was 6.4 procent) en om 4.3 procent in Amsterdam (was 5.2 procent). Dat zijn geen enorme verschillen.

Een algemene conclusie dringt zich op: met het voortschrijden van de tijd en de wisseling van generaties zien we een toenemend pluralisme onder migranten, hun kinderen en kleinkinderen. Naast een groeiend aantal hoger opgeleiden zijn er hardnekkige achterstanden in het onderwijs. Die groeiende diversiteit binnen migrantengemeenschappen is wezenlijk. De levens van mensen met bijvoorbeeld een Marokkaanse of Surinaamse achtergrond kunnen steeds minder op één noemer worden gebracht.

'NAAST EEN GROEIEND AANTAL HOGER OPGELEIDEN ZIJN ER HARDNEKKIGE ACHTERSTANDEN IN HET ONDERWIJS'

ARBEIDSPARTICIPATIE

Wat betreft arbeidsparticipatie is in de periode 2001 tot 2010 een voorzichtig positieve ontwikkeling in beide steden te zien. De cijfers zijn een driejaargemiddelde en gaan over bruto arbeidsparticipatie. Dat wil zeggen: de groep werkenden en werkzoekenden is bij elkaar opgeteld (tabel 3.2.a). Het beeld is gemengd: vooruitgang op sommige terreinen, tegelijk vormen van stagnatie. Zeker als we kijken naar het aantal werkenden, dat natuurlijk een conjuncturele kant heeft en de laatste jaren door de slechte economische ontwikkeling onder druk staat. De recente ontwikkelingen na de kredietcrisis laten opnieuw zien dat de positie van migranten en hun kinderen op de arbeidsmarkt kwetsbaar is.

In Amsterdam is de bruto arbeidsparticipatie van autochtonen in de laatste tien jaar licht gestegen van 74 naar 76 procent. Wat betreft de Turkse gemeenschap ook een bescheiden toename van 55 naar 58 procent. De Surinaamse bevolking van de hoofdstad laat een kleine teruggang zien van 69 naar 68 procent, en de Marokkaanse gemeenschap steekt het slechtst af met een ontwikkeling van 51 naar 56 procent, al is de groei procentsgewijs het grootst.

Het verschil in economische kracht van beide steden is ook af te lezen aan de arbeidsdeelname, die in Rotterdam vijf procentpunten lager ligt. In die stad zien we voor de autochtone bevolking een groei van 68 naar 72 procent. Voor de Surinaamse gemeenschap een toename van 61 naar 67

procent. Die groei zien we ook, maar dan vanaf een lager beginpunt in de Marokkaanse migrantenpopulatie: van 47 naar 53 procent; in de Turkse gemeenschap van 48 naar 53 procent. De Antilliaanse gemeenschap laat – net als de Surinaamse gemeenschap in Amsterdam – een dalende arbeidsdeelname zien van 68 naar 59 procent. Eigenlijk springt die groep eruit als het meest zorgwekkend wat betreft de trend.

De lage arbeidsdeelname in vooral Marokkaanse en Turkse kring heeft alles te maken met de positie van vrouwen. Kijken we meer specifiek naar de arbeidsparticipatie van vrouwen in de leeftijd van 25 tot 34 jaar. In Amsterdam is de netto participatie in Surinaamse en Antilliaanse kring bijna twee keer zo hoog als in Turkse en Marokkaanse kring: 81 procent tegenover 47 procent. De autochtone deelname is 86 procent. In Rotterdam is de netto participatie van deze groepen respectievelijk 68 en 48 procent. Ter vergelijking in deze categorie is de autochtone participatie 88 procent. Dat zijn erg grote verschillen (tabel 3.8).

Zorgwekkend is vooral de jeugdwerkloosheid. De conclusie in het *Jaarrapport integratie 2011* is duidelijk: 'De jeugdwerkloosheid is hoog: bijna een kwart van de niet-westerse migranten tussen de 15 en 25 jaar. Deze is in tijden niet zo hoog geweest. Onder jonge Marokkaanse en Surinaamse Nederlanders is dit probleem extra groot, respectievelijk 28 en 27 procent van hen is werkloos. Daar-

3.2.A BRUTO ARBEIDSPARTICIPATIE (AANDEEL WERKENDEN EN WERKZOEKENDEN IN DE LEEFTIJDGROEP 15 T/M 64 JAAR) NAAR HERKOMST

Rotterdam	2001-2003	2008-2010
Surinamers*	61	67
Antillianen*	68	59
Turken*	48	53
Marokkanen*	47	53
overig niet-westers*	52	64
totaal niet-westers	54	61
westerse allochtonen*	66	72
autochtonen	68	72
totaal	63	68

*obv steekproef. Vanwege het soms lage aantal respondenten kunnen de betrouwheidsmarges groot zijn.

bron: CBS/ bewerkt door O+S

3.2.A BRUTO ARBEIDSPARTICIPATIE (AANDEEL WERKENDEN EN WERKZOEKENDEN IN DE LEEFTIJDGROEP 15 T/M 64 JAAR) NAAR HERKOMST

Amsterdam	2001-2003	2008-2010
Surinamers*	69	68
Antillianen*	57	68
Turken*	55	58
Marokkanen*	51	56
overig niet-westers*	62	64
totaal niet-westers	60	63
westerse allochtonen*	68	78
autochtonen	74	76
totaal	70	73

*obv steekproef. Vanwege het soms lage aantal respondenten kunnen de betrouwheidsmarges groot zijn.

bron: CBS/ bewerkt door O+S

'IN ALLE VIER TRADITIONELE MIGRANTENGROEPEN ZIEN WE EEN SPECTACULAIRE STIJGING VAN HET AANTAL ZELFSTANDIGEN, VOORAL WAT BETREFT TURKSE EN MAROKKAANSE ZELFSTANDIGEN'

naast heeft bijna de helft van de werkende 15-24 jarige migranten een flexibele baan' (blz. 16).

Dat is een waarneming voor heel Nederland. De cijfers voor Amsterdam bevestigen dat beeld. In een recent, nog niet gepubliceerd onderzoek onder jongeren tussen 15-26 jaar in Amsterdam is de situatie in 2010 beschreven. Kijken we specifiek naar werkloosheid van jongeren met een 'niet-westerse' achtergrond als deel van de beroepsbevolking dan is 25 procent van hen werkloos. Voor 'westerse allochtonen' is dat 12 procent en voor autochtone jongeren 4 procent (IJske de Jong en Carine van Oosteren, *Monitor jeugdwerkloosheid 2012. Amsterdamse jongeren in het onderwijs en op de arbeidsmarkt*, blz. 42).

Belangrijk voor de duiding van deze cijfers is dat het gaat om het aandeel werklozen als deel van de beroepsbevolking; niet meegerekend worden jongeren in opleiding of jongeren die niet in opleiding zijn en geen werk zoeken. In Amsterdam behoort 56 procent van deze leeftijdscategorie tot de beroepsbevolking. Werkloosheidscijfers uitgedrukt als een percentage van de gehele groep vallen dan ook aanmerkelijk lager uit: 15 procent van de jongeren met een

'niet-westerse' achtergrond; de westerse allochtone jongeren 6 procent en autochtone jongeren ruim 2 procent (idem, blz. 8).

Naast arbeidsparticipatie vormt het aantal zelfstandige ondernemers een belangrijke aanwijzing voor de economische activiteit van de verschillende groepen in de stad. De Amsterdamse financieel geograaf Ewald Engelen sprak in zijn oratie zelfs over een 'integratiewonder': hij signaleert een aanzienlijke groei in etnisch ondernemerschap. Daarbij wees hij vooral op de Turkse gemeenschap (*Etnisch ondernemerschap 2.0. Oratie 2010*).

De cijfers voor Rotterdam en Amsterdam geven hem over het geheel genomen gelijk (tabel 3.1). In Rotterdam is de groei zeer aanzienlijk in de Marokkaanse kring: van 2 naar 10 procent; ook in de categorie 'overig niet-westers' is de groei opmerkelijk: van 3 naar 10 procent. De stijging van het aantal Turkse zelfstandigen is beperkt, maar hun aandeel was al hoog: van 12 naar 13 procent. Daar staat tegenover dat er een daling is van het aantal zelfstandigen in de Surinaamse en Antilliaanse gemeenschap: van 7 naar 5 procent en van 5 naar 3 procent.

Kijken we naar Amsterdam dan zien we in alle vier traditionele migrantengroepen een spectaculaire stijging, vooral wat betreft het aantal Turkse en Marokkaanse zelfstandigen: respectievelijk van 7 naar 21 procent en van 2 naar 15 procent. Anders dan in Rotterdam doen ook in Amsterdam de Surinaamse en Antilliaanse gemeenschappen het goed. Hier zien we een groei van respectievelijk 6 naar 10 procent en van 6 naar 14 procent. Interessante vraag is hoe dat verschil kan worden verklaard. Ter vergelijking: het aantal autochtone zelfstandigen in Rotterdam is 13 procent, in Amsterdam 20 procent.

Hier komt de volgende vraag op: wordt de aandacht van beleidsmakers niet teveel gegijzeld door achterstanden? Stimuleren de hoofdstad en de havenstad in voldoende mate degenen die zich als zelfstandige willen vestigen? Dat is belangrijk want steden ontplooiën zich het beste wanneer ze – zoals de Amerikaanse onderzoeker Richard Florida schrijft – technologie, talent en tolerantie verenigen.

UITKERINGEN EN INKOMEN

Het spiegelbeeld van de arbeidsparticipatie en van de groei in het aantal zelfstandigen is natuurlijk het percentage huishoudens met een bijstandsuitkering, zoals gemeten in 2008, dus nog voor de kredietcrisis merkbaar werd. Hier zien we de kwetsbare positie terug waarin ook veel migrantengezinnen zich bevinden. Juist door beide kanten van de sociaaleconomische situatie te laten zien krijgen we een compleet beeld. Er is genoeg vooruitgang, maar er zijn ook aanwijzingen dat een te grote groep buiten de arbeidsmarkt staat.

Voor Rotterdam en Amsterdam gaat het respectievelijk om de volgende omvang van het aantal huishoudens in de bijstand: Surinamers: 15 – 13 procent; Antillianen: 24 – 13 procent; Turken: 16 – 14 procent; Marokkanen: 24 – 15 procent; overig niet-westers: 18 – 16 procent. Ter vergelijking: het aantal autochtonen dat een bijstandsuitkering heeft: 5 en 4 procent (tabel 4.2). Dat zijn natuurlijk forse verschillen in uitkeringsafhankelijkheid – gemiddeld drie tot vier keer zoveel bijstand – terwijl de verschillen tussen beide steden wat betreft de Antilliaanse en Marokkaanse gemeenschap ook groot zijn. Hoe moet dat laatste worden verklaard?

Wel zien we dat qua uitkeringen in beide steden er een duidelijke vooruitgang is van de eerste naar de tweede generatie in de groep van 23 tot 65 jaar (zie tabel 4.3). Zo is in 2008 het aantal allochtonen (dat wil zeggen 'westerse' en 'niet-westerse' groepen bijeen) met een uitkering in Rotterdam onder de eerste generatie 25 procent. In de tweede generatie is dat gedaald naar 12 procent. Hetzelfde beeld in Amsterdam: iets meer dan een halvering over beide ge-

4.3 PERSONEN VAN 23 T/M 64 JAAR IN PARTICULIERE HUISHOUDENS NAAR INKOMENSITUATIE (IN PROCENTEN)

Rotterdam, 2008	1e generatie	2e generatie
zonder inkomen	14	6
inkomen uit arbeid	59	72
inkomen uit uitkering	25	12
overig	3	11
totaal	100	100

bron: CBS, RIO

Fragment van tabel 4.3

4.3 PERSONEN VAN 23 T/M 64 JAAR IN PARTICULIERE HUISHOUDENS NAAR INKOMENSITUATIE (IN PROCENTEN)

Amsterdam	1e generatie	2e generatie
zonder inkomen	16	5
inkomen uit arbeid	60	74
inkomen uit uitkering	22	10
overig	2	10
totaal	100	100

bron: CBS, RIO

neraties gemeten in 2008: van 22 procent naar 10 procent. Maar ook hier geldt: de tweede generatie is verhoudingsgewijs nog tamelijk jong. In algemene zin neemt met het stijgen van de leeftijd ook het aantal uitkeringen behoorlijk toe (tabel 4.6).

Er is nog een opvallend gegeven wat betreft de situatie rond uitkeringen. In weerwil van de betere economische perspectieven en een economie waarin zware arbeid minder prominent figureert (vergelijk met de Rotterdamse haven), ligt het totaal van de arbeidsongeschiktheid uitkeringen als percentage van de beroepsbevolking in Amsterdam hoger dan in Rotterdam: 39.371 om 24.524, dat wil zeggen 7 versus 6 procent van de bevolking (tabel 4.5.b). Welke oorzaken kan die hogere arbeidsongeschiktheid in de hoofdstad hebben?

Kijken we naar de totale uitkeringsafhankelijkheid, dan zien we dat Amsterdam het in een algemene zin niet veel beter doet dan Rotterdam. In de hoofdstad worden 86.859 uitkeringen verstrekt, terwijl het in de havenstad gaat om 65.295 uitkeringen; dat wil zeggen van de beroepsbevolking heeft respectievelijk 15.5 en 15.9 procent een uitkering (zie tabel 4.6). Toch zou je, gezien de relatieve economische kracht van Amsterdam, een groter verschil verwachten. In ieder geval toont dit gegeven dat de uitkeringsproblematiek in beide steden heel vergelijkbaar is.

De cijfers over inkomen bevestigen het verschil tussen de economische situatie van beide steden. Qua gemiddeld besteedbaar inkomen zien we tussen de autochtone bevolking en de 'westerse allochtonen' in Amsterdam en Rotterdam een verschil van respectievelijk 2.400 en 3.200 euro. De andere migrantengemeenschappen laten weinig verschillen zien wat betreft de inkomenspositie (tabel 4.8).

In Rotterdam variëren de verschillen tussen het gemiddelde inkomen van de autochtone en de 'niet-westerse' bevolking van 4.600 euro (Surinaamse gemeenschap) tot 6.800 euro (Marokkaanse gemeenschap). In Amsterdam zijn die verschillen nog groter: 6.600 euro (Surinaamse bevolking) en 8.600 euro (Marokkaanse bevolking).

De verhoging van het onderwijsniveau vertaalt zich voor de meeste migrantengemeenschappen nog niet in een stijging van inkomens van de eerste naar de tweede generatie. Dat heeft opnieuw vooral te maken met de leeftijdsopbouw van beide generaties: de tweede generatie telt nu eenmaal veel jongeren. Met uitzondering van de 'westerse allochtonen' en Antillianen in beide steden en van de 'overige niet-westerse allochtonen' in Amsterdam, is het gemiddelde besteedbaar inkomen van de tweede generatie op dit moment nog lager dan dat van de eerste generatie (tabel 4.9).

GEZONDHEID

Uit recent onderzoek blijkt dat een duidelijke samenhang bestaat tussen opleidingsniveau en levensverwachting: Nederlanders met een hbo- of universitaire opleiding leven gemiddeld zeven jaar langer dan landgenoten met alleen basisonderwijs (tabel 5.8.a). De hoogopgeleiden leven ongeveer twintig jaar (!) meer met een als goed ervaren gezondheid dan laagopgeleiden (Raad Volksgezondheid en Zorg, *Preventie van welvaartsziekten*, 2011, blz. 20). Het maakt duidelijk dat ook in een 'klassenloze' samenleving de ongelijkheid hard kan zijn. Dat zou in ieder geval een groot punt van zorg moeten zijn in beide steden.

Kijken we naar opleidingsniveau en geslacht dan komen inderdaad forse verschillen naar voren: in de periode 2005-2008 wordt de levensverwachting van laagopgeleide mannen en vrouwen geschat op respectievelijk 74,1 en 78,9 jaar, terwijl diezelfde verwachting voor hoogopgeleide mannen en vrouwen heel anders uitvalt, namelijk 81,4 en 85,3 (tabel 5.8.a). Wie zoekt naar een brandende sociale kwestie heeft hier de meest pregnante uitdrukking van ongelijkheid voorhanden.

De vraag is of migrantengemeenschappen – naast het gegeven dat ze verhoudingsgewijs in een kwetsbare sociaaleconomische positie verkeren – nog extra lijden aan gezondheidsproblematiek die hun levensverwachting zou kunnen beïnvloeden. In ieder geval brengt migratie een ingrijpende overgang met zich mee, die ook psychologisch vaak niet eenvoudig is. Zowel voor migranten als voor kinderen van migranten.

Uit de beschikbare cijfers komt in beide steden vooral één groep naar voren als problematisch: de Turkse gemeenschap. Zowel wat betreft overgewicht, als psychosociale problematiek is deze gemeenschap oververtegenwoordigd in de statistieken. In beide steden scoren de Turkse bewoners het slechtst: in Rotterdam ervaart niet meer dan 59 procent en in Amsterdam 64 procent van hen de eigen gezondheid als goed (tabel 5.2 en 5.3). Dat vertaalt zich overigens niet direct in bezoek aan huisartsen (tabel 5.1).

Kijken we naar zwaarlijvigheid bij leerlingen in het voortgezet onderwijs dan scoort de Turkse gemeenschap slecht in beide steden: 29 procent in Rotterdam en maar liefst 41 procent in Amsterdam. Die stad laat sowieso veel hogere scores laat zien, iets wat misschien met de vraagstelling of

'WAT OPVALT IS DAT IN BEIDE
STEDEN DE AUTOCHTONE
BEVOLKING HET LAAGST SCOORT
WAT BETREFT CONTACT MET
MENSEN BUITEN DE EIGEN GROEP'

Fotograaf: Edwin van Eis

met de onderzochte groep te maken heeft (tabel 5.6). Maar toch, in beide steden zien we dat Turkse jongeren driemaal zoveel overgewicht vertonen vergeleken met de autochtone jeugd. Overgewicht onder jongeren noopt tot initiatieven, met een bijzondere aandacht voor kinderen met een Turkse achtergrond.

Ook wat betreft psychosociale problematiek blijkt de Turkse gemeenschap kwetsbaar: in Rotterdam heeft 22 procent en in Amsterdam 26 procent van het aantal inwoners boven de zestien jaar een verhoogd risico op een depressie of angststoornis. Dat is vier tot zesmaal zo hoog als onder de autochtone bevolking (tabel 5.5). Ook de Marokkaanse gemeenschap scoort in dit opzicht hoog: in Rotterdam 17 procent, in Amsterdam 15 procent. Dat bevestigt talloze berichten uit de geestelijke gezondheidszorg, een sector die ten onrechte weinig wordt gehoord in de gesprekken over integratie.

5.7 AANDEEL INWONERS VAN 16 JAAR EN OUDER DAT VOLDOET AAN DE NEDERLANDSE NORM GEZOND BEWEGEN

Rotterdam	2008
Surinamers	46
Antillianen	45
Turken	39
Marokkanen	33
overig niet-westers	51
westerse allochtonen	57
autochtonen	63
totaal	57

bron: G4 Gezondheidsenquête 2008

Fragment van tabel 5.7

Het lijkt geen toeval dat de deelname aan sport onder deze twee migrantengroepen achterblijft. In Rotterdam sport 48 procent van de Turkse bevolking boven de 16 één keer per maand, voor de Marokkaanse bevolking is dat 46 procent. In Amsterdam liggen die percentages op respectievelijk 46 en 48 procent (tabel 10.3.b). Opvallend is overigens ook het verschil tussen autochtonen in Rotterdam en Amsterdam: 56 tegenover 68 procent sport eens in de maand. Het illustreert opnieuw de zwakke positie van autochtonen in de havenstad.

Ook als we kijken naar het aandeel bewoners boven de 16 jaar die voldoet aan 'de Nederlandse norm van gezond bewegen' dan doen de Marokkaanse en Turkse gemeenschap het minder goed: in Rotterdam voldoet niet meer dan respectievelijk 33 en 39 procent aan deze norm en in Amsterdam 46 en 37 procent (tabel 5.7). Daar valt natuurlijk nog een wereld te winnen, zeker ook wat betreft preventie van gezondheidsproblemen.

5.7 AANDEEL INWONERS VAN 16 JAAR EN OUDER DAT VOLDOET AAN DE NEDERLANDSE NORM GEZOND BEWEGEN

Amsterdam	2008
Surinamers	48
Antillianen	56
Turken	37
Marokkanen	46
overig niet-westers	51
westerse allochtonen	61
autochtonen	67
totaal	62

bron: G4 Gezondheidsenquête 2008

CRIMINALITEIT

Ook op dit gebied levert de vergelijking van beide steden interessante vragen op. Met 155 tegen 108 geregistreerde misdrijven per 1.000 inwoners in 2007 heeft de misdaad in de regio Amsterdam-Amstelland een grotere omvang dan in de regio Rotterdam-Rijnmond. Hier gaat het niet om de gehele bevolking, maar om de categorie 12 tot 79 jaar; een kleiner deel van de bevolking en dus valt dit misdaadcijfer verhoudingsgewijs hoger uit. Tegelijkertijd zien we in beide politieregio's gedurende de periode 1994-2007 vrijwel dezelfde daling van het aantal geregistreerde misdrijven met 14 procent (tabel 6.1.a). De trend is hetzelfde, maar het structurele niveau van de criminaliteit ligt in de politieregio Rotterdam-Rijnmond lager.

De vergelijking van politieregio's geeft echter een vertekend beeld, want deze regio's zijn verschillend samengesteld. Het aandeel van Rotterdam in de regio is namelijk kleiner dan dat van Amsterdam. We moeten dus vooral de aandacht richten op een vergelijking van de steden en dan zien we een evenwichtiger beeld. Het aantal geregistreerde misdrijven in Amsterdam was in 2005 142 per duizend inwoners en in Rotterdam 138 per duizend. In 2009 ging het om respectievelijk 127 en 125 misdrijven per duizend inwoners (tabel 6.2). De voorlopige raming voor 2010 laat in Rotterdam overigens een scherpe daling zien naar 110. Het niveau van Amsterdam ligt dus iets hoger. Een van de mogelijke verklaringen ligt in de omvang van het toerisme in Amsterdam, dat criminaliteit aantrekt van buiten de stad.

Dat beeld wordt ook bevestigd door de totaalscore van beide steden op de gemeentelijke veiligheidsindex, waarbij nummer 1 van de gemeenten de hoogste criminaliteit heeft. Rotterdam is in de periode 2004 - 2007 gezakt van plaats 3 naar 5, Amsterdam is juist geklommen van plaats 5 naar 2 (tabel 6.7). Daarbij moet worden aangetekend dat de positie van Rotterdam op die index in 2004 slechter was (namelijk 258) dan die van Amsterdam nu (226).

Hoe moet de daling van de geregistreerde criminaliteit worden gerelateerd aan de ontwikkeling van het aantal verdachten per 1.000 inwoners tussen 1999 en 2008? Want hier zijn de trends anders: niet alleen groeit in beide steden het aantal verdachten, maar het aantal verdachten in Rotterdam is ook nog eens structureel hoger dan in Amsterdam. De groei voor beide gemeenten is: Amsterdam van 15 naar 21, en Rotterdam van 21 naar 27 per duizend inwoners (tabel 6.3).

Er is dus een verschil tussen de ontwikkeling van het aantal geregistreerde misdrijven (daling) en het aantal verdach-

ten (stijging). De vraag is natuurlijk of er een samenhang is tussen deze trends. En we zien een verschil tussen beide steden: in Amsterdam tegelijk een iets hogere geregistreerde misdaad en een iets lager aantal verdachten dan in Rotterdam. Moeten we hieruit concluderen dat in Rotterdam de politie actiever optreedt, namelijk een hoger aantal verdachten bij een iets lagere misdaad?

Interessant is ook het percentage van mensen dat zich (wel eens) onveilig voelt in de eigen buurt. In positieve zin springen de daling in het centrum van beide steden eruit; ook in wijken als Rotterdam-Noord en Kralingen-Crooswijk is de trend positief. Omgekeerd valt vooral de verslechtering in Amsterdam-Noord, Overschie en Feijenoord op. Over het geheel genomen kan niet worden gezegd dat de veiligheidsbeleving in beide steden werkelijk is verbeterd in de periode 2003-2010 (tabel 6.8): totaal van Rotterdam in

6.3 PER TYPE MISDRIJF: AANTAL VERDACHTEN PER 1.000 INWONERS, 1999-2008

Rotterdam	2008
vermogensmisdrijven	6
vernieling en openbare orde	3
gewelddsmisdrijven	5
verkeersmisdrijven	7
drugsmisdrijven	1
overige misdrijven	1
verdachten van meer soorten misdrijven	4
totaal verdachten van misdrijven	27

bron: CBS

6.3 PER TYPE MISDRIJF: AANTAL VERDACHTEN PER 1.000 INWONERS, 1999-2008

Amsterdam	2008
vermogensmisdrijven	6
vernieling en openbare orde	2
gewelddsmisdrijven	4
verkeersmisdrijven	3
drugsmisdrijven	1
overige misdrijven	1
verdachten van meer soorten misdrijven	3
totaal verdachten van misdrijven	21

bron: CBS

Fragment van tabel 6.3

de periode 2003-2009 een lichte daling van 31 naar 30 procent; voor Amsterdam tussen 2006-2010 een lichte stijging van 28 naar 29 procent.

In Amsterdam en Rotterdam zijn dezelfde groepen oververtegenwoordigd als verdachte van een misdrijf: de Antilliaanse, Marokkaanse en op enige afstand de Surinaamse en Turkse gemeenschap. In Rotterdam komen deze gemeenschappen (12 jaar en ouder) respectievelijk zeven, vier, drie en meer dan twee keer zo vaak als autochtonen als verdachte voor in de misdaadstatistiek (tabel 6.4). In Amsterdam gaat het om iets minder dan zes keer (Antilliaanse verdachten), meer dan vier keer (Marokkaanse en Surinaamse verdachten) en meer dan twee keer (Turkse verdachten) het aantal autochtone verdachten. Ook is het aantal verdachten dat al eerder met de politie in aanraking kwam in beide steden erg hoog; voor Marokkaanse en Antilliaanse jongeren zelfs rond de zeventig procent.

Deze problematiek van een oververtegenwoordiging van eerste en tweede generatie migranten in de misdaadstatistiek is genoegzaam bekend. De gegevens van Rotterdam en Amsterdam vormen een goede illustratie voor de vaststelling in het *Jaarrapport integratie 2011*: 'Van alle jongens van Marokkaanse afkomst is 65 procent tussen zijn twaalfde en drieëntwintigste wel eens aangehouden. Dit geldt voor 55 procent van alle Antilliaans-Nederlandse jongens. Onder de jongens uit andere niet-westerse groepen lopen

de aandelen ook tegen de 50 procent. Van de autochtone jongens is 25 procent ooit aangehouden.' (blz. 207). De conclusie in het rapport lijkt dan ook gerechtvaardigd: 'Samen met de hoge en stijgende (jeugd)werkloosheid is het hoge aandeel migranten in de verdachtencijfers de belangrijkste zorg voor integratie.' (blz. 27).

Fotograaf: Edwin van Eis

SEGREGATIE EN SAMENHANG

Uit eerdere rapportages van de Dienst Onderzoek en Statistiek van de gemeente Amsterdam bleek dat in Rotterdam de segregatie was afgenomen, terwijl die in Amsterdam juist was toegenomen. Dat beeld wordt bevestigd door de ontwikkeling van de segregatie-index in de periode tussen 1995 en 2010 voor Amsterdam. Over het geheel genomen is het niveau stabiel of neemt iets toe, met één uitzondering de Antilliaanse gemeenschap, die een dalende segregatie laat zien: van 37 naar 31. Voor de Surinaamse gemeenschap is de index stabiel op 35, voor de Turkse gemeenschap een stijging van 41 naar 45 en voor de Marokkaanse gemeenschap 39 naar 42, en tenslotte de autochtonen van 24 naar 27. Hier zien we dus over hele linie een in de afgelopen vijf jaar een licht toegenomen segregatie (tabel 8.2).

Dat is niet het hele verhaal. De ontwikkeling van de segregatie van 'niet-westerse allochtonen' binnen en buiten de ringweg loopt sterk uiteen. Binnen de ringweg is de ontwikkeling in de laatste twintig jaar tamelijk stabiel: in 1992 stond de index op 22 en in 2010 op 25. Maar buiten de ring zien we een heel andere ontwikkeling: in 1992 een index van 29 en nu 50 (tabel 8.3). Dat rechtvaardigt de conclusie in *de Staat van de stad VI*: 'We hebben te maken met fragmentatie: terwijl sommigen gebieden sterk vooruitgaan, blijven anderen achter. Vaak valt dit samen met de gebieden binnen en buiten de ring' (blz. 12).

Het beeld in Rotterdam contrasteert daarmee. In deze stad zien we juist een daling in de periode 2000-2011. Zo is de segregatie-index voor de Surinamers in dit decennium gedaald van 26 naar 21, voor de Antillianen van 31 naar 26, voor de Turkse gemeenschap van 48 naar 38 en voor de Marokkaanse gemeenschap van 43 naar 35. Alleen de segregatie van 'westerse allochtonen' is licht gestegen van 14 naar 18. Wat opvalt is tegelijk het veel hogere segregatieniveau van autochtonen in Rotterdam vergeleken met Amsterdam: 45 tegenover 27 (tabel 8.2).

Wat betreft segregatie in het onderwijs geven de cijfers een gemengd beeld. Qua afspiegeling van de wijk lijkt er niet zoveel aan de hand te zijn. Het merendeel van de scholen – in Rotterdam in 2009 169 van de 209 basisscholen, in Amsterdam 167 van de 203 basisscholen – weerspiegelen de samenstelling van de buurt. Maar zoals we hebben gezien zijn die wijken inmiddels een voorbeeld van segregatie geworden (tabel 8.10).

In het basisonderwijs heeft 65 procent van de scholen in Rotterdam meer dan de helft 'niet-westerse' scholieren. Kijken we naar het voortgezet onderwijs dan heeft in de

havenstad 57 procent van de scholen meer dan de helft kinderen met een 'niet-westerse' achtergrond. In Amsterdam heeft 54 procent van de scholen meer dan de helft 'niet-westerse' leerlingen (tabel 8.9). En dat terwijl in 2010 in beide steden iets meer dan vijftig procent van alle schoolgaande kinderen een 'niet-westerse' achtergrond heeft. De trend is wat de segregatie in het onderwijs betreft niet bemoedigend.

Een ander punt dat opvalt is dat in beide steden de autochtone bevolking het laagst scoort wat betreft contact met mensen buiten de eigen groep. In Rotterdam en Amsterdam heeft respectievelijk 62 en 76 procent wel eens contact met mensen uit andere etnische groepen (tabel 8.6). Dat wordt deels verklaard doordat deze 'etnische' groep de grootste is – en dus het meeste kans heeft om overwegend contacten in eigen kring te onderhouden – maar zegt toch ook iets over de houding van veel 'autochtonen'.

Op de vraag in welke mate men zich verbonden voelt met de eigen etnische groep springen in Amsterdam drie groepen eruit: in de Surinaamse, Marokkaanse en Turkse gemeenschap zegt respectievelijk 31 procent, 38 procent en 38 procent zich zeer verbonden te voelen met de eigen groep. Ter vergelijking: onder 'westerse allochtonen' is dat 10 procent, onder autochtonen 14 procent (tabel 7.4).

Tenslotte is belangrijk om te kijken naar de 'huwelijksmarkt', ook al heeft dat gelukkig weinig met 'beleid' te maken. In hoeverre neemt het aantal gemengde huwelijken toe? Net zoals de ontzuiling gepaard ging met meer huwelijken over religieuze scheidslijnen heen, zo zou je kunnen verwachten dat een etnische 'ontzuiling' tot meer gemengde huwelijken zou kunnen leiden. In ieder geval geeft het een indruk over de mate van segregatie.

Hier lopen de uitkomsten per migrantengemeenschap flink uiteen. Kijken we naar het aandeel van gehuwde mannen met een vrouw uit een andere herkomstgroep dan scoren de Antillianen en 'westerse allochtonen' heel hoog, met respectievelijk 66 en 53 procent; de Surinamers en autochtonen vormen een middengroep met respectievelijk 24 en 20 procent; niet onverwacht is het lage aandeel van gemengde huwelijken in de Marokkaanse en Turkse gemeenschap, met beide 5 procent. Tussen 2006 en 2011 valt hier geen of nauwelijks verandering in te bespeuren. Voor Rotterdam zien we in grote lijnen dezelfde cijfers: ook hier springen de Antillianen en 'westerse allochtonen' eruit en laten de Marokkaanse en Turkse gemeenschap met beide 5 procent gemengde huwelijken het andere uiterste zien (tabel 8.4).

'DE OPTELSOM VAN GENERATIES ONDER DE NOEMER "ALLOCHTOON" IS NIET VOL TE HOUDEN, NET ZOALS HET HELE BEGRIP NIET WESTERS ACHTERHAALD IS'

Fotograaf: Jan van der Ploeg

THUISVOELEN EN PARTICIPATIE

Het is interessant om te zien dat in beide steden de vereenzelviging met de stad over de hele linie het sterkst is, gevolgd door de identificatie met het land en dan pas met de buurt. Intuïtief zou je denken dat wat het meest nabij is ook de sterkste binding met zich meebrengt, maar de realiteit leert dat veel mensen meer gebruik maken van de stad als geheel, dan van hun buurt. In ieder geval is de waardering van de eigen buurt het laagst. Dat zou ook kunnen betekenen dat de mensen juist in verband met hun buurt de hoogste verwachtingen hebben of de buurt het beste kennen.

Een ander gegeven dat eruit springt: de vereenzelviging met de buurt ligt in Rotterdam aanmerkelijk lager – we wezen er al eerder op – maar in beide steden zijn de nationale identificaties vrijwel dezelfde (tabel 7.1, 7.2 en 7.3). Het niveau van vereenzelviging met Nederland ligt ook in Turkse en Marokkaanse kring relatief hoog. In Rotterdam zegt respectievelijk 72 en 78 procent zich (zeer) verbonden met Nederland te voelen (in 2009). In Amsterdam is dat respectievelijk 76 en 70 procent. Onder de Surinaamse bevolking van Rotterdam en Amsterdam is die identificatie met Nederland sterk met respectievelijk 83 en 76 procent (tabel 7.3).

Dat maakt de gemeten verschillen in de waardering van de buurt en de stad des te boeiender, want mensen onderscheiden blijkbaar heel duidelijk tussen deze drie niveaus van betrokkenheid. Misschien verklaart dat ook waarom landelijke controverses niet onmiddellijk doorwerken in plaatselijke verhoudingen. Een enkel voorbeeld: in 2009 voelde in Rotterdam 54 procent van de Surinaamse inwoners zich met hun buurt verbonden, in Amsterdam was dat 73 procent; van de Turkse inwoners in Rotterdam 57 procent en in Amsterdam 66; van de autochtone bewoners in Rotterdam 60 procent en in Amsterdam 80 procent (tabel 7.1).

Er is niet veel inlevingsvermogen voor nodig om te begrijpen dat ervaringen met een vooroordeel niet bevorderlijk zijn voor het gevoel erbij te horen. Opvallend is dat de niveaus van ervaren discriminatie in 2010 in Amsterdam duidelijk hoger lagen dan in Rotterdam. In Amsterdam zegt bijvoorbeeld 29 procent van de Surinamers 'ja' op deze vraag, in Rotterdam 21 procent. Een ander voorbeeld: in Marokkaanse kring antwoordt 38 procent 'ja' in Amsterdam en 26 procent in Rotterdam (tabel 7.5). Hoe moeten we dit verklaren? In Rotterdam werd de vraag beperkter gesteld

– namelijk ervaren discriminatie in de laatste 12 maanden – dan in Amsterdam. Is het inderdaad een andere manier van meten of ligt de discriminatie in de hoofdstad daadwerkelijk hoger?

Een ander opvallend gegeven betreft de politieke participatie in beide steden. Die was bij gemeenteraadsverkiezingen in 2010 zeer vergelijkbaar, waarbij vooral de erg lage opkomst van Surinaams-Antilliaanse kiezers opvalt: 26 procent. De Turks-Marokkaanse participatie ligt tussen 38 en 47 procent en de autochtone deelname aan de gemeenteraadsverkiezingen in Rotterdam was 58 procent (tabel 10.1.b). Interessante vraag is hoe vertegenwoordigers van de Surinaamse gemeenschap deze uitkomst verklaren. En welke manieren zien ze om de betrokkenheid te vergroten?

7.3 HOE VERBONDEN VOELT U ZICH MET NEDERLAND? (PERCENTAGE (ZEER) VERBONDEN)

Rotterdam	2009
Surinamers	83
Turken	72
Marokkanen	78
overige allochtonen	77
autochtonen	87
totaal	83

bron: COS Sociale enquête

7.3 VERBONDENHEID MET NEDERLAND NAAR HERKOMSTGROEPERING

Amsterdam	2009
Surinamers	76
Turken	76
Marokkanen	70
overig niet-westers	78
westerse allochtonen	86
autochtonen	88
totaal	84

bron: O+S/Amsterdamse Burgermonitor

Fragment van tabel 7.3

WAARDEN EN GODSDIENST

Uit de gegevens op dit gebied wordt nog eens duidelijk dat de grootste verschillen niet zozeer gaan over algemene democratische principes, maar vooral raken aan opvattingen over het gezin en over seksualiteit. Zo zegt 90 procent van de autochtonen het (helemaal) oneens te zijn met de stelling 'ik vind het een probleem als kinderen op school les krijgen van een homoseksuele leraar of lerares'. Ter vergelijking: de scores van Marokkaanse en Turkse respondenten op dezelfde vraag zijn in beide steden vergelijkbaar tussen de 40 en 50 procent (tabel 9.1).

Een belangrijk deel van het cultuurverschil gaat over gelovigen en ongelovigen in een seculiere stedelijke samenleving. Het is toch opvallend hoezeer de antwoorden tussen migranten en autochtonen uiteenlopen met betrekking tot de vraag: 'reken u zich tot een geloof of levensbeschouwelijke stroming?'. In Rotterdam zegt 36 procent van de autochtonen 'ja' op die vraag, in Amsterdam nog minder, niet meer dan 21 procent. En dat terwijl in beide steden de Turkse en Marokkaanse groepen scores halen boven de 80 procent (tabel 9.2). Ook de Surinaamse gemeenschap scoort aanmerkelijk hoger dan de autochtone bevolking.

Dat verschil zien we terug in het aantal gemengde huwelijken. Zoals we zagen is dat aantal vooral in de moslimgemeenschap verhoudingsgewijs erg laag (tabel 8.4). Een vraag voor de toekomst is of er een 'islamitische smeltkroes' zal ontstaan. Dat wil zeggen een groeiend aantal huwelijken binnen de moslimgemeenschap waarbij etnische verschillen er minder toe gaan doen. Kijkend naar de Amerikaanse ervaring – waar na verloop van tijd Ierse, Italiaanse en Poolse katholieken meer met elkaar gingen trouwen en zo een 'katholieke smeltkroes' ontstond – zou

je kunnen verwachten dat meer en meer moslims met elkaar gaan trouwen los van het herkomstland van de ouders of grootouders.

Tegelijk is het belangrijk om vast te stellen dat opvattingen en gedrag kunnen verschillen. Zo is het gemiddeld aantal kinderen in de Turkse en Marokkaanse gemeenschap fors teruggelopen en benadert inmiddels het autochtone gemiddelde. Daarnaast stijgt ook in die kring de gemiddelde leeftijd waarop moeders hun eerste kind krijgen. In Amsterdam ontwikkelde zich dat in de periode 1994 – 2010 als volgt: van 22.1 naar 27.3 jaar in de Turkse kring; van 24.0 naar 28.0 jaar in Marokkaanse kring. Dus ook al kunnen religieuze identificaties sterk verschillen, de gezinsgrootte en de leeftijd waarop mensen kinderen krijgen wijken steeds minder uiteen. Ter vergelijking onder autochtone moeders steeg die leeftijd in Amsterdam van 30.4 naar 32.4 jaar. In Rotterdam zien we hetzelfde beeld, met als verschil dat moeders uit de kring van 'westerse allochtonen' en autochtonen op een jongere leeftijd hun eerste kind krijgen, respectievelijk 28 en 29 jaar (tabel 1.4.a).

Het blijft een belangrijke vraag hoe met het verschil in godsdienstigheid moet worden omgegaan. In tal van scholen wordt daar mee geworsteld: leerlingen die bijvoorbeeld met hun vingers in de oren zitten als het in de klas over seksuele voorlichting gaat. Die wrijvingen veroorzaken aan alle kanten veel onbehagen, zoveel is wel duidelijk. Gevraagd is een doordacht idee over gelijke behandeling en een actieve rol van gemeentebestuurders in het uitdragen daarvan. Ik kom daar nog op terug als het om burgerschap gaat.

9.2 REKENT U ZICH TOT EEN GELOOF OF LEVENSBESCHOUWLIJKE STROMING

Rotterdam	2008	2010
Surinamers	86	84
Turken	93	97
Marokkanen	96	98
overig niet-westers	75	71
westers	55	53
autochtoon	35	36
totaal	51	49

bron: Omnibusenquête

9.2 REKENT U ZICH TOT EEN GELOOF OF LEVENSBESCHOUWLIJKE STROMING

Amsterdam	2008	2010
Surinamers	50	64
Turken	78	82
Marokkanen	76	88
overig niet-westers	60	62
westers	37	35
autochtoon	24	21
totaal	39	39

bron: Burgermonitor Amsterdam

Fragment van tabel 9.2

VOORUITBLIK NAAR 2025

Wat betreft de langere termijn laten de demografische ontwikkelingen ook voor Rotterdam groei zien. Amsterdam groeit tot 2025 met bijna 50.000 inwoners, Rotterdam met bijna 30.000 inwoners. Hoe is die groei in de hoofdstad wat betreft de verschillende leeftijdscategorieën? 0-24 ontwikkelt zich van 28 naar 27 procent van de bevolking, 65+ van 11 naar 14 procent. Daarna gaat het tot 2040 harder, maar het is duidelijk dat Amsterdam ook in 2025 niet verschrikkelijk zucht onder een explosief toegenomen vergrijzing en dat is hoofdzakelijk te danken aan de 'niet-westerse' migrantenfamilies in de stad. In Rotterdam zien we een vergelijkbaar patroon.

Het is duidelijk dat het aanzien van de Amsterdamse en Rotterdamse bevolking verder zal veranderen. Op het eerste oog is het beeld stabiel wat betreft de etnische groepen in Amsterdam: 'niet-westerse migranten', nu 35 procent, dan 37; alleen de omvang van de Surinaamse gemeenschap in de stad zal afnemen. Het aandeel van 'westerse' migranten neemt iets toe: nu 15 procent, straks 17,5 procent; het autochtone aandeel neemt af van nu iets meer dan 50 procent naar 45 procent (tabel 1.7).

In Rotterdam ziet de prognose van de etnische samenstelling er als volgt uit: Surinamers 9 procent, Antillianen 5 procent; Turken 8 procent; Marokkanen 8 procent; 'overig niet-westers' 10 procent, autochtoon 44 procent; 'westerse' migranten 12 procent. Dus grofweg blijft de etnische verdeling in beide steden heel vergelijkbaar – met uitzondering van het aantal 'westerse' migranten – en is tamelijk stabiel in de komende vijftien jaar (tabel 1.7).

Maar daarachter gaat wel een verschuiving schuil: wat in de statistiek wordt omschreven als 'autochtoon' zal veranderen door de opkomst van de 'derde' generatie. In Amsterdam is deze generatie in de groep 'niet-westerse allochtonen van 0-17 jaar' tussen 2000 en 2011 gegroeid van 1.603 naar 5.718 (tabel 1.9). Voor Rotterdam zijn geen gegevens over deze generatie beschikbaar, maar gezien het vergelijkbare demografische profiel zal de uitkomst niet heel erg verschillen.

De 'derde' generatie 'niet-westerse allochtonen' is momenteel dus nog klein, maar zal de komende vijftien jaar verder doorzetten. De prognose voor deze generatie van 0-17 jaar in 2025 is 16.734, ongeveer driemaal zo veel als momenteel (tabel 1.10). Dat wil zeggen in die leeftijdsgroep bestaat dan een kwart van de autochtone bevolking uit de kleinkinderen van de oorspronkelijke 'niet-westerse' migranten. Dat

'BURGERSCHAP GAAT NIET OVER MEERDERHEID OF MINDERHEDEN, MAAR VRAAGT VAN EEN IEDER HETZELFDE'

aandeel zal verder toenemen. Tel daarbij de kleinkinderen van de 'westerse' migranten en het is duidelijk dat het begrip 'autochtoon' zal moeten veranderen. Of het wordt een reserve categorie van 'blanke' autochtonen, naar het idee van partijen die voorstellen dat de 'derde' generatie nog wordt meegeteld als allochtoon, of we beseffen dat "autochtoon" andere associaties met zich meedraagt, namelijk niet etniciteit maar vestigingsduur en familiegeschiedenis. Kortom, dat het beeld van de autochtone bevolking ook de Surinaamse of Marokkaanse families omvat die zich twintig of dertig jaar geleden in Amsterdam of Rotterdam hebben gevestigd.

Maar er gebeurt nog iets. Ik ben ervan overtuigd dat met de uitholling van het traditionele idee van de autochtoon, ook de allochtone misvatting zal moeten verdwijnen uit het spraakgebruik, in ieder geval in steden als Amsterdam en Rotterdam. Dan gaat het om het idee dat de 'tweede' generatie vooral onderdeel is van de immigratiegeschiedenis van de ouders, Die optelsom van generaties onder de noemer 'allochtoon' is niet vol te houden, net zoals het hele begrip 'niet-westers' achterhaald is. Onder die noemer worden nu Surinaamse migranten en Somalische vluchtelingen opgeteld, terwijl het om zeer uiteenlopende levensverhalen gaat.

Immigrantensteden moeten terugkeren naar de kern, naar de 'eerste generatie' migranten. Kortom, naar de mensen die ook daadwerkelijk zijn gemigreerd en die generatie zal in 2025 nog steeds even groot zijn als de tweede generatie. Een omvattender idee over de 'geboren en getogen' Amsterdammers en Rotterdammers – met inbegrip van de kinderen en kleinkinderen uit migrantenfamilies – is nodig. Tegelijk leert de geschiedenis dat ook die ingezetenen zullen blijven nadenken over en soms botsen met de nieuwkomers van de toekomst.

EEN BURGERSCHAPSIDEAAL

Ondertussen zullen de 'nieuwe' ingezetenen het beeld van de stad mede bepalen en een stempel drukken op de bovenlaag van de stad. Als ik kijk in de collegezalen dan zie ik een nieuwe goed opgeleide middenklasse ontstaan. De vraag 'waar kom je vandaan?' zal minder gewicht krijgen. Of zoals George Alagiah, de bekende Britse BBC-presentator die zelf afkomstig is uit Sri Lanka, het zegt: 'In plaats dat we proberen te achterhalen waar mensen vandaan komen, moet we ons afvragen wat ze doen nu ze hier zijn.' Zijn conclusie: 'De vraag of iemand iets bijdraagt is kleurenblind.'

De ontwikkeling van de twee steden die ons hier heeft beziggehouden loopt vooruit op een ontwikkeling van Nederland als geheel. De prognose van het CBS tot 2025 – uitgaande van een migratiesaldo tussen vijftigduizend en veertigduizend per jaar – leert dat tegen die tijd de 'allochtone' bevolking zal bestaan uit meer dan vier miljoen mensen, dat wil zeggen 24 procent van de gehele bevolking is dan eerste of tweede generatie migrant. In 2050 gaat het om iets meer dan vijf miljoen 'allochtonen', 29 procent van de gehele bevolking. Ruwweg telt Nederland dan twee miljoen 'westerse' en drie miljoen 'niet-westerse' migranten en hun kinderen. Daarmee is dus gezegd dat de gezichten en de achternamen die worden geassocieerd met een beeld van Nederland enorm zullen veranderen. We zijn nu pas halverwege deze transformatie die van de grote steden zal uitwaaien over het hele land.

Wanneer het huidige kabinet zegt: 'wacht op onze daden', dan komt dat omdat het niet kan zeggen 'wacht op onze woorden'. Over de meest wezenlijke vragen die gaan over de toekomst van de immigratie in Nederland bestaan immers fundamentele meningsverschillen tussen de regeringspartijen en de gedoogpartij. De woorden ontbreken en wat overblijft is beleid zonder lange termijnvisie. Maar we hebben ook verhalen nodig: 'geen daden maar woorden'.

De havenstad en de hoofdstad zijn bij uitstek het laboratorium waar die verhalen ontstaan. Gevraagd is een beeld van Amsterdam en Rotterdam, een beeld van Nederland in 2025. Dat is een noodzakelijk gesprek. Wanneer politici voorstellen om ook de derde generatie te blijven identificeren als 'allochtoon' dan wordt daarmee een duidelijke keuze gemaakt. Het zegt namelijk dat de tweedeling 'autochtoon' / 'allochtoon' tot in lengte van jaren zal moeten blijven voortduren en het zegt vooral dat allochtonen nooit autochtoon kunnen worden. Daartegenover zou een vergezicht moeten staan van immigratiesteden waarin iedereen als burger wordt aangesproken.

Het is dan ook geen toeval dat in beide steden wordt gezocht naar de vormgeving van een burgerschapsideaal. De voordelen van een nadruk op burgerschap zijn duidelijk: – geen nadruk op een verdeelde herkomst, maar op een gedeelde toekomst; – burgerschap gaat niet over meerderheid of minderheden, maar vraagt van eenieder hetzelfde; – de onomkeerbaarheid van de immigratie wordt zo duidelijk: de 'gasten' van weleer zijn de burgers van nu; – en tenslotte maakt burgerschap de rol van het maatschappelijk middenveld duidelijk: maatschappelijke organisaties zijn wezenlijk, al was het maar omdat de politiek door het integratievraagstuk wordt overvraagd.

Wanneer gedeeld burgerschap het uitgangspunt is spreken we niet meer over integratie als etnische vraagstelling en dus ook niet meer over het traditionele diversiteitsbeleid dat daar een onderdeel van is. Zeker, het is goed wanneer bijvoorbeeld de politie zich actief openstelt voor nieuwkomers met een migratieachtergrond. Maar erkenning van diversiteit gaat in deze optiek uiteindelijk niet om groepskenmerken, maar vooral om aandacht voor ieders individuele talent.

Fotograaf: Jan van der Ploeg

Bij burgerschap gaat het om vaardigheden zoals taalbeheersing; om kennis over onder meer de rechtscultuur; om participatie op de arbeidsmarkt; en tenslotte om normen als gelijkwaardigheid. In het burgerschapsideaal komen dus op een vanzelfsprekende manier sociaaleconomische en sociaalculturele aspecten van het samenleven bijeen.

We hebben in het voorgaande uitvoerig gekeken naar de sociaaleconomische kant van de integratie. De ontwikkelingen op terreinen als onderwijs, werkgelegenheid, huizenbezit, ondernemerschap en dergelijke zijn in kaart gebracht en nader gewogen. Ik wil me hier in een paar concluderende opmerkingen richten op de meer sociaalculturele kant. Vooral op dat gebied liggen veel onzekerheden.

Wethouder van Es schrijft in een recente brief over discriminatie in de stad: 'Homo's en joden voelen zich bedreigd door groepjes Nederlands-Marokkaanse jongens. Die jongeren voelen zich op hun beurt buitengesloten als mensen naar hun tas grijpen als zij naast hen gaan staan bij de tramhalte. Voor moslima's die beschimpt worden om hun hoofddoek is de publieke ruimte onaangenaam en afwijzend. Discriminatie is in Amsterdam nog steeds een probleem.'

Het pleidooi dat er tegenover wordt gesteld: 'Hoffelijkheid, het is een beetje een ouderwets woord dat bij iedereen reacties oproept. Maar juist hoffelijkheid helpt bij het aangaan van dat moeilijke, schurende, gesprek over grote verschillen tussen mensen. Maar dat niet alleen. De publieke ruimte kan wel wat hoffelijkheid gebruiken. Het college stoft dit oude begrip daarom af en doet een pleidooi voor meer hoffelijkheid in Amsterdam.'

Ik zou het zelf wederkerigheid noemen: 'het recht van de een is de verantwoordelijkheid van de ander'. Maar de intentie is dezelfde. Concreet voorbeeld vormt de godsdienstvrijheid. Actiever moet worden uitgedragen dat de erkenning van het recht om een godsdienst te belijden ook de erkenning met zich mee zou moeten brengen om een andere godsdienst of geen godsdienst te hebben.

Aan de hand van moskeebouw kan goed worden geïllustreerd dat we nu vaak het slechtste compromis kiezen. De meeste moskeeën staan op tamelijk marginale plaatsen in beide steden en ze zijn gebouwd in een zeer traditionele stijl, de zogenaamde 'heimwee moskee'. Zo passen ze dus in alle opzichten niet in het stedelijke beeld. Terwijl ook het gesprek gevoerd zou kunnen worden over eigentijdse moskeeën die wel als verrijking kunnen worden gezien van

de stedelijke architectuur en tegelijk op meer zichtbare plaatsen worden gebouwd als symbool van een duurzame aanwezigheid.

Hier botsen twee ideeën over gelijkwaardigheid. De ene benadering stelt neutraliteit voorop. Vrijheid van meningsuiting geeft ook ruimte aan degenen die laatdunkende opvattingen hebben over bijvoorbeeld homoseksualiteit. En inderdaad, waarom zou iemand in een open samenleving niet van mening mogen zijn dat de liefde voor het gelijke geslacht door en door slecht is?

De andere benadering is normatief van aard. Mensen mogen er discriminatoire opvattingen op na houden. Dat is het recht van 'orthodoxe' minderheden – met religieuze of seculiere motieven – die vaak respect eisen, maar het meestal niet geven. Toch leeft de open stad van meerderheden die zeggen dat hun waarheid niet absoluut is. Die cultuur van vrijheid moet beter worden onderhouden; een verdraagzame houding kan uiteindelijk niet van één kant komen. Anders gezegd: een open samenleving kan niet duurzaam zijn zonder wederkerigheid. Die norm kan nooit worden afgedwongen, maar moet wel aan mensen worden voorgehouden.

In weerwil van de erkenning dat het samenleven wrijvigen oproept hinken veel bestuurders op twee gedachten: ze zijn gevormd door het 'polderen', door de consensus, door de hang naar het midden. Tegelijk leven ze in een tijd waarin de meningen en levensstijlen meer op elkaar botsen; 'het moeilijke, schurende, gesprek over grote verschillen'. Die conflicten zie ik als een teken van integratie en de meeste migratiegeschiedenis bevestigt die uitleg. Dat mag waar zijn, maar ondertussen is het niet gemakkelijk op een goede manier om te gaan met zulke conflicten.

De debatten van de afgelopen tien jaar hebben me vooral geleerd dat het gezamenlijk dragen van verantwoordelijkheid beslissend is. Niet alleen is alles wel zo'n beetje gezegd, maar gemeenschappelijk handelen schept uiteindelijk vertrouwen. De openheid voor nieuw talent binnen de politie, de sportwereld, het onderwijs, het ondernemerschap of de politiek is belangrijk. Tegelijk gaat het natuurlijk om de ambitie van nieuwkomers en hun nakomelingen om het stedelijk leven mede vorm te geven. De sterke vereenzelviging met de stad door alle groepen heen is een goed uitgangspunt.

ENKELE CONCLUSIES

Deze opmerkingen bij wijze van conclusie zijn zeker niet bedoeld als een samenvatting van het voorgaande. Ik heb enkele punten er uitgelicht die me zijn opgevallen en die van betekenis kunnen zijn voor het denken over Amsterdam en Rotterdam. Daarbij richt ik me vooral op kwesties die – naast alles wat er goed gaat – om aandacht vragen.

- Amsterdam en Rotterdam zijn immigratiesteden geworden: ongeveer de helft van de bevolking bestaat uit migrantengezinnen. En het aandeel van de eerste en tweede generatie migranten in de stadsbevolking zal nog verder toenemen. Uit de verkenning van deze steden wordt wel duidelijk dat de komst van flinke aantallen nieuwkomers veel vraagt van instituties als het onderwijs. De kenschets van grote steden als doorgangshuis – waar ook nog eens de laagst opgeleiden het minst mobiel zijn – vraagt om een evenwichtig immigratiebeleid.
- In de benadering van immigratiesteden wordt terecht nadruk gelegd op de vooruitgang van de eerste naar de tweede generatie. Op meerdere gebieden is een duidelijke verbetering zichtbaar. Daarbij moet wel voor ogen worden gehouden dat momenteel de eerste generatie in Amsterdam en Rotterdam groter is en voorlopig ook zal blijven. En naast de vraag hoe de kinderen zich verhouden tot hun ouders, gaat het erom of ze hun positie in het onderwijs en op de arbeidsmarkt verbeteren ten opzichte van de samenleving als geheel. Dan is het beeld minder eenduidig.
- In het onderwijs zien we genoeg positieve ontwikkelingen – bijvoorbeeld de groeiende deelname van kinderen uit migrantengezinnen aan hoger onderwijs – en tegelijk vormen van achterstand. Gezien de doorgaande migratie zullen nieuwkomers en hun kinderen nog lang oververtegenwoordigd blijven onder de laagopgeleide stadsbevolking. Daarbij vragen degenen die niet worden meegeteld in de cito eindtoets bijzondere aandacht: in Amsterdam 18 procent en in Rotterdam 15 procent van de kinderen uit groep acht. Uit het beschikbare materiaal voor Amsterdam blijkt dat kinderen met een migratieachtergrond bovengemiddeld zijn vertegenwoordigd in deze groep.
- Een hoopvolle ontwikkeling is de forse groei van het aantal zelfstandige ondernemers. In beide steden zien we de opkomst van een ondernemende middenklasse. Daar zullen in de komende tien jaar ook meer en meer migranten uit Midden- en Oost-Europa bijhoren. Tegelijk blijft de positie van migrantengemeenschappen op de arbeidsmarkt

kwetsbaar; zeker in een tijd van economische terugslag kan de bescheiden vooruitgang van de laatste tien jaar gemakkelijk teniet worden gedaan.

- Afgezien van de ‘westerse’ migranten, ligt misschien wel het belangrijkste verschil tussen beide steden in de autochtone bevolking. Die is in Rotterdam duidelijk lager opgeleid dan in Amsterdam. De segregatie van deze autochtone Rotterdamers is ook sterker en hun oordeel over de buurt waarin ze leven is beduidend negatiever dan in de hoofdstad. Dat alles wil zeggen: denken over integratie gaat over de samenleving als geheel en zeker ook over het laagopgeleide deel van de autochtone bevolking.
- Er zijn verschillende gebieden waar de uitkomsten van de vergelijking verrassend zijn. De segregatie van migrantengemeenschappen in Rotterdam is afgenomen, terwijl de segregatie in Amsterdam juist is toegenomen. Ander voorbeeld: Amsterdam heeft duidelijk een sterkere economie, maar het aantal uitkeringen in beide steden is ongeveer hetzelfde. Tenslotte valt het niveau van de geregistreerde misdaad in Amsterdam iets hoger uit dan in Rotterdam.
- Een verdraagzame samenleving vraagt om een zorgvuldige omgang met rechtshandhaving. Daarom heeft het gedogen afbreuk gedaan aan de tolerantie. Juist op het gebied van openbare orde – denk vooral aan de omvangrijke jeugdcriminaliteit – zien we hardnekkige problemen die een belemmering vormen voor het samenleven. En vooral op dit terrein kunnen lokale overheden een verschil maken. Dat realiseren ze zich ook terdege. De geregistreerde misdaad is gedaald, maar ondertussen is de veiligheidsbeleving in beide steden niet werkelijk verbeterd.
- Over integratie bestaat nogal wat normatieve onzekerheid. De grote verschillen in religieuze beleving maken een heldere omgang met godsdienstvrijheid nodig. Anders gezegd: om het veelvoud aan levensbeschouwingen tot zijn recht te laten komen zijn een paar gemeenschappelijke normen nodig. Zo gezien is ‘integratie’ vooral het spiegelen van de samenleving aan een idee over gelijke behandeling, dat zowel nieuwkomers als gevestigden zou kunnen aanzetten om eigen vooroordelen onder ogen te zien.
- Een opvallend en positief gegeven is de sterke vereenzelviging van migranten en hun kinderen met de stad. Dat komt ook tot uitdrukking in het sterk gestegen bezit van een eigen woning. Hoewel we een trek zien van succesvolle

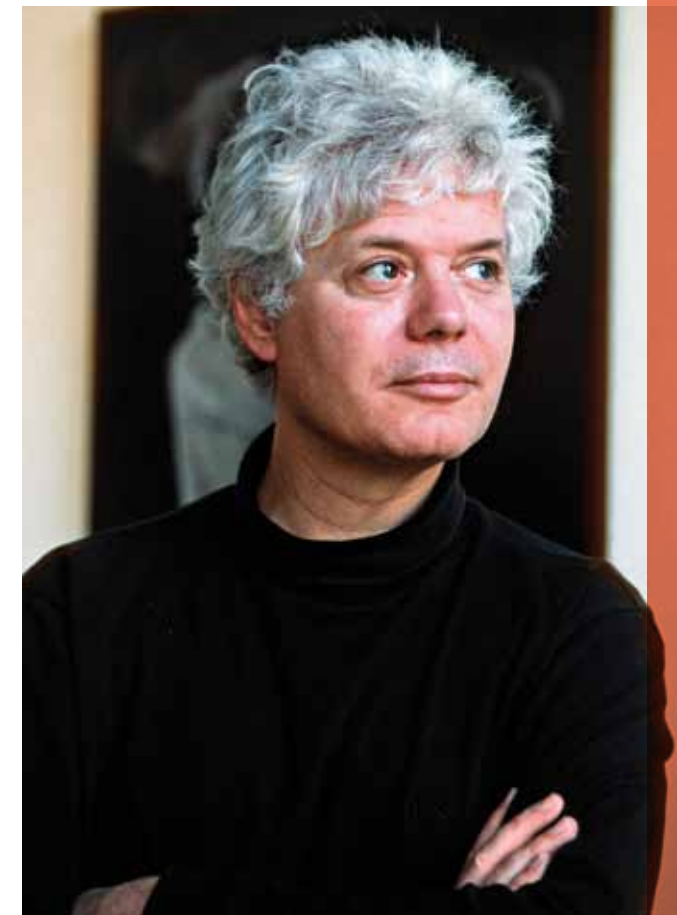
migrant naar randgemeenten – waarbij de Surinaamse gemeenschap voorop loopt – is die binding aan de stad een belangrijk uitgangspunt voor het streven naar een versterking van de middenklasse in Amsterdam en Rotterdam.

- Met de wisseling van generaties zien we een groeiende diversiteit binnen migrantengemeenschappen. Etniciteit verklaart met het verstrijken van de tijd steeds minder. Toch ontkomen we er niet aan om te spreken over problemen die in verhevigde mate zichtbaar zijn in sommige migrantengemeenschappen. Voorbeelden zijn de gezondheidsproblematiek in de Turkse gemeenschap, de lage deelname aan verkiezingen in Surinaamse kring, de dalende arbeidsparticipatie van Antillianen in Rotterdam en de hoge jeugdcriminaliteit in de Marokkaanse gemeenschap. De betrokkenheid van mensen uit deze gemeenschappen bij het nadenken over zulke vragen is onontbeerlijk.
- Het streven naar ‘integratie’ kan een samenleving onbedoeld verdelen in binnen- en buitenstaanders. Daarom moeten de problemen in migrantengemeenschappen worden benaderd als algemeen maatschappelijke vraagstukken. Ik noem een voorbeeld: uit de discussie over taalachterstanden onder migranten zijn verschillende initiatieven ontstaan die laaggeletterdheid willen bestrijden, juist ook onder de autochtone bevolking. Op die manier kan de zoektocht naar integratie een bron van maatschappelijke vernieuwing zijn.

‘WEDERKERIGHEID IS:
HET RECHT VAN
DE EEN IS DE
VERANTWOORDELIJKHEID
VAN DE ANDER’

- De immigratiegeschiedenis laat zien dat het verschil tussen binnen- en buitenstaanders voortdurend in beweging is. Mijn favoriete anekdote is dat iemand uit de Surinaamse gemeenschap tijdens een debat in de Bijlmer zei: ‘Niemand heeft het meer over ons.’ Het laat zien dat de nieuwkomer van gisteren de gevestigde van vandaag kan worden. Besslissend is dat het idee over de ‘geboren en getogen’ Amsterdamer en Rotterdammer ruimer wordt. Zo laten we het begrip ‘allochtoon’ achter ons en lopen deze steden vooruit op een nieuw beeld van Nederland.

Paul Scheffer/Fotograaf: Klaas Koppe

PAUL SCHEFFER

BIJLAGE

1.1.A BEVOLKING NAAR HERKOMSTGROEPERING, 1 JANUARI 2000-2010

Rotterdam	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Surinamers	50.053	50.879	51.872	52.146	52.291	52.521
Antillianen	15.593	17.555	19.075	20.096	20.348	20.026
Turken	40.277	41.276	42.450	43.327	44.637	45.029
Marokkanen	30.238	31.531	33.018	34.151	35.355	36.145
overige niet-westerse allochtonen	44.561	47.556	50.935	53.544	55.140	55.798
westerse allochtonen	56.500	57.292	58.441	59.222	59.446	59.317
autochtonen	355.438	349.300	342.676	337.373	332.327	327.761
totaal	592.660	595.389	598.467	599.859	599.544	596.597

Rotterdam	2006	2007	2008	2009	2010
Surinamers	52.100	51.956	51.885	52.206	52.632
Antillianen	19.406	19.290	19.562	20.261	21.066
Turken	45.175	45.459	45.699	46.203	46.868
Marokkanen	36.686	37.141	37.476	38.158	38.982
overige niet-westerse allochtonen	55.206	54.719	55.228	57.218	59.379
westerse allochtonen	58.511	58.055	59.334	61.337	63.849
autochtonen	321.634	317.426	313.765	311.778	310.163
totaal	588.718	584.046	582.949	587.161	592.939

bron: COS

1.1.A BEVOLKING NAAR HERKOMSTGROEPERING, 1 JANUARI 2000-2010

Amsterdam	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Surinamers	71.760	71.941	71.464	71.471	70.717	70.446
Antillianen	11.623	12.033	11.799	11.705	11.503	11.523
Turken	33.931	35.074	35.806	36.594	37.333	37.943
Marokkanen	55.043	57.093	58.809	60.767	62.691	64.370
overige niet-westerse allochtonen	72.188	76.280	63.063	65.791	68.159	70.049
westerse allochtonen*	86.717	87.947	100.268	101.121	102.671	104.723
autochtonen	400.027	394.172	394.119	388.596	385.689	383.897
totaal	731.289	734.540	735.328	736.045	738.763	742.951

Amsterdam	2006	2007	2008	2009	2010
Surinamers	69.645	68.878	68.813	68.761	68.881
Antillianen	11.360	11.290	11.440	11.559	11.689
Turken	38.337	38.565	38.913	39.654	40.370
Marokkanen	65.426	66.256	67.153	68.099	69.439
overige niet-westerse allochtonen	70.401	71.269	72.175	74.686	77.832
westerse allochtonen*	105.112	104.742	107.422	111.640	114.553
autochtonen	382.746	382.104	381.374	381.948	385.009
totaal	743.027	743.104	747.290	756.347	767.773

*2000 t/m 2005: zuid-europeanen + geïndustrialiseerde landen, vanaf 2006: CBS-definitie

bron: O+S

1.1.B BEVOLKING NAAR HERKOMSTGROEPERING (PROCENTEN), 1 JANUARI 2000-2010

Rotterdam	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Surinamers	8,4	8,5	8,7	8,7	8,7	8,8
Antillianen	2,6	2,9	3,2	3,4	3,4	3,4
Turken	6,8	6,9	7,1	7,2	7,4	7,5
Marokkanen	5,1	5,3	5,5	5,7	5,9	6,1
overige niet-westerse allochtonen	7,5	8,0	8,5	8,9	9,2	9,4
westerse allochtonen	9,5	9,6	9,8	9,9	9,9	9,9
autochtonen	60,0	58,7	57,3	56,2	55,4	54,9
totaal	100	100	100	100	100	100

Rotterdam	2006	2007	2008	2009	2010
Surinamers	8,8	8,9	8,9	8,9	8,9
Antillianen	3,3	3,3	3,4	3,5	3,6
Turken	7,7	7,8	7,8	7,9	7,9
Marokkanen	6,2	6,4	6,4	6,5	6,6
overige niet-westerse allochtonen	9,4	9,4	9,5	9,7	10,0
westerse allochtonen	9,9	9,9	10,2	10,4	10,8
autochtonen	54,6	54,3	53,8	53,1	52,3
totaal	100	100	100	100	100

bron: COS

1.1.B BEVOLKING NAAR HERKOMSTGROEPERING (PROCENTEN), 1 JANUARI 2000-2010

Amsterdam	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Surinamers	9,8	9,8	9,7	9,7	9,6	9,5
Antillianen	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6
Turken	4,6	4,8	4,9	5,0	5,1	5,1
Marokkanen	7,5	7,8	8,0	8,3	8,5	8,7
overige niet-westerse allochtonen	9,9	10,4	8,6	8,9	9,2	9,4
westerse allochtonen*	11,9	12,0	13,6	13,7	13,9	14,1
autochtonen	54,7	53,7	53,6	52,8	52,2	51,7
totaal	100	100	100	100	100	100

Amsterdam	2006	2007	2008	2009	2010
Surinamers	9,4	9,3	9,2	9,1	9,0
Antillianen	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
Turken	5,2	5,2	5,2	5,2	5,3
Marokkanen	8,8	8,9	9,0	9,0	9,0
overige niet-westerse allochtonen	9,5	9,6	9,7	9,9	10,1
westerse allochtonen*	14,1	14,1	14,4	14,8	14,9
autochtonen	51,5	51,4	51,0	50,5	50,1
totaal	100	100	100	100	100

*2000 t/m 2005: zuid-europeanen + geïndustrialiseerde landen, vanaf 2006: CBS-definitie

bron: O+S

1.2 BEVOLKING DEELGEMEENTEN NAAR HERKOMSTGROEPERING, 1 JANUARI 2010

Rotterdam	Surinamers	Antillianen	Turken	Marokkanen	overige niet-westerse allochtonen
Rotterdam Centrum	2.448	762	1.720	1.856	4.174
Delfshaven	8.730	2.665	10.707	9.656	12.008
Overschie	1.026	297	696	941	1.042
Noord	4.021	1.189	4.635	4.921	4.672
Hillegersberg-Schiebroek	1.435	618	760	1.301	2.185
Kralingen-Crooswijk	3.684	961	3.207	4.548	5.198
Feijenoord	7.624	3.219	13.544	7.101	8.565
IJsselmonde	6.079	3.333	3.022	2.115	5.245
Pernis	127	108	26	43	123
Prins Alexander	7.392	1.690	1.861	1.597	6.028
Charlois	7.067	4.234	5.700	4.383	7.915
Hoogvliet	2.918	1.947	943	477	2.050
Hoek van Holland	76	41	47	41	164
Haven- en industriegebieden	5	2		2	10
totaal	52.632	21.066	46.868	38.982	59.379

Rotterdam	westerse allochtonen	autochtonen	totaal	totaal niet-westerse allochtonen abs.	%
Rotterdam Centrum	4.770	14.463	30.193	10.960	36,3
Delfshaven	8.457	20.698	72.921	43.766	60,0
Overschie	1.459	10.439	15.900	4.002	25,2
Noord	6.089	24.794	50.321	19.438	38,6
Hillegersberg-Schiebroek	4.892	30.739	41.930	6.299	15,0
Kralingen-Crooswijk	6.558	25.066	49.222	17.598	35,8
Feijenoord	6.202	24.167	70.422	40.053	56,9
IJsselmonde	5.111	33.138	58.043	19.794	34,1
Pernis	347	4.020	4.794	427	8,9
Prins Alexander	9.016	64.061	91.645	18.568	20,3
Charlois	7.254	27.053	63.606	29.299	46,1
Hoogvliet	2.965	22.901	34.201	8.335	24,4
Hoek van Holland	700	8.450	9.519	369	3,9
Haven- en industriegebieden	29	174	222	19	8,6
totaal	63.849	310.163	592.939	218.927	36,9

bron: COS

1.2 BEVOLKING STADSDELEN NAAR HERKOMSTGROEPERING, 1 JANUARI 2010

Amsterdam	Surinamers	Antillianen	Turken	Marokkanen	overige niet-westerse allochtonen
Centrum	2.745	731	784	1.507	6.174
Westpoort	28	3	9	5	17
West	7.055	1.334	8.801	14.679	11.377
Nieuw-West	10.035	1.302	16.393	26.593	12.088
Zuid	5.151	1.204	2.119	4.593	9.754
Oost	9.737	1.354	6.213	12.355	10.408
Noord	7.252	1.179	5.271	8.142	9.588
Zuidoost	26.878	4.582	780	1.565	18.426
totaal	68.881	11.689	40.370	69.439	77.832

Amsterdam	westerse allochtonen	autochtonen	totaal	totaal niet-westerse allochtonen abs.	%
Centrum	19.349	51.423	82.713	11.941	14,4
Westpoort	115	232	409	62	15,2
West	21.422	66.535	131.203	43.246	33,0
Nieuw-West	15.191	53.586	135.188	66.411	49,1
Zuid	27.204	83.785	133.810	22.821	17,1
Oost	16.152	60.396	116.615	40.067	34,4
Noord	8.204	46.691	86.327	31.432	36,4
Zuidoost	6.916	22.361	81.508	52.231	64,1
totaal	114.553	385.009	767.773	268.211	34,9

bron: O+S

1.3.A EERSTE GENERATIE ALLOCHTONEN NAAR HERKOMSTGROEPERING, 1 JANUARI 2000-2010

Rotterdam	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Surinamers	31.661	31.796	32.148	31.993	31.797	31.630
Antillianen	11.533	13.101	14.214	14.850	14.797	14.218
Turken	22.547	22.828	23.234	23.500	24.300	24.074
Marokkanen	17.520	17.927	18.511	18.751	19.167	19.261
overige niet-westerse allochtonen	30.267	32.326	34.743	36.562	37.382	37.363
westerse allochtonen	28.731	29.472	30.516	31.145	31.153	30.969
totaal	142.259	147.450	153.366	156.801	158.596	157.515

Rotterdam	2006	2007	2008	2009	2010
Surinamers	31.066	30.627	30.311	30.249	30.219
Antillianen	13.471	13.142	13.161	13.521	13.941
Turken	23.744	23.538	23.438	23.414	23.582
Marokkanen	19.131	18.950	18.712	18.671	18.688
overige niet-westerse allochtonen	36.401	35.644	35.690	36.907	38.204
westerse allochtonen	30.277	29.839	30.983	32.756	34.813
totaal	154.090	151.740	152.295	155.518	159.447

bron: COS

1.3.A EERSTE GENERATIE ALLOCHTONEN NAAR HERKOMSTGROEPERING, 1 JANUARI 2000-2010

Amsterdam	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Surinamers	45.211	44.841	44.346	43.973	43.222	42.762
Antillianen	8.017	8.331	8.417	8.218	7.942	7.864
Turken	20.534	20.986	21.339	21.637	21.915	22.063
Marokkanen	32.124	32.820	33.530	34.179	34.794	35.206
overige niet-westerse allochtonen	51.352	54.020	56.229	58.179	59.860	61.632
westerse allochtonen*	45.088	46.331	46.920	47.300	48.030	48.711
totaal	202.326	207.329	210.781	213.486	215.763	218.238

Amsterdam	2006	2007	2008	2009	2010
Surinamers	41.565	40.684	40.218	39.810	39.551
Antillianen	7.204	7.015	7.017	6.990	6.982
Turken	21.798	21.595	21.523	21.689	21.853
Marokkanen	34.838	34.599	34.390	34.189	34.257
overige niet-westerse allochtonen	48.015	48.213	48.470	50.075	52.147
westerse allochtonen*	56.494	55.763	57.963	61.422	63.318
totaal	209.914	207.869	209.581	214.175	218.108

*2000 t/m 2005: zuid-europeanen + geïndustrialiseerde landen, vanaf 2006: CBS-definitie.

bron: O+S

1.3.B TWEDE GENERATIE ALLOCHTONEN NAAR HERKOMSTGROEPERING, 1 JANUARI 2000-2010

Rotterdam	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Surinamers	18.392	19.083	19.724	20.153	20.494	20.891
Antillianen	4.060	4.454	4.861	5.246	5.551	5.808
Turken	17.730	18.448	19.216	19.827	20.337	20.955
Marokkanen	12.718	13.604	14.507	15.400	16.188	16.884
overige niet-westerse allochtonen	14.294	15.230	16.192	16.982	17.758	18.435
westerse allochtonen	27.769	27.820	27.925	28.077	28.293	28.348
totaal	142.259	98.639	102.425	105.685	108.621	111.321

Rotterdam	2006	2007	2008	2009	2010
Surinamers	21.034	21.329	21.574	21.957	22.413
Antillianen	5.935	6.148	6.401	6.740	7.125
Turken	21.431	21.921	22.261	22.789	23.286
Marokkanen	17.555	18.191	18.764	19.487	20.294
overige niet-westerse allochtonen	18.805	19.075	19.538	20.311	21.175
westerse allochtonen	28.234	28.216	28.344	28.575	29.028
totaal	112.994	114.880	116.882	119.859	123.321

bron: COS

1.3.B TWEDE GENERATIE ALLOCHTONEN NAAR HERKOMSTGROEPERING, 1 JANUARI 2000-2010

Amsterdam	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Surinamers	26.549	27.100	27.633	28.011	28.026	28.231
Antillianen	3.606	3.702	3.882	3.989	4.056	4.157
Turken	13.397	14.088	14.696	15.197	15.670	16.146
Marokkanen	22.919	24.273	25.648	26.967	28.284	29.588
overige niet-westerse allochtonen	20.836	22.260	23.556	24.874	26.239	27.495
westerse allochtonen*	41.629	41.616	41.438	41.367	41.594	41.818
totaal	128.936	133.039	136.853	140.405	143.869	147.435

Amsterdam	2006	2007	2008	2009	2010
Surinamers	28.080	28.194	28.595	28.951	29.330
Antillianen	4.156	4.275	4.423	4.569	4.707
Turken	16.539	16.970	17.390	17.965	18.517
Marokkanen	30.588	31.657	32.763	33.910	35.182
overige niet-westerse allochtonen	22.386	23.056	23.705	24.611	25.685
westerse allochtonen*	48.618	48.979	49.459	50.218	51.235
totaal	150.367	153.131	156.335	160.224	164.656

*2000 t/m 2005: zuid-europeanen + geïndustrialiseerde landen, vanaf 2006: CBS-definitie.

bron: O+S

1.3.C AANDEEL 1E EN 2E GENERATIE BINNEN EIGEN GROEP, 1 JANUARI 2000-2010

Rotterdam	2000 1 ^e	2000 2 ^e	2010 1 ^e	2010 2 ^e
Surinamers	63,3	36,7	57,4	42,6
Antillianen	74,0	26,0	66,2	33,8
Turken	56,0	44,0	50,3	49,7
Marokkanen	57,9	42,1	47,9	52,1
overige niet-westerse allochtonen	67,9	32,1	64,3	35,7
westerse allochtonen	50,9	49,1	54,5	45,5
totaal generatie op totale bevolking	24,0	16,0	26,9	20,8

bron: COS

1.3.C AANDEEL 1E EN 2E GENERATIE BINNEN EIGEN GROEP, 1 JANUARI 2000-2010

Amsterdam	2000 1 ^e	2000 2 ^e	2010 1 ^e	2010 2 ^e
Surinamers	63,0	37,0	57,4	42,6
Antillianen	69,0	31,0	59,7	40,3
Turken	60,5	39,5	54,1	45,9
Marokkanen	58,4	41,6	49,3	50,7
overige niet-westerse allochtonen	71,1	28,9	67,0	33,0
westerse allochtonen*	52,0	48,0	55,3	44,7
totaal generatie op totale bevolking	27,7	17,6	28,4	21,4

*2000 t/m 2005: zuid-europeanen + geïndustrialiseerde landen, vanaf 2006: CBS-definitie.

bron: O+S

1.4 BEVOLKING IN DRIE LEEFTIJDSCATEGORIEËN NAAR HERKOMSTGROEPERING, 1 JANUARI 2000-2005-2010, PERCENTAGES

Rotterdam		Surinamers	Antillianen	Turken	Marokkanen	overige niet-westerse allochtonen
2000	0-14	12,2	4,5	12,7	10,7	11,7
	15-64	9,0	2,7	6,7	4,7	7,9
	65+	1,8	0,3	0,7	0,4	1,0
2005	0-14	10,8	5,7	12,7	12,2	12,9
	15-64	9,6	3,4	7,5	5,6	10,0
	65+	2,5	0,5	1,5	1,0	1,8
2010	0-14	9,5	5,4	11,8	13,1	12,8
	15-64	9,9	3,7	8,1	6,0	10,9
	65+	3,4	0,7	2,5	1,7	2,6

Rotterdam		totaal niet- westers	westerse allochtonen	autochtonen	totaal
2000	0-14	51,9	6,8	41,4	100
	15-64	30,9	10,8	58,3	100
	65+	4,2	7,3	88,5	100
2005	0-14	54,4	7,2	38,4	100
	15-64	36,1	11,0	52,9	100
	65+	7,3	8,3	84,4	100
2010	0-14	52,5	8,6	38,9	100
	15-64	38,6	11,7	49,8	100
	65+	10,9	9,0	80,1	100

bron: COS

1.4 BEVOLKING IN DRIE LEEFTIJDSCATEGORIEËN NAAR HERKOMSTGROEPERING, 1 JANUARI 2000-2005-2010, PERCENTAGES

Amsterdam		Surinamers	Antillianen	Turken	Marokkanen	overige niet-westerse allochtonen
2000	0-14	15,7	2,5	9,1	16,4	14,5
	15-64	9,1	1,5	4,0	6,0	9,9
	65+	3,6	0,3	0,6	0,9	2,0
2005	0-14	12,3	2,0	9,0	17,1	17,1
	15-64	9,7	1,7	4,9	7,9	12,3
	65+	4,8	0,5	1,2	2,2	2,6
2010	0-14	9,8	1,7	8,1	17,2	14,8
	15-64	9,3	1,6	5,2	8,1	10,3
	65+	5,7	0,7	1,9	3,8	2,3

Amsterdam		totaal niet-westers	*westerse allochtonen	autochtonen	totaal
2000	0-14	58,3	6,8	34,9	100
	15-64	30,6	13,6	55,8	100
	65+	7,4	10,8	81,8	100
2005	0-14	57,4	7,4	35,2	100
	15-64	36,5	13,2	50,3	100
	65+	11,4	12,3	76,4	100
2010	0-14	51,6	11,1	37,3	100
	15-64	34,5	16,0	49,5	100
	65+	14,3	13,3	72,4	100

*2000 t/m 2005: zuid-europeanen + geïndustrialiseerde landen, vanaf 2006: CBS-definitie

bron: COS

1.4.A GEMIDDELDE LEEFTIJD MOEDER BIJ GEBOORTE EERSTE KIND, ROTTERDAM, 1994-2010

jaar	Surinamers	Antillianen	Turken	Marokkanen	overig niet-westerse allochtonen	westerse allochtonen	autochtonen	totaal
1994	-	-	-	-	-	-	-	-
1995	-	-	-	-	-	-	-	-
1996	-	-	-	-	-	-	-	-
1997	-	-	-	-	-	-	-	-
1998	-	-	-	-	-	-	-	-
1999	-	-	-	-	-	-	-	-
2000	-	-	-	-	-	-	-	-
2001	-	-	-	-	-	-	-	-
2002	-	-	-	-	-	-	-	-
2003	-	-	-	-	-	-	-	-
2004	27,5	24,3	24,8	25,3	26,8	28,6	29,3	27,6
2005	27,6	23,8	25,3	26,2	27,3	34,2	29,5	30,7
2006	27,4	25,0	25,6	26,3	27,2	28,4	29,5	27,8
2007	27,5	24,3	26,5	26,7	27,8	28,2	29,2	27,9
2008	28,2	23,9	27,0	27,2	27,9	28,1	29,1	27,9
2009	28,4	24,3	27,0	27,0	28,3	28,2	29,3	28,1
2010	28,7	24,4	27,3	27,7	28,6	28,2	29,0	28,2

bron: COS

1.4.A GEMIDDELDE LEEFTIJD MOEDER BIJ GEBOORTE EERSTE KIND, AMSTERDAM, 1994-2010

jaar	Surinamers	Antillianen	Turken	Marokkanen	overig niet-westerse allochtonen	westerse allochtonen	autochtonen	totaal
1994	26,3	25,9	22,1	24,0	27,7	29,5	30,4	28,5
1995	26,5	28,2	23,1	24,3	28,0	30,6	30,7	29,2
1996	26,6	25,9	23,4	24,6	28,4	30,6	31,0	29,3
1997	26,6	25,4	23,0	25,2	27,9	30,9	31,2	29,3
1998	27,0	26,4	23,6	25,4	28,7	30,9	31,4	29,5
1999	26,6	26,0	23,7	25,3	28,4	31,2	31,5	29,6
2000	26,4	26,0	23,7	25,3	28,2	31,0	31,5	29,4
2001	26,5	26,1	24,4	25,5	28,0	31,4	31,9	29,7
2002	26,1	26,2	24,0	25,5	28,0	32,1	31,9	29,8
2003	27,1	25,9	24,9	25,9	28,7	31,8	32,0	30,0
2004	26,9	27,5	24,4	25,8	28,8	31,8	32,2	30,1
2005	26,5	28,5	25,4	25,9	28,8	32,3	32,5	30,5
2006	26,5	27,4	25,4	26,3	29,2	32,5	32,4	30,5
2007	27,1	26,7	25,5	26,6	29,4	32,1	32,5	30,7
2008	26,8	26,3	26,7	27,3	29,4	32,4	32,4	30,8
2009	27,1	28,3	26,7	27,2	29,8	31,9	32,4	30,8
2010	27,4	28,1	27,3	28,0	29,8	32,7	32,4	31,0

bron: O+S

1.5 1E GENERATIE ALLOCHTONEN NAAR LEEFTIJD

Leeftijd	2000	2005	2011
0 tot 5 jaar	1.189	929	1.093
5 tot 10 jaar	2.589	2.561	1.599
10 tot 15 jaar	5.010	3.805	2.881
15 tot 20 jaar	7.701	7.340	4.743
20 tot 25 jaar	13.137	13.588	11.609
25 tot 30 jaar	19.236	17.554	17.220
30 tot 35 jaar	19.876	21.223	17.845
35 tot 40 jaar	17.838	20.201	19.638
40 tot 45 jaar	14.480	18.096	19.381
45 tot 50 jaar	11.651	14.539	17.768
50 tot 55 jaar	9.170	11.430	14.735
55 tot 60 jaar	7.118	8.873	11.388
60 tot 65 jaar	5.267	6.675	8.746
65 tot 70 jaar	3.120	4.654	6.049
70 tot 75 jaar	2.052	2.667	4.325
75 tot 80 jaar	1.353	1.643	2.331
80 tot 85 jaar	657	1.000	1.277
85 tot 90 jaar	433	384	664
90 tot 94 jaar	182	184	208
95 jaar of ouder	39	49	55

bron: CBS Statline

1.6 2E GENERATIE ALLOCHTONEN

Leeftijd	2000	2005	2011
0 tot 5 jaar	19.602	20.687	19.065
5 tot 10 jaar	17.766	18.181	18.191
10 tot 15 jaar	14.493	16.839	17.441
15 tot 20 jaar	12.217	14.267	16.457
20 tot 25 jaar	8.771	13.126	15.855
25 tot 30 jaar	5.764	8.691	13.134
30 tot 35 jaar	3.863	5.128	9.080
35 tot 40 jaar	2.807	3.320	4.868
40 tot 45 jaar	1.957	2.498	3.175
45 tot 50 jaar	1.680	1.825	2.472
50 tot 55 jaar	1.519	1.605	1.762
55 tot 60 jaar	1.039	1.434	1.559
60 tot 65 jaar	1.014	924	1.499
65 tot 70 jaar	876	891	831
70 tot 75 jaar	674	734	826
75 tot 80 jaar	486	553	608
80 tot 85 jaar	277	364	424
85 tot 90 jaar	106	158	225
90 tot 94 jaar	25	51	68
95 jaar of ouder	8	6	26

bron: CBS Statline

1.5 1E GENERATIE ALLOCHTONEN NAAR LEEFTIJD

Leeftijd	2000	2005	2011
0 tot 5 jaar	1.642	1.640	1.810
5 tot 10 jaar	3.079	2.828	2.243
10 tot 15 jaar	5.866	3.957	3.077
15 tot 20 jaar	7.980	7.772	4.720
20 tot 25 jaar	14.416	13.697	13.876
25 tot 30 jaar	25.248	22.257	22.517
30 tot 35 jaar	28.984	29.409	25.996
35 tot 40 jaar	27.904	28.782	27.594
40 tot 45 jaar	22.167	26.891	26.555
45 tot 50 jaar	17.609	21.370	24.941
50 tot 55 jaar	12.725	16.927	21.053
55 tot 60 jaar	9.012	12.167	16.269
60 tot 65 jaar	6.848	8.478	12.166
65 tot 70 jaar	4.603	6.147	7.605
70 tot 75 jaar	2.980	3.909	5.742
75 tot 80 jaar	2.142	2.379	3.307
80 tot 85 jaar	1.116	1.517	1.894
85 tot 90 jaar	870	674	943
90 tot 94 jaar	368	362	324
95 jaar of ouder	93	97	116

bron: CBS Statline

1.6 2E GENERATIE ALLOCHTONEN

Leeftijd	2000	2005	2011
0 tot 5 jaar	25.132	27.024	25.707
5 tot 10 jaar	21.657	21.876	23.058
10 tot 15 jaar	17.133	19.866	20.547
15 tot 20 jaar	14.490	16.740	19.186
20 tot 25 jaar	10.915	15.534	19.194
25 tot 30 jaar	9.170	11.564	17.524
30 tot 35 jaar	7.976	8.383	12.514
35 tot 40 jaar	5.575	6.562	7.324
40 tot 45 jaar	3.914	4.795	5.788
45 tot 50 jaar	3.170	3.579	4.604
50 tot 55 jaar	2.872	2.984	3.449
55 tot 60 jaar	1.957	2.728	2.882
60 tot 65 jaar	1.737	1.789	2.637
65 tot 70 jaar	1.362	1.538	1.535
70 tot 75 jaar	868	1.129	1.347
75 tot 80 jaar	571	672	993
80 tot 85 jaar	257	410	538
85 tot 90 jaar	100	156	257
90 tot 94 jaar	46	31	83
95 jaar of ouder	7	8	5

bron: CBS Statline

1.7 PROGNOSE ROTTERDAMSE BEVOLKING IN 2025

Rotterdam	Inwoners in 2025	Inwoners in 2025 %
Suriname	52.757	9
Ned.Antillen/Aruba	29.376	5
Kaapverdië	17.803	3
Turkije	50.186	8
Marokko	50.596	8
overig niet-westers	63.156	10
autochtoon	267.625	44
ov. EU 27 (2007)	45.383	7
overig westers	33.032	5
totaal	609.913	100

In de bevolkingsprognose is Rozenburg (recent bij Rotterdam gevoegd) niet meegenomen.

bron: Bevolkingsprognose Rotterdam 2010-2025, COS 2009

1.7 PROGNOSE AMSTERDAMSE BEVOLKING IN 2025

Amsterdam	Inwoners in 2025	Inwoners in 2025 %
Surinamers	63.085	7,4
Antillianen	11.883	1,4
Turken	45.234	5,3
Marokkanen	81.523	9,6
overig niet-westerse allochtonen	110.939	13,1
westerse allochtonen	150.631	17,8
autochtonen	385.228	45,4
totaal	848.523	100

bron: O+S

1.8 BUITENSTEDELIJKE MIGRATIE ROTTERDAM (PER JAAR EN PER ETNISCHE GROEP HET AANTAL VESTIGERS, HET AANTAL VERTREKKERS, EN AANTAL BEWONERS OP 1 JANUARI)

Rotterdam		2000	2002	2004	2006	2008	2010	'Over' na 10 jaar *
Surinamers	vestiging	2.719	2.664	2.903	2.865	3.013	2.851	
	vertrek	2.511	2.918	3.021	3.351	3.014	2.992	
	inwoners op 1-1	50.053	51.872	52.291	52.100	51.885	52.632	17.312
Antillianen	vestiging	3.715	2.799	2.314	2.155	2.517	3.001	
	vertrek	2.112	2.436	2.890	2.579	2.204	2.549	
	inwoners op 1-1	15.593	19.075	20.348	19.406	19.562	21.066	0
Kaaipverdianen	vestiging	400	430	510	547	660	641	
	vertrek	393	525	478	708	652	737	
	inwoners op 1-1	14.377	14.742	15.015	15.080	14.971	15.299	8.189
Turken	vestiging	1.371	1.446	1.614	1.575	1.835	1.941	
	vertrek	1.134	1.293	1.870	1.893	1.864	2.111	
	inwoners op 1-1	40.277	42.450	44.637	45.175	45.699	46.868	21.804
Marokkanen	vestiging	1.311	1.304	1.419	1.406	1.525	1.604	
	vertrek	927	1.070	1.431	1.841	1.679	1.701	
	inwoners op 1-1	30.238	33.018	35.355	36.686	37.476	38.982	14.482
overig niet-westers	vestiging	4.905	5.119	4.281	4.313	5.595	5.590	
	vertrek	2.656	3.528	4.335	5.382	4.438	4.667	
	inwoners op 1-1	30.184	36.193	40.125	40.126	40.257	44.080	0
autochtoon	vestiging	13.202	13.556	13.637	14.310	15.042	14.241	
	vertrek	17.159	16.515	16.147	16.743	15.708	14.575	
	inwoners op 1-1	355.438	342.676	332.327	321.634	313.765	310.163	178.245
ov. Europese Unie_2007	vestiging	2.628	2.554	2.932	2.996	4.988	6.206	
	vertrek	2.241	2.349	2.894	3.214	3.405	4.366	
	inwoners op 1-1	30.937	31.638	31.900	31.293	32.134	36.069	0
overig westers	vestiging	2.255	2.296	2.080	1.988	2.273	2.145	
	vertrek	1.836	1.902	2.142	2.362	2.146	2.140	
	inwoners op 1-1	25.563	26.803	27.546	27.218	27.200	27.780	3.151

"Over" na 10 jaar: per etnische groep, het aantal inwoners dat op 1-1-2000 in de gemeente woonde en daar eind 2010 nog steeds woonde, berekend als het aantal inwoners op 1-1-2000 minus het totale vertrek in de jaren 2000-2010. Dit is een abstractie: er wordt bijvoorbeeld geen rekening gehouden met het feit dat iemand kan zijn terugverhuisd naar Rotterdam.

bron: COS

1.8 BUITENSTEDELIJKE MIGRATIE (PER JAAR EN PER ETNISCHE GROEP: PERCENTAGE VESTIGERS EN VERTREKKERS OP HET TOTAAL AANTAL BEWONERS OP 1 JANUARI)

Rotterdam		2000	2002	2004	2006	2008	2010	'Over' na 10 jaar *
Surinamers	vestiging	5	5	6	5	6	5	
	vertrek	5	6	6	6	6	6	
	inwoners op 1-1	100	100	100	100	100	100	37
Antillianen	vestiging	24	15	11	11	13	14	
	vertrek	14	13	14	13	11	12	
	inwoners op 1-1	100	100	100	100	100	100	0
Kaaipverdianen	vestiging	3	3	3	4	4	4	
	vertrek	3	4	3	5	4	5	
	inwoners op 1-1	100	100	100	100	100	100	59
Turken	vestiging	3	3	4	3	4	4	
	vertrek	3	3	4	4	4	5	
	inwoners op 1-1	100	100	100	100	100	100	59
Marokkanen	vestiging	4	4	4	4	4	4	
	vertrek	3	3	4	5	4	4	
	inwoners op 1-1	100	100	100	100	100	100	56
overig niet-westers	vestiging	16	14	11	11	14	13	
	vertrek	9	10	11	13	11	11	
	inwoners op 1-1	100	100	100	100	100	100	0
autochtoon	vestiging	4	4	4	4	5	5	
	vertrek	5	5	5	5	5	5	
	inwoners op 1-1	100	100	100	100	100	100	46
ov. Europese Unie_2007	vestiging	8	8	9	10	16	17	
	vertrek	7	7	9	10	11	12	
	inwoners op 1-1	100	100	100	100	100	100	0
overig westers	vestiging	9	9	8	7	8	8	
	vertrek	7	7	8	9	8	8	
	inwoners op 1-1	100	100	100	100	100	100	17

"Over" na 10 jaar: per etnische groep, het aantal inwoners dat op 1-1-2000 in de gemeente woonde en daar eind 2010 nog steeds woonde, berekend als het aantal inwoners op 1-1-2000 minus het totale vertrek in de jaren 2000-2010. Dit is een abstractie: er wordt bijvoorbeeld geen rekening gehouden met het feit dat iemand kan zijn terugverhuisd naar Rotterdam.

bron: COS

1.9 AMSTERDAM, 0-17 JARIGEN NAAR GENERATIE EN LEEFTIJD, 2011

leeftijd	niet-westerse allochtonen			autochtoon/westers (excl. 3e generatie)	totaal
	1e generatie	2e generatie	3e generatie		
0	47	4.264	880	6.005	11.196
1	106	4.197	753	5.338	10.394
2	162	4.009	636	4.789	9.596
3	172	3.897	552	4.191	8.812
4	190	3.871	480	3.765	8.306
5	209	4.027	367	3.647	8.250
6	217	3.889	351	3.451	7.908
7	238	3.990	285	3.330	7.843
8	256	3.898	266	3.165	7.585
9	290	3.943	216	3.204	7.653
10	367	3.961	202	3.040	7.570
11	358	3.687	182	2.965	7.192
12	449	3.622	147	2.869	7.087
13	549	3.512	116	2.741	6.918
14	556	3.293	97	2.679	6.625
15	596	3.153	63	2.645	6.457
16	583	3.338	67	2.706	6.694
17	665	3.372	58	2.841	6.936
0-17 jaar	6.010	67.923	5.718	63.371	143.022

bron: O+S

1.9 AMSTERDAM, 0-17 JAAR NAAR GENERATIE, 2000-2011

jaar	niet-westerse allochtonen			autochtoon/westers (excl. 3e generatie)	totaal
	1e generatie	2e generatie	3e generatie		
2000	12.630	63.003	1.603	58.107	135.343
2001	12.304	64.483	1.873	58.297	136.957
2002	12.111	65.958	2.091	58.643	138.803
2003	11.735	67.029	2.335	58.897	139.996
2004	10.874	67.753	2.600	59.260	140.487
2005	9.855	68.163	2.905	59.692	140.615
2006	8.790	68.283	3.165	59.504	139.742
2007	7.877	68.016	3.605	59.308	138.806
2008	7.169	67.862	4.046	59.531	138.608
2009	6.645	67.797	4.671	60.168	139.281
2010	6.342	67.932	5.086	61.791	141.151
2011	6.010	67.923	5.718	63.371	143.022

bron: O+S

1.10 INDICATIEVE PROGNOSE VAN HET AANTAL 0-17 JARIGEN IN AMSTERDAM, VERDEELD NAAR GENERATIE

Jaar	niet-westerse 1e generatie	niet-westers 2e generatie	niet-westers 3e generatie	westers	autochoon	totaal	autochoon incl. 3e generatie niet-westers
2000	12.630	63.003	1.603	12.270	45.837	135.343	47.440
2005	9.855	68.163	2.905	13.453	46.239	140.615	49.144
2010	6.342	67.932	5.224	15.246	46.407	141.151	51.631
2015	5.371	67.921	8.660	18.780	47.788	148.521	56.448
2020	4.959	64.640	12.609	21.350	48.342	151.899	60.951
2025	4.941	60.090	16.734	23.563	48.968	154.296	65.701
2030	4.973	55.318	19.977	25.066	49.014	154.348	68.991

Jaar	niet-westerse 1e generatie	niet-westers 2e generatie	niet-westers 3e generatie	westers	autochoon	totaal
2000	9,3	46,6	1,2	9,1	33,9	100
2005	7,0	48,5	2,1	9,6	32,9	100
2010	4,5	48,1	3,7	10,8	32,9	100
2015	3,6	45,7	5,8	12,6	32,2	100
2020	3,3	42,6	8,3	14,1	31,8	100
2025	3,2	38,9	10,8	15,3	31,7	100
2030	3,2	35,8	12,9	16,2	31,8	100

bron: O+S

1.11 VERTREKKANS: AANDEEL VAN DE BEVOLKING UIT 2000 DAT IN VOLGENDE JAREN NOG IN DE STAD WOONT, AMSTERDAM

		2000	2001	2002	2003	2004	2005
Surinaams	man	100	94	90	86	83	80
	vrouw	100	96	92	89	86	83
Antilliaans	man	100	91	85	80	76	72
	vrouw	100	92	88	84	80	76
Turks	man	100	97	95	93	91	89
	vrouw	100	98	96	94	92	91
Marokkaans	man	100	98	96	94	93	91
	vrouw	100	98	97	96	95	93
ov.-westerse allochtonen	man	100	94	90	86	82	79
	vrouw	100	94	91	87	84	81
westerse allochtonen	man	100	92	86	81	77	73
	vrouw	100	93	88	82	79	75
autochtonen	man	100	94	89	84	80	76
	vrouw	100	94	89	84	80	77

		2006	2007	2008	2009	2010	2011
Surinaams	man	77	74	73	71	69	68
	vrouw	81	78	77	75	74	73
Antilliaans	man	69	66	64	62	60	58
	vrouw	72	69	67	64	63	61
Turks	man	87	85	83	82	81	80
	vrouw	89	87	86	85	84	83
Marokkaans	man	89	87	86	84	83	82
	vrouw	91	90	89	88	87	86
ov.-westerse allochtonen	man	75	71	68	66	64	62
	vrouw	77	74	71	68	67	65
westerse allochtonen	man	69	66	62	60	58	56
	vrouw	71	68	65	62	60	59
autochtonen	man	73	70	67	64	62	60
	vrouw	73	70	67	64	62	59

bron: O+S

2.1. PERCENTAGES VOLTOOID OPLEIDINGSNIVEAU, NAAR HERKOMST IN DE LEEFTIJDGROEP 15 T/M 64 JAAR (2000 EN 2008)

Rotterdam	2000			2008		
	laag	midden	hoog	laag	midden	hoog
Surinamers	57	34	9	44	43	13
Antillianen	63	32	6	52	38	11
Turken	79	18	3	63	30	7
Marokkanen	78	18	4	66	26	8
overig niet-westers	68	23	8	52	35	14
westerse allochtonen	40	38	22	29	41	30
autochtonen	40	37	23	31	38	30
totaal	49	33	18	40	37	23

bron: CBS/ bewerkt door O+S

2.1 PERCENTAGES VOLTOOID OPLEIDINGSNIVEAU, NAAR HERKOMST IN DE LEEFTIJDGROEP 15 T/M 64 JAAR (2000 EN 2008)

Amsterdam	2000			2008		
	laag	midden	hoog	laag	midden	hoog
Surinamers	50	38	12	40	44	16
Antillianen	48	35	17	32	46	22
Turken	74	20	6	57	32	11
Marokkanen	73	23	4	57	33	11
overig niet-westers	48	33	19	31	41	28
westerse allochtonen	28	36	36	18	36	45
autochtonen	25	36	39	18	35	48
totaal	34	35	31	26	36	38

bron: CBS/ bewerkt door O+S

2.2 PERCENTAGES LAAG-, MIDDEN- EN HOOGOPGELEIDEN PER GENERATIE, 15-64 JARIGEN, 2008

Rotterdam	2000			2008		
	laag	midden	hoog	laag	midden	hoog
autochtonen	40	37	23	31	38	30
westers allochtoon-1e generatie	48	34	18	34	40	26
westers allochtoon- 2e generatie	31	43	26	23	42	34
niet westers allochtoon- 1e generatie	70	23	7	56	34	10
niet-westers allochtoon - 2e generatie	59	34	7	50	38	12
totaal	49	33	18	40	37	23

bron: CBS/ bewerkt door O+S

2.2 PERCENTAGES LAAG-, MIDDEN- EN HOOGOPGELEIDEN PER GENERATIE, 15-64 JARIGEN, 2008

Amsterdam	2000			2008		
	laag	midden	hoog	laag	midden	hoog
autochtonen	25	36	39	18	35	48
westers allochtoon-1e generatie	31	35	34	18	35	46
westers allochtoon- 2e generatie	25	38	37	19	37	44
niet westers allochtoon- 1e generatie	59	29	12	44	38	18
niet-westers allochtoon - 2e generatie	55	35	10	43	40	17
totaal	34	35	31	26	36	38

bron: CBS/ bewerkt door O+S

2.3 PERCENTAGES VOORTIJDIG SCHOOLVERLATERS TOT 23 JAAR VANUIT VOORTGEZET ONDERWIJS EN MBO, NAAR HERKOMST

Rotterdam	schooljaar	schooljaar	schooljaar	schooljaar	schooljaar
	2004/2005	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009
autochtonen	6,4	5,2	5,7	5,0	4,9
westerse allochtonen	7,9	5,9	6,3	6,5	5,8
niet-westerse allochtonen	9,0	7,4	8,0	7,6	7,2

bron: Jeugdmonitor CBS

2.3 PERCENTAGES VOORTIJDIG SCHOOLVERLATERS TOT 23 JAAR VANUIT VOORTGEZET ONDERWIJS EN MBO, NAAR HERKOMST

Amsterdam	schooljaar	schooljaar	schooljaar	schooljaar	schooljaar
	2004/2005	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009
autochtonen	5,2	5,8	5,2	5,2	4,3
westerse allochtonen	6,5	7,2	6,2	5,7	5,2
niet-westerse allochtonen	7,5	7,6	7,0	7,0	5,5

bron: Jeugdmonitor CBS

2.4 OPLEIDINGSNIVEAU 2008, ROTTERDAM (PROCENTEN)

		laag	midden	hoog
Surinamers	1e generatie	44	43	13
	2e generatie	44	42	14
	totaal	44	43	13
Antillianen	1e generatie	52	38	10
	2e generatie	51	34	16
	totaal	52	38	11
Turken	1e generatie	66	29	6
	2e generatie	56	34	9
	totaal	63	30	7
Marokkanen	1e generatie	69	23	8
	2e generatie	58	34	8
	totaal	66	26	8
overige niet-westerse allochtonen	1e generatie	54	33	13
	2e generatie	44	40	16
	totaal	52	35	14
westerse allochtonen	1e generatie	34	40	26
	2e generatie	23	42	34
	totaal	29	41	30
autochtonen		31	38	30
totaal		40	37	23

obv steekproef. Vanwege het soms lage aantal respondenten kunnen de betrouwbaarheidsmarges groot zijn.

bron: CBS/bewerking O+S

2.4 OPLEIDINGSNIVEAU 2008, AMSTERDAM (PROCENTEN)

		laag	midden	hoog
Surinamers	1e generatie	40	44	16
	2e generatie	40	43	16
	totaal	40	44	16
Antillianen	1e generatie	35	47	18
	2e generatie	27	43	30
	totaal	32	46	22
Turken	1e generatie	60	29	11
	2e generatie	50	39	11
	totaal	57	32	11
Marokkanen	1e generatie	60	30	11
	2e generatie	51	38	11
	totaal	57	33	11
overige niet-westerse allochtonen	1e generatie	29	42	29
	2e generatie	36	38	27
	totaal	31	41	28
westerse allochtonen	1e generatie	18	35	46
	2e generatie	19	37	44
	totaal	18	36	45
autochtonen		18	35	48
totaal		26	36	38

obv steekproef. Vanwege het soms lage aantal respondenten kunnen de betrouwbaarheidsmarges groot zijn.

bron: CBS/bewerking O+S

2.5 CITOSCORES IN ROTTERDAM

	2007	2008	2009	2010	2011
Rotterdam	531,8	531,5	531,5	531,2	531,9
overig G4	533,5	533,8	533,7	533,7	534,4
Nederland	535,1	534,8	535,1	535,4	535,5

bron: Cito

2.5.A DEELNAME CITO-EINDTOETS 2010, ROTTERDAM

leerlingen groep 8 basisonderwijs, 1-10-2010	6.216
leerlingen groep 8 speciaal basisonderwijs, 1-10-2010	71
totaal aantal leerlingen groep 8 basis- en speciaal onderwijs, 1-10-2010	6.287
deelname leerlingen Cito eindtoets 2011	5.265
deelname Cito als % van groep 8 basisonderwijs	85
deelname Cito als % van totaal aantal leerlingen groep 8 basis- en speciaal onderwijs	84

bron: JOS/COS

2.6 STUDENTEN HBO EN WO WOONACHTIG IN ROTTERDAM NAAR HERKOMSTGROEP, SCHOOLJAAR 2000/'01 - 2010/'11

Rotterdam		2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04	2004/'05	2005/'06
HBO	totaal	11.213	11.818	12.615	13.493	14.148	14.288
	autochtoon	6.268	6.308	6.584	6.771	6.915	6.787
	westerse allochtonen	1.319	1.375	1.433	1.608	1.687	1.717
	Marokko	465	536	600	655	708	784
	Turkije	584	599	663	722	764	807
	Suriname	1.131	1.242	1.385	1.505	1.577	1.591
	Nederlandse Antillen en Aruba	467	590	626	686	743	795
	ov. niet-westerse allochtonen	979	1.168	1.324	1.546	1.754	1.807
WO	totaal	8.675	8.959	9.806	10.656	11.548	11.904
	autochtoon	5.793	5.842	6.380	6.750	7.211	7.337
	westerse allochtonen	1.088	1.118	1.200	1.328	1.450	1.548
	Marokko	138	167	200	225	264	263
	Turkije	291	314	315	358	389	379
	Suriname	544	601	622	684	745	815
	Nederlandse Antillen en Aruba	203	229	263	316	363	389
	ov. niet-westerse allochtonen	618	688	826	995	1.126	1.173

Rotterdam		2006/'07	2007/'08	2008/'09	2009/'10	2010/'11*
HBO	totaal	14.797	15.429	16.333	16.999	17.426
	autochtoon	6.974	7.214	7.410	7.601	7.658
	westerse allochtonen	1.700	1.669	1.751	1.724	1.759
	Marokko	806	887	944	1.017	1.086
	Turkije	951	1.022	1.139	1.249	1.339
	Suriname	1.712	1.810	1.904	1.952	1.972
	Nederlandse Antillen en Aruba	822	906	1.010	1.071	1.177
	ov. niet-westerse allochtonen	1.832	1.921	2.104	2.287	2.343
WO	totaal	11.674	11.641	12.476	13.175	13.846
	autochtoon	7.039	6.933	7.197	7.477	7.638
	westerse allochtonen	1.518	1.540	1.837	1.866	2.087
	Marokko	250	255	280	322	359
	Turkije	397	389	433	502	502
	Suriname	827	828	836	920	901
	Nederlandse Antillen en Aruba	401	425	439	436	452
	ov. niet-westerse allochtonen	1.242	1.271	1.397	1.501	1.595

*De cijfers zijn voorlopig

bron: CBS Statline

2.6 STUDENTEN HBO EN WO WOONACHTIG IN AMSTERDAM NAAR HERKOMSTGROEP, SCHOOLJAAR 2000/'01 - 2010/'11

Amsterdam		2000/'01	2001/'02	2002/'03	2003/'04	2004/'05	2005/'06
HBO	totaal	13.895	13.883	14.950	16.198	17.847	18.865
	autochtoon	8.021	7.529	7.873	8.242	9.057	9.700
	westerse allochtonen	1.781	1.796	2.026	2.307	2.609	2.706
	Marokko	907	990	1.154	1.301	1.445	1.519
	Turkije	445	518	585	627	656	717
	Suriname	1.474	1.631	1.646	1.830	1.949	1.984
	Nederlandse Antillen en Aruba	257	269	293	322	389	399
	ov. niet-westerse allochtonen	1.010	1.150	1.373	1.569	1.742	1.840
WO	totaal	16.467	16.465	17.759	18.600	20.563	21.950
	autochtoon	11.926	11.804	12.597	12.979	14.123	14.959
	westerse allochtonen	2.331	2.270	2.489	2.662	3.098	3.396
	Marokko	290	342	416	471	509	525
	Turkije	235	255	279	287	329	363
	Suriname	728	755	805	829	893	928
	Nederlandse Antillen en Aruba	179	190	211	251	272	288
	ov. niet-westerse allochtonen	778	849	962	1.121	1.339	1.491

Amsterdam		2006/'07	2007/'08	2008/'09	2009/'10	2010/'11*
HBO	totaal	20.043	20.511	21.905	23.102	23.366
	autochtoon	10.439	10.633	10.910	11.445	11.672
	westerse allochtonen	2.717	2.674	3.032	3.101	3.011
	Marokko	1.667	1.759	1.894	1.980	1.994
	Turkije	775	852	956	1.071	1.115
	Suriname	2.091	2.165	2.214	2.384	2.407
	Nederlandse Antillen en Aruba	453	474	543	552	531
	ov. niet-westerse allochtonen	1.901	1.954	2.115	2.292	2.342
WO	totaal	23.320	24.004	25.886	27.868	29.159
	autochtoon	15.886	16.317	17.386	18.643	19.890
	westerse allochtonen	3.570	3.805	4.180	4.535	4.335
	Marokko	562	581	613	665	697
	Turkije	378	396	448	493	537
	Suriname	956	928	1.026	1.059	1.092
	Nederlandse Antillen en Aruba	298	328	328	360	360
	ov. niet-westerse allochtonen	1.670	1.649	1.857	2.027	2.111

*De cijfers zijn voorlopig

bron: CBS Statline

2.7.A BASISCHOOLADVIEZEN NAAR HERKOMSTGROEP EN GENERATIE, AMSTERDAM 2011 (PROCENTEN)

	praktijkonderwijs, vmbo met leerwegondersteuning	vmbo, vmbo/havo	havo, havo/vwo, vwo, kopklas	totaal
autochtoon, beide ouders buiten Amsterdam geboren	2	10	88	100
autochtoon, overige	9	21	70	100
autochtoon, beide ouders in Amsterdam geboren	13	30	57	100
westerse allochtoon, 1e generatie	17	28	55	100
westerse allochtoon, 2e generatie	6	19	75	100
niet-westerse allochtoon, 1e generatie	36	33	31	100
niet-westerse allochtoon, 2e generatie	23	42	35	100
niet-westerse allochtoon, 3e generatie	22	42	37	100
Surinaams, 2e generatie	23	45	33	100
Surinaams, 3e generatie	27	41	33	100
Antilliaans, 2e generatie	34	33	33	100
Turks, 2e generatie	22	47	30	100
Marokkaans, 2e generatie	28	43	30	100
overige niet-westerse allochtonen, 2e generatie	18	36	46	100

bron: DMO/bewerking O+S

2.7.B BASISCHOOLADVIEZEN NAAR HERKOMSTGROEP, AMSTERDAM 2011 (PROCENTEN)

Amsterdam	praktijkonderwijs, vmbo met leerwegondersteuning	vmbo, vmbo/havo	havo, havo/vwo, vwo, kopklas	totaal
Surinaams	24	44	32	100
Antilliaans	36	36	29	100
Turks	23	46	31	100
Marokkaans	28	42	30	100
ov. niet-westerse allochtonen	20	35	46	100
westerse allochtonen	9	21	70	100
autochtonen	8	20	72	100
totaal	18	32	50	100

bron: DMO/bewerking O+S

2.7.C BASISCHOOLADVIEZEN NAAR HERKOMSTGROEP EN GESLACHT, AMSTERDAM 2011 (PROCENTEN)

Amsterdam		praktijkonderwijs, vmbo met leerwegondersteuning	vmbo, vmbo/havo	havo, havo/vwo, vwo, kopklas	totaal
Surinaams	jongens	25	43	32	100
	meisjes	24	44	32	100
Turks	jongens	23	45	31	100
	meisjes	23	47	30	100
Marokkaans	jongens	26	42	32	100
	meisjes	30	43	27	100
overige niet-westerse allochtonen	jongens	20	31	50	100
	meisjes	20	38	42	100
westerse allochtonen	jongens	7	21	72	100
	meisjes	8	20	72	100
autochtoon, overig	jongens	8	22	70	100
	meisjes	10	20	70	100
autochtoon, beide ouders Amsterdam geboren	jongens	20	27	54	100
	meisjes	8	32	60	100
autochtoon, beide ouders buiten Amsterdam geboren	jongens	1	9	90	100
	meisjes	2	11	87	100
totaal	jongens	17	31	52	100
	meisjes	18	33	49	100

bron: DMO/bewerking O+S

3.1 AANDEEL ZELFSTANDIGEN IN DE WERKENDE BEROEPSBEVOLKING NAAR HERKOMST (3-JAARSGEMIDDELDE)

Rotterdam	2001-2003	2008-2010
Surinamers*	7	5
Antillianen*	5	3
Turken*	12	13
Marokkanen*	2	10
overig niet-westers*	3	10
totaal niet-westers	6	8
westerse allochtonen*	11	15
autochtonen	11	13
totaal	10	12

*obv steekproef. Vanwege het soms lage aantal respondenten kunnen de betrouwbaarheidsmarges groot zijn.

bron: CBS/ bewerkt door O+S

3.2.A BRUTO ARBEIDSPARTICIPATIE (AANDEEL WERKENDE EN WERKZOEKENDE IN DE LEEFTIJDGROEP 15 T/M 64 JAAR) NAAR HERKOMST

Rotterdam	2001-2003	2008-2010
Surinamers*	61	67
Antillianen*	68	59
Turken*	48	53
Marokkanen*	47	53
overig niet-westers*	52	64
totaal niet-westers	54	61
westerse allochtonen*	66	72
autochtonen	68	72
totaal	63	68

*obv steekproef. Vanwege het soms lage aantal respondenten kunnen de betrouwbaarheidsmarges groot zijn.

bron: CBS/ bewerkt door O+S

3.1 AANDEEL ZELFSTANDIGEN IN DE WERKENDE BEROEPSBEVOLKING NAAR HERKOMST (3-JAARSGEMIDDELDE)

Amsterdam	2001-2003	2008-2010
Surinamers*	6	5
Antillianen*	6	3
Turken*	7	13
Marokkanen*	2	10
overig niet-westers*	16	10
totaal niet-westers	8	8
westerse allochtonen*	20	15
autochtonen	17	13
totaal	16	12

*obv steekproef. Vanwege het soms lage aantal respondenten kunnen de betrouwbaarheidsmarges groot zijn.

bron: CBS/ bewerkt door O+S

3.2.A BRUTO ARBEIDSPARTICIPATIE (AANDEEL WERKENDE EN WERKZOEKENDE IN DE LEEFTIJDGROEP 15 T/M 64 JAAR) NAAR HERKOMST

Amsterdam	2001-2003	2008-2010
Surinamers*	69	68
Antillianen*	57	68
Turken*	55	58
Marokkanen*	51	56
overig niet-westers*	62	64
totaal niet-westers	60	63
westerse allochtonen*	68	78
autochtonen	74	76
totaal	70	73

*obv steekproef. Vanwege het soms lage aantal respondenten kunnen de betrouwbaarheidsmarges groot zijn.

bron: CBS/ bewerkt door O+S

3.2.B NETTO ARBEIDSPARTICIPATIE (AANDEEL WERKENDE IN DE LEEFTIJDGROEP 15 T/M 64 JAAR) NAAR HERKOMST (3-JAARS GEMIDDELDE)

Rotterdam	2001-2003	2008-2010
Surinamers*	54	60
Antillianen*	56	48
Turken*	43	47
Marokkanen*	36	44
overig niet-westers*	45	57
totaal niet-westers	47	53
westerse allochtonen*	60	65
autochtonen	65	69
totaal	58	63

*obv steekproef. Vanwege het soms lage aantal respondenten kunnen de betrouwbaarheidsmarges groot zijn.

bron: CBS/ bewerkt door O+S

3.3 PERCENTAGE NIET WERKENDE WERKZOEKENDE VAN 17-22 JAAR OP TOTALE BEVOLKING VAN 17-22 JAAR, PER HERKOMSTGROEP

Rotterdam	2000	2010
Surinamers	9,6	4,3
Antillianen	15,1	4,9
Turken	14,0	3,3
Marokkanen	11,2	4,4
overig niet-westers	8,8	2,9
westerse allochtonen	5,6	2,3
autochtonen	3,4	1,7
totaal	7,7	2,9

bron: UWV-werkbedrijf/ COS

3.2.B NETTO ARBEIDSPARTICIPATIE (AANDEEL WERKENDE IN DE LEEFTIJDGROEP 15 T/M 64 JAAR) NAAR HERKOMST (3-JAARS GEMIDDELDE)

Amsterdam	2001-2003	2008-2010
Surinamers*	64	63
Antillianen*	51	62
Turken*	53	53
Marokkanen*	46	49
overig niet-westers*	55	57
totaal niet-westers	55	56
westerse allochtonen*	64	73
autochtonen	71	73
totaal	66	69

*obv steekproef. Vanwege het soms lage aantal respondenten kunnen de betrouwbaarheidsmarges groot zijn.

bron: CBS/ bewerkt door O+S

3.3 PERCENTAGE NIET WERKENDE WERKZOEKENDE VAN 17-22 JAAR OP TOTALE BEVOLKING VAN 17-22 JAAR, PER HERKOMSTGROEP

Rotterdam	2000	2010
Surinamers	6,4	4,9
Antillianen	8,4	5,9
Turken	4,9	3,4
Marokkanen	6,0	3,7
overig niet-westers	4,5	4,0
westerse allochtonen	1,9	1,4
autochtonen	1,9	1,2
totaal	3,9	2,6

bron: UWV/O+S

3.4 PERCENTAGE NIET WERKENDE WERKZOEKENDEN VAN 23-64 JAAR OP TOTALE BEVOLKING VAN 23-64 JAAR, PER HERKOMSTGROEP EN NAAR INSCHRIJFDUUR IN MAANDEN

Rotterdam	2000						totaal nww
	0-3 mnd	4-6 mnd	7-12 mnd	13-24 mnd	25-36 mnd	37+ mnd	
Surinamers	3,0	1,4	1,7	1,8	1,4	6,5	15,7
Antillianen	5,8	2,8	3,5	3,5	1,9	6,3	23,8
Turken	3,7	1,7	2,3	2,6	2,1	11,5	23,9
Marokkanen	3,8	1,5	2,4	2,6	2,2	11,8	24,3
overig niet-westers	3,5	1,4	2,3	2,5	1,8	7,4	18,9
westerse allochtonen	1,8	0,7	0,9	1,2	0,9	4,4	9,9
autochtonen	1,0	0,4	0,5	0,6	0,5	3,1	6,1
totaal	1,9	0,8	1,1	1,2	1,0	4,8	10,8

Rotterdam	2010						totaal nww
	0-3 mnd	4-6 mnd	7-12 mnd	13-24 mnd	25-36 mnd	37+ mnd	
Surinamers	2,9	1,5	2,0	1,2	0,6	3,5	11,7
Antillianen	4,4	1,8	2,5	1,5	0,8	4,6	15,6
Turken	3,2	1,4	1,8	1,5	0,8	6,7	15,3
Marokkanen	3,4	1,4	2,3	1,8	1,2	9,7	19,7
overig niet-westers	3,0	1,4	1,8	1,6	0,9	5,4	14,1
westerse allochtonen	1,9	0,8	1,1	0,7	0,4	2,3	7,2
autochtonen	1,2	0,6	0,8	0,5	0,3	2,0	5,3
totaal	2,1	0,9	1,3	0,9	0,5	3,4	9,2

bron: UWV-werkbedrijf/ COS

3.4 PERCENTAGE NIET WERKENDE WERKZOEKENDEN VAN 23-64 JAAR OP TOTALE BEVOLKING VAN 23-64 JAAR, PER HERKOMSTGROEP EN NAAR INSCHRIJFDUUR IN MAANDEN

Amsterdam	2000						totaal nww
	0-3 mnd	4-6 mnd	7-12 mnd	13-24 mnd	25-36 mnd	37+ mnd	
Surinamers	1,6	1,2	2,3	2,9	2,2	3,8	14,0
Antillianen	1,9	1,5	2,6	3,4	2,7	3,9	16,1
Turken	2,1	1,7	2,5	3,2	2,5	6,6	18,6
Marokkanen	2,1	1,8	2,6	3,4	2,5	5,3	17,8
overig niet-westers	2,0	1,8	2,7	3,2	2,4	5,1	17,2
westerse allochtonen	0,8	0,7	1,0	1,3	1,0	2,0	6,8
autochtonen	0,6	0,6	0,9	1,1	0,8	1,8	5,9
totaal	1,1	0,9	1,4	1,8	1,4	2,8	9,4

Amsterdam	2010						totaal nww
	0-3 mnd	4-6 mnd	7-12 mnd	13-24 mnd	25-36 mnd	37+ mnd	
Surinamers	1,5	1,5	1,9	1,5	0,6	2,7	9,8
Antillianen	1,8	1,8	2,1	1,9	0,7	2,2	10,4
Turken	1,1	1,0	1,5	5,4	1,8	6,2	16,9
Marokkanen	1,1	1,3	1,7	6,7	2,1	5,4	18,2
overig niet-westers	1,4	1,6	2,0	7,7	1,5	4,1	18,2
westerse allochtonen	0,7	0,9	1,1	1,7	0,4	1,5	6,2
autochtonen	0,7	0,7	0,9	0,5	0,2	1,4	4,4
totaal	0,9	1,0	1,2	2,2	0,6	2,3	8,3

bron: UWV/O+S

3.5 MANNEN EN VROUWEN VAN 25-34 JAAR NAAR PARTICIPATIE OP DE ARBEIDSMARKT, DRIEJAARSGEMIDDELDE 2009-2010, IN PROCENTEN

Rotterdam	werkend	werkloos	niet beroeps- bevolking
Man	84	7	10
Vrouw	72	7	23

bron: EBB/CBS

3.5 MANNEN EN VROUWEN VAN 25-34 JAAR NAAR PARTICIPATIE OP DE ARBEIDSMARKT, DRIEJAARSGEMIDDELDE 2009-2010, IN PROCENTEN

Amsterdam	werkend	werkloos	niet beroeps- bevolking
Man	85	5	10
Vrouw	77	5	18

bron: EBB/CBS

3.6 VROUWEN VAN 25-34 JAAR PER OPLEIDINGSNIVEAU NAAR PARTICIPATIE OP DE ARBEIDSMARKT, DRIEJAARSGEMIDDELDE 2008-2010, IN PROCENTEN

Rotterdam	werkend	werkloos	niet beroeps- bevolking
laag opgeleid	38	24	51
middel-baar opgeleid	71	6	25
hoog opgeleid	93	2	5

bron: EBB/CBS

3.6 VROUWEN VAN 25-34 JAAR PER OPLEIDINGSNIVEAU NAAR PARTICIPATIE OP DE ARBEIDSMARKT, DRIEJAARSGEMIDDELDE 2008-2010, IN PROCENTEN

Amsterdam	werkend	werkloos	niet beroeps- bevolking
laag opgeleid	36	17	57
middel-baar opgeleid	69	8	25
hoog opgeleid	87	4	10

bron: EBB/CBS

3.7 VROUWEN VAN 25-34 JAAR PER HUISHOUDENTYPE NAAR PARTICIPATIE OP DE ARBEIDSMARKT, DRIEJAARSGEMIDDELDE 2008-2010, IN PROCENTEN

Rotterdam	werkend	werkloos	niet beroeps-bevolking
stel zonder kinderen	89	5	6
stel met kinderen	60	8	35
eenoudergezin	42	20	47
alleenwonend	85	4	11

bron: EBB/CBS

3.7 VROUWEN VAN 25-34 JAAR PER HUISHOUDENTYPE NAAR PARTICIPATIE OP DE ARBEIDSMARKT, DRIEJAARSGEMIDDELDE 2008-2010, IN PROCENTEN

Amsterdam	werkend	werkloos	niet beroeps-bevolking
stel zonder kinderen	87	4	10
stel met kinderen	68	7	27
eenoudergezin	50	10	45
alleenwonend	80	6	15

bron: EBB/CBS

3.8 VROUWEN VAN 25-34 JAAR PER HERKOMSTGROEP NAAR PARTICIPATIE OP DE ARBEIDSMARKT, DRIEJAARSGEMIDDELDE 2008-2010, IN PROCENTEN

Rotterdam	werkend	werkloos	niet beroeps-bevolking
Surinamers en Antillianen	68	12	23
Turken en Marokkanen	48	10	47
overige niet-westerse allochtonen	58	12	34
westerse allochtonen	74	11	16
autochtonen	88	2	10

bron: EBB/CBS

3.8 VROUWEN VAN 25-34 JAAR PER HERKOMSTGROEP NAAR PARTICIPATIE OP DE ARBEIDSMARKT, DRIEJAARSGEMIDDELDE 2008-2010, IN PROCENTEN

Amsterdam	werkend	werkloos	niet beroeps-bevolking
Surinamers en Antillianen	81	6	13
Turken en Marokkanen	47	11	48
overige niet-westerse allochtonen	56	14	35
westerse allochtonen	82	6	13
autochtonen	86	4	11

bron: EBB/CBS

3.9 NIET-WESTERS ALLOCHTONE VROUWEN VAN 25-34 JAAR NAAR PARTICIPATIE OP DE ARBEIDSMARKT, DRIEJAARSGEMIDDELDE 2009-2010, IN PROCENTEN

Rotterdam	werkend	werkloos	niet beroeps-bevolking
eerste generatie niet-westerse allochtonen	48	13	45
tweede generatie niet-westerse allochtonen	72	9	21
niet-westerse allochtonen	56	12	37

bron: EBB/CBS

3.9 NIET-WESTERS ALLOCHTONE VROUWEN VAN 25-34 JAAR NAAR PARTICIPATIE OP DE ARBEIDSMARKT, DRIEJAARSGEMIDDELDE 2009-2010, IN PROCENTEN

Amsterdam	werkend	werkloos	niet beroeps-bevolking
eerste generatie niet-westerse allochtonen	51	13	42
tweede generatie niet-westerse allochtonen	71	7	24
niet-westerse allochtonen	59	10	35

bron: EBB/CBS

3.10 NETTO PARTICIPATIE NAAR SECTOR, ROTTERDAM DRIEJAARSGEMIDDELDE 2008-2010, IN PROCENTEN

Rotterdam	industrie	bouw-nijverheid	handel	transport en logistiek	horeca
Surinamers	8	2	6	4	2
Antillianen / Arubanen	8	2	2	3	4
Turken	9	3	9	3	1
Marokkanen	3	2	8	2	1
overig niet-westers	6	4	8	4	6
westerse allochtonen	6	5	7	3	2
autochtonen	6	3	7	4	2
totaal	6	3	7	4	2

Rotterdam	informatie en communicatie	financiële instellingen	adviesing en onderzoek	overige zakelijke dienstverlening	overheid
Surinamers	1	2	2	4	6
Antillianen / Arubanen	2	1	3	3	5
Turken	0	1	0	5	2
Marokkanen	1	2	2	5	1
overig niet-westers	1	1	2	6	2
westerse allochtonen	3	1	5	4	5
autochtonen	3	2	6	3	5
totaal	2	2	4	4	4

Rotterdam	onderwijs	gezondheids- en welzijnszorg	cultuur, sport, recreatie	overige dienstverlening	sector onbekend
Surinamers	4	15	0	1	3
Antillianen / Arubanen	4	11	0	0	2
Turken	3	4	0	0	4
Marokkanen	3	6	1	1	4
overig niet-westers	3	7	1	2	4
westerse allochtonen	6	9	2	1	6
autochtonen	6	12	2	2	5
totaal	5	10	1	1	5

Rotterdam	netto participatie totaal
Surinamers	60
Antillianen / Arubanen	48
Turken	47
Marokkanen	44
overig niet-westers	57
westerse allochtonen	65
autochtonen	69
totaal	63

nb. Percentages tellen op tot het aandeel werkenden in de beroepsbevolking (=netto participatie).

bron: EBB/bewerking O+S

3.10 NETTO PARTICIPATIE NAAR SECTOR, AMSTERDAM DRIEJAARSGEMIDDELDE 2008-2010, IN PROCENTEN

Amsterdam	industrie	bouw-nijverheid	handel	transport en logistiek	horeca
Surinamers	3	1	7	5	3
Antillianen / Arubanen	3	1	6	4	2
Turken	4	3	8	9	3
Marokkanen	3	1	10	6	3
overig niet-westers	4	1	6	4	8
westerse allochtonen	4	2	6	2	4
autochtonen	3	2	7	3	2
totaal	3	2	7	4	3

Amsterdam	informatie en communicatie	financiële instellingen	adviesing en onderzoek	overige zakelijke dienstverlening	overheid
Surinamers	2	3	4	5	5
Antillianen / Arubanen	3	3	9	3	3
Turken	1	1	2	4	4
Marokkanen	2	2	2	6	3
overig niet-westers	5	3	3	3	2
westerse allochtonen	6	3	9	3	3
autochtonen	5	3	9	2	5
totaal	5	3	7	3	4

Amsterdam	onderwijs	gezondheids- en welzijnszorg	cultuur, sport, recreatie	overige dienstverlening	sector onbekend
Surinamers	4	13	1	1	6
Antillianen / Arubanen	6	10	6	0	3
Turken	3	6	0	1	4
Marokkanen	3	6	0	1	2
overig niet-westers	3	5	3	1	6
westerse allochtonen	6	10	6	2	8
autochtonen	6	11	4	1	8
totaal	5	10	4	1	7

Amsterdam	netto participatie totaal
Surinamers	63
Antillianen / Arubanen	62
Turken	53
Marokkanen	49
overig niet-westers	57
westerse allochtonen	73
autochtonen	73
totaal	69

nb. Percentages tellen op tot het aandeel werkenden in de beroepsbevolking (=netto participatie).

bron: EBB/bewerking O+S

4.1 PERCENTAGE NWW-ERS ONDER 23 T/M 64 JARIGEN, NAAR HERKOMST EN GENERATIE

Rotterdam	2000	2010
Surinamers	16	12
Antillianen	24	16
Turken	24	15
Marokkanen	24	20
overig niet-westers	19	14
westerse allochtonen	10	7
autochtonen	6	5
totaal	11	9
autochtonen	6	5
1e generatie allochtonen	19	14
2e generatie allochtonen	9	8
totaal	11	9

bron: UWW/COS

4.2 PERCENTAGE HUISHOUDENS MET BIJSTANDSUITKERING, NAAR HERKOMSTGROEPEN*

Rotterdam	2008	2010
Surinamers	15	14
Antillianen	24	21
Turken	16	16
Marokkanen	24	25
overig niet-westers	18	17
westerse allochtonen	7	6
autochtonen	5	5
totaal	9	9

* gebaseerd op de etnische herkomst van het hoofd van het huishouden

bron: SoZaWe/COS

4.1 PERCENTAGE NWW-ERS ONDER 23 T/M 64 JARIGEN, NAAR HERKOMST EN GENERATIE

Amsterdam	2000	2010
Surinamers	14	10
Antillianen	16	11
Turken	19	17
Marokkanen	18	18
overig niet-westers	17	18
westerse allochtonen	7	6
autochtonen	6	4
totaal	9	8
autochtonen	n.b.	n.b.
1e generatie allochtonen	n.b.	n.b.
2e generatie allochtonen	n.b.	n.b.
totaal	9	8

bron: UWW/O+S

4.2 PERCENTAGE HUISHOUDENS MET BIJSTANDSUITKERING, NAAR HERKOMSTGROEPEN*

Amsterdam	2008	2010
Surinamers	13	-
Antillianen	13	-
Turken	14	-
Marokkanen	15	-
overig niet-westers	16	-
westerse allochtonen	4	-
autochtonen	4	-
totaal	7	-

* gebaseerd op de etnische herkomst van het hoofd van het huishouden

bron: O+S/DIA, 2009

4.3 PERSONEN VAN 23 T/M 64 JAAR IN PARTICULIERE HUISHOUDENS NAAR INKOMENSSITUATIE (IN PROCENTEN)

Rotterdam	2007 autochtonen	1e generatie	2e generatie	totaal
zonder inkomen	6	13	5	9
inkomen uit arbeid	74	56	71	67
inkomen uit uitkering	16	27	14	20
overig	4	3	11	4
totaal	100	100	100	100

Rotterdam	2008 autochtonen	1e generatie	2e generatie	totaal
zonder inkomen	7	14	6	9
inkomen uit arbeid	76	59	72	69
inkomen uit uitkering	14	25	12	18
overig	3	3	11	4
totaal	100	100	100	100

bron: CBS, RIO

4.3 PERSONEN VAN 23 T/M 64 JAAR IN PARTICULIERE HUISHOUDENS NAAR INKOMENSSITUATIE (IN PROCENTEN)

Amsterdam	2007 autochtonen	1e generatie	2e generatie	totaal
zonder inkomen	4	15	5	8
inkomen uit arbeid	75	59	73	69
inkomen uit uitkering	15	24	12	18
overig	6	2	11	5
totaal	100	100	100	100

Amsterdam	2008 autochtonen	1e generatie	2e generatie	totaal
zonder inkomen	5	16	5	9
inkomen uit arbeid	78	60	74	70
inkomen uit uitkering	13	22	10	16
overig	5	2	10	4
totaal	100	100	100	100

bron: CBS, RIO

4.4 UITKERINGEN WW NAAR LEEFTIJDGROEPEN, 1 JANUARI 2010

leeftijdsgroep, Rotterdam	aantal	%
15-24 jaar	515	0,6
25-34 jaar	2.804	2,9
35-44 jaar	3.562	4,1
45-54 jaar	3.059	3,8
55-64 jaar	2.001	3,1
totaal	11.941	2,9

bron: CBS/O+S

4.4 UITKERINGEN WW NAAR LEEFTIJDGROEPEN, 1 JANUARI 2010

leeftijdsgroep, Amsterdam	aantal	%
15-24 jaar	380	0,4
25-34 jaar	3.785	2,6
35-44 jaar	4.970	3,9
45-54 jaar	3.972	3,7
55-64 jaar	2.349	2,9
totaal	15.456	2,8

bron: CBS/O+S

4.5.A UITKERINGEN WWB (THUISWONENDEN TOT 65 JAAR) NAAR LEEFTIJDGROEPEN, 1 JANUARI 2010

leeftijdsgroep, Rotterdam	aantal	%
15-24 jaar	1.590	1,9
25-34 jaar	5.440	5,6
35-44 jaar	7.370	8,4
45-54 jaar	7.920	9,9
55-64 jaar	6.510	10,0
totaal	28.830	7,0

bron: CBS/O+S

4.5.A UITKERINGEN WWB (THUISWONENDEN TOT 65 JAAR) NAAR LEEFTIJDGROEPEN, 1 JANUARI 2010

leeftijdsgroep, Amsterdam	aantal	%
15-24 jaar	712	0,7
25-34 jaar	4.903	3,4
35-44 jaar	8.377	6,6
45-54 jaar	10.054	9,3
55-64 jaar	7.986	9,8
totaal	32.032	5,7

bron: CBS/O+S

4.5.B UITKERINGEN ARBEIDONGESCHIKTHEID (WIA, WAO, WAZ EN WAJONG) NAAR LEEFTIJDGROEPEN, 1 JANUARI 2010

leeftijdsgroep, Rotterdam	aantal	%
15-24 jaar	1.910	2,3
25-34 jaar	2.310	2,4
35-44 jaar	3.653	4,2
45-54 jaar	6.378	8,0
55-64 jaar	10.273	15,8
totaal	24.524	6,0

bron: CBS/O+S

4.5.B UITKERINGEN ARBEIDONGESCHIKTHEID (WIA, WAO, WAZ EN WAJONG) NAAR LEEFTIJDGROEPEN, 1 JANUARI 2010

leeftijdsgroep, Amsterdam	aantal	%
15-24 jaar	1.727	1,7
25-34 jaar	2.861	2,0
35-44 jaar	5.812	4,5
45-54 jaar	11.426	10,5
55-64 jaar	17.545	21,5
totaal	39.371	7,0

bron: CBS/O+S

4.6 TOTAAL UITKERINGEN NAAR LEEFTIJDGROEPEN, 2010

leeftijdsgroep, Rotterdam	aantal	%
15-24 jaar	4.015	4,9
25-34 jaar	10.554	10,9
35-44 jaar	14.585	16,7
45-54 jaar	17.357	21,8
55-64 jaar	18.784	29,0
totaal	65.295	15,9

bron: CBS/O+S

4.6 TOTAAL UITKERINGEN NAAR LEEFTIJDGROEPEN, 2010

leeftijdsgroep, Amsterdam	aantal	%
15-24 jaar	2.819	2,8
25-34 jaar	11.549	8,0
35-44 jaar	19.159	15,0
45-54 jaar	25.452	23,5
55-64 jaar	27.880	34,2
totaal	86.859	15,5

bron: CBS/O+S

4.7 BEROEPSBEVOLKING NAAR LEEFTIJDGROEPEN 15-64 JAAR

leeftijdsgroep, Rotterdam	aantal
15-24 jaar	82.198
25-34 jaar	96.534
35-44 jaar	87.513
45-54 jaar	79.601
55-64 jaar	64.868
totaal	410.714

bron: CBS/O+S

4.7 BEROEPSBEVOLKING NAAR LEEFTIJDGROEPEN 15-64 JAAR

leeftijdsgroep, Amsterdam	aantal
15-24 jaar	98.963
25-34 jaar	144.946
35-44 jaar	127.862
45-54 jaar	108.532
55-64 jaar	81.552
totaal	561.855

bron: CBS/O+S

4.8 GEMIDDELD BESTEEDBAAR INKOMEN VAN PERSONEN, 20-64 JAAR, EXCLUSIEF STUDENTEN, 2008

Rotterdam	% met inkomen	gemiddeld besteedbaar inkomen
autochtoon	91	22,9
Marokkaans	79	16,1
Turks	79	16,9
Surinaams	91	18,3
Antilliaans	89	17,3
overige niet-westerse allochtonen	80	17,0
westerse allochtonen	84	21,8
totaal	88	20,9

bron: RIO/CBS

4.8 GEMIDDELD BESTEEDBAAR INKOMEN VAN PERSONEN, 20-64 JAAR, EXCLUSIEF STUDENTEN, 2008

Amsterdam	% met inkomen	gemiddeld besteedbaar inkomen
autochtoon	94	25,3
Marokkaans	79	16,7
Turks	79	16,9
Surinaams	92	18,7
Antilliaans	90	19,4
overige niet-westerse allochtonen	78	18,0
westerse allochtonen	83	25,0
totaal	88	23,0

bron: RIO/CBS

4.9 GEMIDDELD BESTEEDBAAR INKOMEN VAN PERSONEN NAAR HERKOMST EN GENERATIE, 20-64 JAAR, EXCLUSIEF STUDENTEN, 2008

Rotterdam	1e generatie	2e generatie
Marokkaans	16,3	15,1
Turks	17,2	15,9
Surinaams	19,0	16,1
Antilliaans	17,2	18,1
overige niet-westerse allochtonen	17,0	16,9
westerse allochtonen	20,5	23,4
totaal	18,0	19,2

bron: RIO/CBS

4.9 GEMIDDELD BESTEEDBAAR INKOMEN VAN PERSONEN NAAR HERKOMST EN GENERATIE, 20-64 JAAR, EXCLUSIEF STUDENTEN, 2008

Amsterdam	1e generatie	2e generatie
Marokkaans	17,0	15,8
Turks	16,9	16,7
Surinaams	19,1	17,3
Antilliaans	19,3	19,7
overige niet-westerse allochtonen	17,9	19,2
westerse allochtonen	24,7	25,5
totaal	19,7	21,5

bron: RIO/CBS

5.1 AANDEEL BEWONERS VAN 16 JAAR EN OUDER DAT HET AFGELOPEN JAAR DE HUISARTS HEEFT BEZOCHT

Rotterdam	2008
Surinamers	80
Antillianen	71
Turken	79
Marokkanen	79
overig niet-westers	68
westerse allochtonen	76
autochtonen	73
totaal	74

bron: G4 Gezondheidsenquête 2008

5.2 AANDEEL INWONERS VAN 16 JAAR EN OUDER MET EEN GOEDE (UITSTEKEND TOT GOED) ERVAREN GEZONDHEID IN 2008

Rotterdam	2008
Surinamers	80
Turken	59
Marokkanen	69
westerse allochtonen	82
overig niet westerse allochtonen	81
autochtonen	84
totaal	81

bron: G4 Gezondheidsenquête 2008

5.3 AANDEEL INWONERS VAN 16 JAAR EN OUDER MET EEN MATIG OF SLECHT ERVAREN GEZONDHEID

Rotterdam	2008
Surinamers	20
Antillianen	22
Turken	41
Marokkanen	31
overig niet-westers	18
westerse allochtonen	18
autochtonen	16
totaal	19

bron: G4 Gezondheidsenquête 2008

5.1 AANDEEL BEWONERS VAN 16 JAAR EN OUDER DAT HET AFGELOPEN JAAR DE HUISARTS HEEFT BEZOCHT

Amsterdam	2008
Surinamers	78
Antillianen	76
Turken	79
Marokkanen	78
overig niet-westers	73
westerse allochtonen	71
autochtonen	74
totaal	74

bron: G4 Gezondheidsenquête 2008

5.2 AANDEEL INWONERS VAN 16 JAAR EN OUDER MET EEN GOEDE (UITSTEKEND TOT GOED) ERVAREN GEZONDHEID IN 2008

Amsterdam	2008
Surinamers	76
Turken	64
Marokkanen	69
westerse allochtonen	86
overig niet westerse allochtonen	82
autochtonen	87
totaal	84

bron: G4 Gezondheidsenquête 2008

5.3 AANDEEL INWONERS VAN 16 JAAR EN OUDER MET EEN MATIG OF SLECHT ERVAREN GEZONDHEID

Amsterdam	2008
Surinamers	24
Antillianen	14
Turken	36
Marokkanen	32
overig niet-westers	18
westerse allochtonen	13
autochtonen	13
totaal	16

bron: G4 Gezondheidsenquête 2008

5.4 AANDEEL INWONERS VAN 16 JAAR EN OUDER MET OBESITAS IN 2008

Rotterdam	2008
Surinamers	14
Antillianen	25
Turken	25
Marokkanen	15
overig niet-westers	11
westerse allochtonen	13
autochtonen	13
totaal	14

bron: G4 Gezondheidsenquête 2008

5.5 AANDEEL BEWONERS VAN 16 JAAR EN OUDER MET EEN HOOG RISICO OP EEN DEPRESSIE OF ANGSTSTOORNIS

Rotterdam	2008
Surinamers	11
Antillianen	6
Turken	22
Marokkanen	17
overig niet-westers	8
westerse allochtonen	10
autochtonen	5
totaal	8

bron: G4 Gezondheidsenquête 2008

5.6 PERCENTAGE 1E EN 3E KLAS VO-LEERLINGEN MET OVERGEWICHT OF OBESITAS (PER SCHOOLJAAR)*

Rotterdam	2008-2009	2009-2010
Surinamers	15	16
Antillianen	21	21
Turken	24	29
Marokkanen	18	18
overige allochtonen	14	14
autochtonen	9	9
totaal	15	15

*Gebaseerd op zelfgerapporteerde lengte en gewicht. Werkelijke percentages liggen waarschijnlijk iets hoger, omdat leerlingen geneigd zijn de verhouding lengte en gewicht gunstiger in te schatten dan feitelijk het geval is (W. Jansen et al, 2006).

bron: GGD Jeugdmonitor Rijnmond

5.4 AANDEEL INWONERS VAN 16 JAAR EN OUDER MET OBESITAS IN 2008

Amsterdam	2008
Surinamers	17
Antillianen	7
Turken	23
Marokkanen	20
overig niet-westers	10
westerse allochtonen	9
autochtonen	8
totaal	10

bron: G4 Gezondheidsenquête 2008

5.5 AANDEEL BEWONERS VAN 16 JAAR EN OUDER MET EEN HOOG RISICO OP EEN DEPRESSIE OF ANGSTSTOORNIS

Amsterdam	2008
Surinamers	12
Antillianen	4
Turken	26
Marokkanen	15
overig niet-westers	10
westerse allochtonen	6
autochtonen	4
totaal	7

bron: G4 Gezondheidsenquête 2008

5.6 PERCENTAGE 2E KLAS VO-LEERLINGEN MET (ERNSTIG) OVERGEWICHT

Amsterdam	2007
Nederlanders	15
Surinamers	25
Turken	41
Marokkanen	31
westers	n.b.
overig niet-westers	n.b.
totaal	n.b.

bron: GGD: Jeugdgezondheidsmonitor

5.7 AANDEEL INWONERS VAN 16 JAAR EN OUDER DAT VOLDOET AAN DE NEDERLANDSE NORM GEZOND BEWEGEN

Rotterdam	2008
Surinamers	46
Antillianen	45
Turken	39
Marokkanen	33
overig niet-westers	51
westerse allochtonen	57
autochtonen	63
totaal	57

bron: G4 Gezondheidsenquête 2008

5.7 AANDEEL INWONERS VAN 16 JAAR EN OUDER DAT VOLDOET AAN DE NEDERLANDSE NORM GEZOND BEWEGEN

Amsterdam	2008
Surinamers	48
Antillianen	56
Turken	37
Marokkanen	46
overig niet-westers	51
westerse allochtonen	61
autochtonen	67
totaal	62

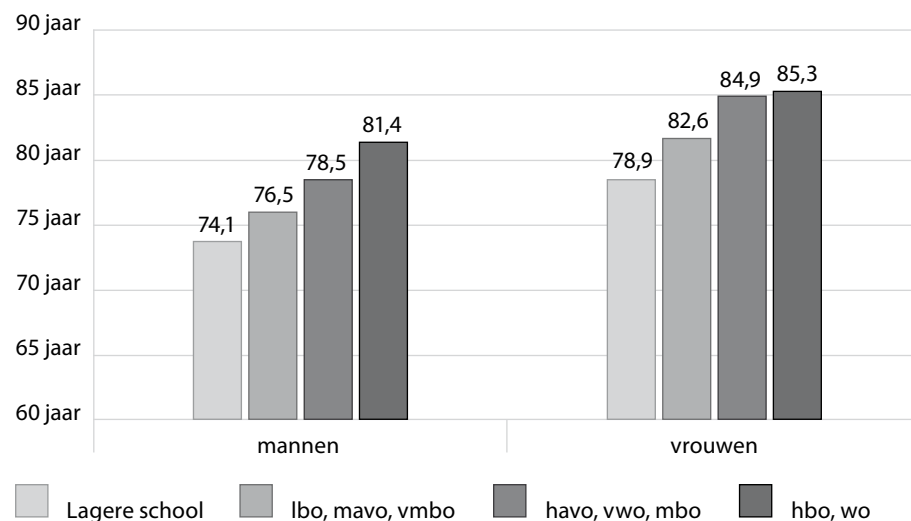
bron: G4 Gezondheidsenquête 2008

5.8 LEVENSVERWACHTING IN NEDERLAND NAAR OPLEIDINGSNIVEAU, GEMIDDELD OVER DE JAREN 2005-2008

	Bij geboorte	Bij 65 jaar
Nederland	80,1 jaar	19,3 jaar
Amsterdam	78,8 jaar	18,5 jaar
Rotterdam	78,5 jaar	18,3 jaar

bron: www.zorgatlas.nl

5.8.A LEVENSVERWACHTING NEDERLAND NAAR OPLEIDINGSNIVEAU, 2005-2008

bron: www.nationaalkompas.nl, oorspronkelijke bron: Bruggink, 2009b

6.1 GEREgistREERDE MISDRIJVEN PER 100.000 INWONERS VAN 12-79 JAAR

Rotterdam-Rijnmond	
1994	12.464
1995	11.641
1996	9.954
1997	11.576
1998	11.265
1999	11.990
2000	12.645
2001	12.711
2002	13.348
2003	13.256
2004	12.474
2005	11.435
2006	10.932
2007	10.752

bron: CBS Statline

6.1 GEREgistREERDE MISDRIJVEN PER 100.000 INWONERS VAN 12-79 JAAR

Amsterdam-Amstelland	
1994	18.035
1995	17.038
1996	16.602
1997	17.709
1998	17.338
1999	19.760
2000	20.015
2001	20.048
2002	18.789
2003	17.814
2004	15.949
2005	15.596
2006	15.661
2007	15.472

bron: CBS Statline

6.2 GEREgistREERDE MISDRIJVEN, GEPLIEGD IN ROTTERDAM

totaal geregistreeerde misdrijven, soort misdrijf	2005	2006	2007	2008	2009	2010*
vermogensmisdrijven	50.600	45.695	42.190	44.495	41.760	39.075
vernielingen, misd. openb. orde/gezag	10.220	10.170	10.990	10.595	10.855	6.670
gewelds- en seksuele misdrijven	8.230	8.210	8.205	8.235	7.685	6.960
misdrijven WvSr (overig)	545	480	475	605	755	825
verkeersmisdrijven	12.240	12.210	13.030	12.870	12.470	12.010
drugsmisdrijven	1.265	1.115	830	925	865	965
(vuur)wapenmisdrijven	570	480	500	485	445	460
misdrijven overige wetten	120	95	125	130	160	105
misdrijven, totaal	83.790	78.455	76.345	78.335	75.000	67.075
per 1.000 inwoners, soort misdrijf						
vermogensmisdrijven	83	76	70,7	74,7	69,6	64,5
vernielingen, misd. openb. orde/gezag	16,8	16,9	18,4	17,8	18,1	11
gewelds- en seksuele misdrijven	13,5	13,7	13,8	13,8	12,8	11,5
misdrijven WvSr (overig)	0,9	0,8	0,8	1	1,3	1,4
verkeersmisdrijven	20,1	20,3	21,8	21,6	20,8	19,8
drugsmisdrijven	2,1	1,9	1,4	1,6	1,4	1,6
(vuur)wapenmisdrijven	0,9	0,8	0,8	0,8	0,7	0,8
misdrijven overige wetten	0,2		0,2	0,2	0,3	0,2
misdrijven, totaal	137,5	130,4	127,9	131,5	125,1	110,8

De cijfers over 2010 zijn voorlopig

bron: CBS

6.2 GEREgistREERDE MISDRIJVEN, GEPLEEGD IN AMSTERDAM

totaal geregistreerde misdrijven, soort misdrijf	2005	2006	2007	2008	2009	2010*
vermogensmisdrijven	74.710	72.970	68.700	67.200	65.395	68.010
vernielingen, misdr.openb.orde/gezag	11.730	12.125	12.295	12.090	9.950	10.410
gewelds- en seksuele misdrijven	8.700	8.450	9.250	8.990	9.025	8.660
misdrijven WvSr (overig)	815	840	1.025	930	1.070	1.015
verkeersmisdrijven	6.855	7.310	7.730	8.190	7.955	7.460
drugsmisdrijven	2.190	2.715	2.485	1.975	1.705	1.530
(vuur)wapenmisdrijven	530	475	560	525	585	445
misdrijven overige wetten	60	75	60	65	125	185
misdrijven, totaal	105.595	104.960	102.100	99.965	95.805	97.710
per 1.000 inwoners, soort misdrijf						
vermogensmisdrijven	100,6	98,2	92,5	90	86,5	88,6
vernielingen, misdr.openb.orde/gezag	15,8	16,3	16,6	16,2	13,2	13,6
gewelds- en seksuele misdrijven	11,7	11,4	12,5	12	11,9	11,3
misdrijven WvSr (overig)	1,1	1,1	1,4	1,2	1,4	1,3
verkeersmisdrijven	9,2	9,8	10,4	11	10,5	9,7
drugsmisdrijven	2,9	3,7	3,3	2,6	2,3	2
(vuur)wapenmisdrijven	0,7	0,6	0,8	0,7	0,8	0,6
misdrijven overige wetten	-	-	-	-	0,2	0,2
misdrijven, totaal	142,2	141,3	137,4	133,8	126,8	127,3

De cijfers over 2010 zijn voorlopig

bron: CBS

6.3 PER TYPE MISDRIJF: AANTAL VERDACHTEN PER 1.000 INWONERS, 1999-2008

Rotterdam	1999	2000	2001	2002	2003
vermogensmisdrijven	7	7	7	7	7
vernieling en openbare orde	2	1	1	2	2
geweldsmisdrijven	2	2	2	3	4
verkeersmisdrijven	5	5	5	5	6
drugsmisdrijven	1	1	1	1	2
overige misdrijven	1	1	1	1	2
verdachten van meer soorten misdrijven	3	3	3	3	4
totaal verdachten van misdrijven	21	19	20	23	27
Rotterdam	2004	2005	2006	2007	2008*
vermogensmisdrijven	7	7	7	7	6
vernieling en openbare orde	3	3	3	3	3
geweldsmisdrijven	4	5	5	6	5
verkeersmisdrijven	6	6	7	8	7
drugsmisdrijven	2	1	1	1	1
overige misdrijven	2	1	2	1	1
verdachten van meer soorten misdrijven	5	5	4	5	4
totaal verdachten van misdrijven	28	28	29	31	27

* De cijfers over 2008 zijn voorlopig.

bron: CBS

6.3 PER TYPE MISDRIJF: AANTAL VERDACHTEN PER 1.000 INWONERS, 1999-2008

Amsterdam	1999	2000	2001	2002	2003
vermogensmisdrijven	5	6	6	6	6
vernieling en openbare orde	1	1	2	1	2
geweldsmisdrijven	2	2	2	3	3
verkeersmisdrijven	3	3	3	3	4
drugsmisdrijven	1	1	1	1	1
overige misdrijven	1	1	1	1	1
verdachten van meer soorten misdrijven	3	3	3	3	3
totaal verdachten van misdrijven	15	17	17	18	20
Amsterdam	2004	2005	2006	2007	2008*
vermogensmisdrijven	6	6	6	6	6
vernieling en openbare orde	2	2	2	2	2
geweldsmisdrijven	4	4	4	4	4
verkeersmisdrijven	4	3	3	4	3
drugsmisdrijven	2	2	2	1	1
overige misdrijven	1	1	1	1	1
verdachten van meer soorten misdrijven	4	3	4	4	3
totaal verdachten van misdrijven	21	21	22	22	21

* De cijfers over 2008 zijn voorlopig.

bron: CBS

6.4 VERDACHTEN NAAR HERKOMST, 12 JAAR EN OUDER, 2009

Rotterdam	Suriname	Ned. Antillen	Marokko	Turkije	Midden-Oosten	overig Afrika	overig Amerika	overig Azië
verdachten	1.927	1.429	1.434	1.181	147	835	206	187
bevolking	44.880	16.127	27.664	36.965	5.094	22.209	5.373	14.927
percentage verdachten	4,3	8,9	5,2	3,2	2,9	3,8	3,8	1,3

Rotterdam	Noord-Amerika	Oceanië	Indonesië	voormalig oostblok	voormalig Joegoslavië	West-Europa	Nederland	totaal
verdachten	19	6	135	322	149	465	3.615	12.062
bevolking	1.321	502	11.973	7.825	7.709	25.027	281.057	508.653
percentage verdachten	1,4	1,2	1,1	4,1	1,9	1,9	1,3	2,4

bron: G31 2009

6.4 VERDACHTEN NAAR HERKOMST, 12 JAAR EN OUDER, 2009

Amsterdam	Suriname	Ned. Antillen	Marokko	Turkije	Midden-Oosten	overig Afrika	overig Amerika	overig Azië
verdachten	3.075	678	2.734	873	261	802	330	258
bevolking	59.285	9.919	51.087	31.724	8.836	22.500	10.196	19.611
percentage verdachten	5,2	6,8	5,4	2,8	3,0	3,6	3,2	1,3

Amsterdam	Noord-Amerika	Oceanië	Indonesië	voormalig oostblok	voormalig Joegoslavië	West-Europa	Nederland	totaal
verdachten	67	22	260	337	139	655	4.189	14.686
bevolking	6.462	1.704	25.782	11.602	4.819	48.605	344.906	657.038
percentage verdachten	1,0	1,3	1,0	2,9	2,9	1,3	1,2	2,2

bron: G31 2009

6.5 VERDACHTEN NAAR HERKOMST, 12 T/M 24 JAAR, 2009

Rotterdam	Suriname	Ned. Antillen	Marokko	Turkije	Midden-Oosten	overig Afrika	overig Amerika	overig Azië
verdachten	684	536	783	511	58	360	77	68
bevolking	11.579	5.448	8.948	10.900	1.393	6.190	1.437	3.995
percentage verdachten	5,9	9,8	8,8	4,7	4,2	5,8	5,4	1,7

Rotterdam	Noord-Amerika	Oceanië	Indonesië	voormalig oostblok	voormalig Joegoslavië	West-Europa	Nederland	totaal
verdachten	8	3	24	89	54	135	1.102	4.494
bevolking	403	198	1.246	1.683	1.371	3.746	41.303	99.840
percentage verdachten	2,0	1,5	1,9	5,3	3,9	3,6	2,7	4,5

bron: G31 2009

6.5 VERDACHTEN NAAR HERKOMST, 12 T/M 24 JAAR, 2009

Amsterdam	Suriname	Ned. Antillen	Marokko	Turkije	Midden-Oosten	overig Afrika	overig Amerika	overig Azië
verdachten	1.098	234	1.488	389	79	79	113	76
bevolking	14.417	2.511	15.927	9.248	1.987	1.987	2.294	4.120
percentage verdachten	7,6	9,3	9,3	4,2	4,0	4,0	4,9	1,8

Amsterdam	Noord-Amerika	Oceanië	Indonesië	voormalig oostblok	voormalig Joegoslavië	West-Europa	Nederland	totaal
verdachten	22	8	49	84	40	168	1.200	5.304
bevolking	1.226	368	2.579	2.229	736	6.231	48.059	116.938
percentage verdachten	1,8	2,2	1,9	3,8	5,4	2,7	2,5	4,5

bron: G31 2009

6.6 VERDACHTEN NAAR ETNISCHE GROEP (VOORLOPIGE CIJFERS;
CIJFERS HEBBEN ALLEEN BETREKKING OP BEWONERS VAN 12 JAAR EN OUDER)

Rotterdam	Antilliaans	Marokkaans	Surinaams	Turks
% verdachten in 2010 onder bevolking van die etnische groep	5,9	4,3	3,5	2,5
Idem alleen voor 12-17 jarigen	7,8	7,2	3,6	3,2
Idem alleen voor 18-24 jarigen	7,0	8,3	6,2	4,5
% verdachten in 2010 tegen wie al eens eerder een proces-verbaal van aanhouding is opgemaakt	70,6	70,3	67,3	63,1
% bevolking dat in de periode 2006-2010 verdacht was	22,6	16,5	15,1	11,4
Idem alleen voor 12-17 jarigen	20,7	18,3	11,9	10,0
Idem alleen voor 18-24 jarigen	26,4	30,6	24,3	18,7

Rotterdam	overig niet-westers	westers	autochtoon	totaal
% verdachten in 2010 onder bevolking van die etnische groep	2,2	1,2	1,0	1,8
Idem alleen voor 12-17 jarigen	3,2	2,2	1,9	3,4
Idem alleen voor 18-24 jarigen	3,7	2,2	2,3	3,8
% verdachten in 2010 tegen wie al eens eerder een proces-verbaal van aanhouding is opgemaakt	57,4	52,6	58,0	62,5
% bevolking dat in de periode 2006-2010 verdacht was	10,9	6,3	5,7	8,6
Idem alleen voor 12-17 jarigen	10,7	8,6	7,5	10,9
Idem alleen voor 18-24 jarigen	15,6	10,4	12,1	16,5

bron: Antilliaanse en Marokkaanse Nederlanders in Rotterdam 2011, Risbo 2011

6.6 VERDACHTEN NAAR ETNISCHE GROEP (VOORLOPIGE CIJFERS;
CIJFERS HEBBEN ALLEEN BETREKKING OP BEWONERS VAN 12 JAAR EN OUDER)

Amsterdam	Antilliaans	Marokkaans	Surinaams	Turks
% verdachten in 2010 onder bevolking van die etnische groep	5,0	3,9	3,9	2,3
Idem alleen voor 12-17 jarigen	7,3	6,7	4,9	3,3
Idem alleen voor 18-24 jarigen	7,4	8,6	7,8	4,2
% verdachten in 2010 tegen wie al eens eerder een proces-verbaal van aanhouding is opgemaakt	71,3	70,9	67,7	56,7
% bevolking dat in de periode 2006-2010 verdacht was	16,1	12,8	14,6	8,7
Idem alleen voor 12-17 jarigen	15,2	13,7	11,9	8,3
Idem alleen voor 18-24 jarigen	22,4	26,0	24,9	14,5

Amsterdam	overig niet-westers	westers	autochtoon	totaal
% verdachten in 2010 onder bevolking van die etnische groep	2,0	0,9	0,9	1,6
Idem alleen voor 12-17 jarigen	3,2	2,2	1,6	3,6
Idem alleen voor 18-24 jarigen	3,7	1,8	1,7	3,6
% verdachten in 2010 tegen wie al eens eerder een proces-verbaal van aanhouding is opgemaakt	47,9	44,5	50,2	58,7
% bevolking dat in de periode 2006-2010 verdacht was	7,6	4,0	4,3	6,6
Idem alleen voor 12-17 jarigen	7,4	4,8	4,7	8,3
Idem alleen voor 18-24 jarigen	12,0	7,2	8,4	13,0

bron: Antilliaanse en Marokkaanse Nederlanders in Amsterdam 2011, Risbo 2011

6.7. TOTAALSCORE OP GEMEENTELIJKE VEILIGHEIDSLIJST (GVI) EN RANGORDE IN LANDELIJKE LIJST

Rotterdam	2004	2005	2006	2007
totaalscore	258	236	224	210
rangorde*	3	6	5	5

* Rangorde van 250.000 plus gemeenten, nummer 1 heeft de meeste delicten. De rangordes voor 2004-2006 zijn niet officieel gepubliceerd.

bron: Politie & Wetenschappen

6.7 TOTAALSCORE OP GEMEENTELIJKE VEILIGHEIDSLIJST (GVI) EN RANGORDE IN LANDELIJKE LIJST

Amsterdam	2004	2005	2006	2007
totaalscore	237	242	237	226
rangorde*	5	4	2	2

* Rangorde van 250.000 plus gemeenten, nummer 1 heeft de meeste delicten. De rangordes voor 2004-2006 zijn niet officieel gepubliceerd.

bron: Politie & Wetenschappen

6.8 PERCENTAGE BEWONERS DAT ZICH (WEL EENS) ONVEILIG VOELT IN DE EIGEN BUURT, PER DEELGEMEENTE

Rotterdam	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Rotterdam Centrum	40	37	30	24	24	34	36	-
Delfshaven	37	34	27	24	19	32	34	-
Overschie	19	17	14	14	14	23	27	-
Noord	34	32	26	22	17	29	30	-
Hillegersberg-Schiebroek	21	20	18	11	10	19	19	-
Kralingen-Crooswijk	38	32	27	20	21	32	32	-
Feijenoord	34	29	25	23	26	35	36	-
IJsselmonde	29	25	24	20	21	32	31	-
Pernis	14	10	12	13	13	15	14	-
Prins Alexander	22	22	19	18	17	24	23	-
Charlois	41	36	31	30	28	38	39	-
Hoogvliet	23	26	22	15	14	28	24	-
Hoek van Holland	16	14	8	7	6	14	11	-
Haven- en industriegebieden	-	-	-	-	-	-	-	-
totaal	31	28	24	21	20	30	30	-

bron: Veiligheidsindex Directie Veiligheid

6.8 PERCENTAGE BEWONERS DAT ZICH (WEL EENS) ONVEILIG VOELT IN DE EIGEN BUURT, PER STADSDEEL

Amsterdam	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Zuid	-	-	-	22	24	21	20	21
Centrum	-	-	-	28	28	25	25	23
Oost	-	-	-	29	32	29	30	28
Zuidoost	-	-	-	33	29	28	28	31
West	-	-	-	30	29	29	27	33
Nieuw-West	-	-	-	35	33	32	36	34
Noord	-	-	-	21	24	30	34	35
totaal	-	-	-	28	28	28	28	29

bron: O+S/Veiligheidsmonitor

7.1 HOE VERBONDEN VOELT U ZICH MET UW BUURT? NAAR HERKOMSTGROEPERING (PERCENTAGE (ZEER) VERBONDEN)

Rotterdam	2008	2009	2010
Surinamers	53	54	44
Turken	61	57	56
Marokkanen	61	61	58
overige allochtonen	55	53	49
autochtonen	60	60	56
totaal	58	58	53

bron: COS Sociale enquête

7.1 VERBONDENHEID MET BUURT NAAR HERKOMSTGROEPERING* (PERCENTAGE 'JA')

Amsterdam	2008	2009	2010
Surinamers	70	73	-
Turken	67	66	-
Marokkanen	72	67	-
overig niet-westers	67	62	-
westerse allochtonen	78	77	-
autochtonen	82	80	-
totaal	77	75	-

* Vraag: Van de volgende eenheden willen we graag weten in welke mate u zich daarmee verbonden voelt. Antwoorden: helemaal niet verbonden, niet verbonden, neutraal, verbonden en zeer verbonden. Eenheden: uw buurt, Amsterdam, Nederland, e.a.

bron: O+S/Amsterdamse Burgermonitor

7.2 HOE VERBONDEN VOELT U ZICH MET ROTTERDAM? (PERCENTAGE (ZEER) VERBONDEN)

Rotterdam	2008	2009	2010
Surinamers	78	79	77
Turken	80	75	77
Marokkanen	76	78	82
overige allochtonen	74	74	73
autochtonen	74	75	73
totaal	75	75	74

bron: COS Sociale enquête

7.2 VERBONDENHEID MET STAD NAAR HERKOMSTGROEPERING*

Amsterdam	2008	2009	2010
Surinamers	88	84	-
Turken	78	82	-
Marokkanen	81	77	-
overig niet-westers	78	77	-
westerse allochtonen	95	91	-
autochtonen	90	92	-
totaal	88	88	-

* Zie noot 7.1 bron: O+S/Amsterdamse Burgermonitor

7.3 HOE VERBONDEN VOELT U ZICH MET NEDERLAND? (PERCENTAGE (ZEER) VERBONDEN)

Rotterdam	2008	2009	2010
Surinamers	78	83	81
Turken	72	72	73
Marokkanen	73	78	81
overige allochtonen	77	77	77
autochtonen	86	87	86
totaal	82	83	82

bron: COS Sociale enquête

7.3 VERBONDENHEID MET NEDERLAND NAAR HERKOMSTGROEPERING*

Amsterdam	2008	2009	2010
Surinamers	75	76	-
Turken	73	76	-
Marokkanen	74	70	-
overig niet-westers	79	78	-
westerse allochtonen	85	86	-
autochtonen	87	88	-
totaal	83	84	-

* Zie noot 7.1 bron: O+S/Amsterdamse Burgermonitor

7.4 IN WELKE MATE VOELT U ZICH VERBONDEN MET DE EIGEN ETNISCHE GROEP?
NAAR HERKOMSTGROEPERING, 2009

Amsterdam	helemaal niet verbonden	niet verbonden	neutraal	(een beetje) verbonden
Surinamers	4	9	22	29
Antillianen	2	12	29	36
Turken	2	10	22	25
Marokkanen	2	9	17	29
ov. niet-westerse allochtonen	8	12	21	27
westerse allochtonen	6	18	32	26
autochtonen	4	11	29	33
totaal	4	12	27	31

Amsterdam	zeer verbonden	weet niet	totaal
Surinamers	31	5	100
Antillianen	19	2	100
Turken	38	3	100
Marokkanen	38	6	100
ov. niet-westerse allochtonen	13	19	100
westerse allochtonen	10	8	100
autochtonen	14	10	100
totaal	18	9	100

bron: Burgermonitor/O+S

7.5 HEEFT U ZICH DE AFGELOPEN 12 MAANDEN GEDISCRIMINEERD GEVOELD? (PERCENTAGE 'JA')

Rotterdam	2007	2008	2009	2010
Surinamers	-	25	18	21
Turken	-	27	23	24
Marokkanen	-	28	24	26
overige allochtonen	-	16	17	17
autochtonen	-	11	10	11
totaal	-	15	14	15

bron: COS Sociale enquête

7.5 VOELT U ZICH WEL EENS GEDISCRIMINEERD OP BASIS VAN UW ETNISCHE ACHTERGROND?
(PROCENTEN VAAK EN SOMS)*

Amsterdam	2007	2008	2009	2010
Surinamers	38	37	33	29
Turken	39	39	32	32
Marokkanen	53	38	45	38
overig niet-westers	37	33	35	42
westerse allochtonen	19	18	13	19
autochtonen	20	13	16	13
totaal	26	21	23	21

* Antwoordmogelijkheden: vaak, soms, zelden, nooit, weet ik niet.

bron: O+S/Amsterdamse Burgermonitor

8.1 AANDEEL NIET-WESTERSE ALLOCHTONEN PER DEELGEMEENTE, 1 JANUARI 2000-2010

Rotterdam	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Rotterdam Centrum	33	34	34	34	35	35
Delfshaven	57	59	60	60	61	61
Overschie	18	19	20	21	21	22
Noord	35	35	36	37	37	37
Hillegersberg-Schiebroek	11	12	13	13	14	14
Kralingen-Crooswijk	31	32	33	34	34	35
Feijenoord	50	51	53	54	55	55
IJsselmonde	20	23	25	27	27	29
Pernis	6	6	6	6	6	7
Prins Alexander	12	13	14	15	16	17
Charlois	33	36	39	41	42	43
Hoogvliet	20	21	22	22	23	23
Hoek van Holland	3	3	3	3	3	3
Haven- en industriegebieden	6	5	8	7	57	19
totaal	30	32	33	34	35	35

Rotterdam	2006	2007	2008	2009	2010
Rotterdam Centrum	35	36	36	36	36
Delfshaven	61	61	60	60	60
Overschie	23	23	23	25	25
Noord	37	38	38	38	39
Hillegersberg-Schiebroek	14	14	14	15	15
Kralingen-Crooswijk	35	35	35	36	36
Feijenoord	56	56	57	57	57
IJsselmonde	30	31	32	33	34
Pernis	7	8	8	9	9
Prins Alexander	17	18	19	19	20
Charlois	44	44	45	45	46
Hoogvliet	23	23	24	24	24
Hoek van Holland	3	3	4	4	4
Haven- en industriegebieden	7	6	8	12	9
totaal	35	36	36	36	37

bron: COS

8.1 AANDEEL NIET-WESTERSE ALLOCHTONEN PER STADSDEEL, 1 JANUARI 2000-2010

Amsterdam	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Centrum	13	13	13	14	14	14
Westpoort	4	5	5	5	5	9
West	34	35	36	36	36	36
Nieuw-West	37	39	40	42	43	45
Zuid	16	16	16	16	16	16
Oost	36	36	36	37	37	36
Noord	27	29	30	31	33	34
Zuidoost	58	59	60	61	61	62
totaal	31	32	33	33	34	34

Amsterdam	2006	2007	2008	2009	2010
Centrum	14	14	14	14	14
Westpoort	10	9	10	14	15
West	35	35	34	33	33
Nieuw-West	46	47	48	48	49
Zuid	16	16	16	17	17
Oost	36	35	34	34	34
Noord	35	35	36	36	36
Zuidoost	63	63	63	64	64
totaal	34	34	35	35	35

bron: O+S

8.2 SEGREGATIE-INDEX, 1995-2011

Rotterdam	Surinamers	Antillianen	Turken	Marokkanen	ov.niet-westerse allochtonen	westerse allochtonen	autochtonen
1995	-	-	-	-	-	-	-
2000	26	31	48	43	26	14	46
2005	24	29	43	39	24	16	46
2010	23	29	40	37	22	18	46
2011	21	26	38	35	20	18	45

Gebaseerd op 77 buurten met 100 inwoners of meer, gemiddeld 8000 inwoners per buurt

bron: COS/bewerking O+S

8.2 SEGREGATIE-INDEX, 1995-2011

Amsterdam	Surinamers	Antillianen	Turken	Marokkanen	ov.niet-westerse allochtonen	westerse allochtonen	autochtonen
1995	35	37	41	39	23	16	24
2000	34	37	43	42	22	18	26
2005	34	33	44	43	21	19	27
2010	35	31	45	42	19	19	27
2011	34	30	45	42	19	19	27

Gebaseerd op 94 buurten met 100 inwoners of meer, gemiddeld 8000 inwoners per buurt

bron: O+S

8.3 AANDEEL NIET-WESTERSE ALLOCHTONEN
BINNEN EN BUITEN DE RING, AMSTERDAM

Jaar	binnen de ring	buiten de ring
1992	22	29
1993	23	31
1994	24	33
1995	24	34
1996	24	35
1997	24	36
1998	24	37
1999	25	39
2000	25	40
2001	26	41
2002	26	43
2003	26	44
2004	26	45
2005	26	46
2006	26	47
2007	26	48
2008	25	48
2009	25	49
2010	25	50

bron: O+S

8.4 PER ETNISCHE GROEP HET PERCENTAGE GEHUWDE HOOFDEN VAN HUISHOUDENS DAT
GETROUWD IS MET IEMAND UIT EEN ANDERE ETNISCHE GROEP (BIJV AUTOCHTOON GETROUWD MET
OVERIG WESTERS)

Rotterdam	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Surinamers	15	15	15	16	16	16	17	17
Antillianen	42	43	43	44	44	43	42	42
Kaapverdianen	13	13	13	14	14	14	16	17
Turken	4	4	4	4	4	4	4	5
Marokkanen	5	5	5	4	4	5	5	5
overig niet-westers	21	21	21	21	21	21	21	21
autochtoon	12	12	13	13	13	14	14	14
ov. Europese Unie 2007	75	75	75	74	74	73	71	70
overig westers	47	48	48	48	48	49	48	50

Overig westers wordt gezien als 1 groep, evenals overig EU en overig niet-westers. Dus is bijvoorbeeld iemand uit de VS getrouwd met iemand uit Nieuw Zeeland (beide overig westers), dan wordt dat niet gezien als gemengd huwelijk volgens deze definitie.

bron: COS

8.4 AANDEEL GEHUWDE MANNEN MET EEN VROUW UIT EEN ANDERE HERKOMSTGROEP
(ALLEEN HUWELIJKEN TUSSEN MAN EN VROUW)

Amsterdam	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Surinamers	23	24	24	24	28	26
Antillianen	64	64	65	66	69	68
Turken	5	5	5	5	4	6
Marokkanen	5	5	5	5	5	5
overig niet-westerse allochtonen	27	26	27	27	31	29
westerse allochtonen	54	54	53	53	57	54
autochtonen	19	19	20	20	19	22

bron: O+S

8.5 PERCENTAGE HOOFDBEWONERS DAT IN EEN KOOPWONING WOONT, NAAR ETNISCHE GROEP EN GENERATIE

Rotterdam		2000	2001	2002	2003	2004	2005
autochtoon	autochtoon	26	27	28	29	30	32
allochtoon 1 eerste generatie	Surinamers	12	14	16	18	21	23
	Antillianen	5	5	6	7	8	9
	Kaapverdianen	7	9	10	11	13	16
	Turken	7	8	10	12	14	16
	Marokkanen	2	3	4	4	5	7
	overig niet-westers	10	11	12	13	14	16
	ov. Europese Unie 2007	19	19	20	21	22	24
	overig westers	16	17	18	19	21	22
allochtoon 2 tweede generatie	Surinamers	12	13	15	19	22	25
	Antillianen	19	19	20	21	24	27
	Kaapverdianen	7	7	8	13	15	17
	Turken	10	11	15	20	26	30
	Marokkanen	4	5	5	7	11	14
	overig niet-westers	25	27	27	29	31	32
	ov. Europese Unie 2007	27	28	28	29	30	31
	overig westers	32	33	35	36	38	40

Rotterdam		2006	2007	2008	2009	2010	2011
autochtoon	autochtoon	33	34	38	39	40	40
allochtoon 1 eerste generatie	Surinamers	24	25	27	28	29	29
	Antillianen	10	10	11	12	12	11
	Kaapverdianen	18	20	21	22	22	23
	Turken	19	21	23	24	25	26
	Marokkanen	8	8	9	10	10	11
	overig niet-westers	17	18	21	21	22	22
	ov. Europese Unie 2007	25	26	28	28	28	28
	overig westers	23	24	26	27	28	28
allochtoon 2 tweede generatie	Surinamers	26	26	29	30	32	32
	Antillianen	28	26	29	28	29	27
	Kaapverdianen	20	20	22	23	25	25
	Turken	35	39	43	45	48	49
	Marokkanen	15	16	19	21	23	23
	overig niet-westers	34	36	40	41	43	42
	ov. Europese Unie 2007	33	34	38	40	40	39
	overig westers	42	43	49	50	51	51

bron: COS

8.5 HOOFDBEWONERS MET EEN KOOPWONING, NAAR HERKOMSTGROEP, 2004-2010

Amsterdam	Surinamers	Antillianen	Turken	Marokkanen
2004	11	10	7	2
2005	12	11	9	3
2006	13	11	10	3
2007	15	13	13	4
2008	17	15	15	5
2009	18	15	15	6
2010	18	16	16	6

Amsterdam	ov. niet-westerse allochtonen	westerse allochtonen	autochtonen	totaal
2004	10	23	24	20
2005	11	23	24	20
2006	12	24	25	21
2007	14	28	29	25
2008	16	29	31	26
2009	16	29	31	27
2010	16	30	32	27

bron: O+S

8.6 PERCENTAGE BEWONERS DAT IN DE VRIJE TIJD WEL EENS CONTACT HEEFT MET MENSEN UIT ANDERE ETNISCHE GROEPEN

Rotterdam	2008	2009	2010
Surinamers	82	80	79
Turken	69	67	70
Marokkanen	78	81	75
overige allochtonen	74	75	74
autochtonen	60	61	62
totaal	66	67	68

bron: COS Sociale enquête

8.6 PERCENTAGE BEWONERS DAT VAAK/SOMS CONTACT HEEFT MET MENSEN UIT ANDERE BEVOLKINGSGROEPEN

Amsterdam	2008	2009	2010
Surinamers	82	-	85
Turken	80	-	82
Marokkanen	86	-	85
niet-westerse allochtonen	82	-	86
westerse allochtonen	77	-	75
autochtonen	65	-	76
totaal	73	-	79

bron: Staat van de stad Amsterdam

8.7 PERCENTAGE MET EN ZONDER TAALPROBLEMEN, GEMIDDELDE 2008, 2009 EN 2010

Rotterdam	geen taalproblemen	wel taalproblemen	totaal
Nederlands	96	4	100
Turks	52	48	100
Marokkaans	65	35	100
Antilliaans	81	19	100
Surinaams	91	9	100
Kaap Verdisch	53	47	100
anders	70	30	100
totaal	85	15	100

Vanwege de relatief onbetrouwbare variabele zijn de uitkomsten van drie jaren (2008, 2009 en 2010) gemiddeld.

bron: COS/Sociale enquête

8.8 STELLING: IK HEB VEEL VERTROUWEN IN HET GEMEENTEBESTUUR. PERCENTAGE (HELEMAAL) MEE EENS

Rotterdam	2007	2008	2009	2010
Surinamers	-	46	47	42
Turken	-	50	51	47
Marokkanen	-	45	59	56
overige allochtonen	-	50	52	47
autochtonen	-	41	43	36
totaal	-	44	47	41

bron: COS/Sociale enquête

8.8 AANDEEL AMSTERDAMMERS MET VEEL VERTROUWEN IN GEMEENTEBESTUUR

Amsterdam	2007	2008	2009	2010
Surinamers	6	8	24	-
Turken	10	10	35	-
Marokkanen	10	12	38	-
overige niet-westerse allochtonen	18	13	45	-
westerse allochtonen	6	7	28	-
autochtonen	8	9	32	-
totaal	9	9	33	-

bron: O+S/ Burgermonitor

8.9 SCHOLEN NAAR AANDEEL NIET-WESTERSE ALLOCHTONE LEERLINGEN, SCHOOLJAAR 2010/2011

Rotterdam	Basisonderwijs schooljaar 2010/2011 aantal scholen		VO-onderwijs schooljaar 2010/2011 aantal scholen		Basis- en VO-onderwijs schooljaar 2010/2011 aantal scholen	
	abs	%	abs	%	abs	%
aandeel niet westerse allochtonen						
aantal <10%	13	4	5	7	18	5
aantal 10-20%	24	7	7	10	31	8
aantal 20-30%	27	8	11	16	38	10
aantal 30-40%	25	8	4	6	29	7
aantal 40-50%	27	8	3	4	30	8
aantal 50-60%	38	12	3	4	41	10
aantal 60-70%	41	13	4	6	45	11
aantal 70-80%	47	14	8	12	55	14
aantal 80-90%	55	17	13	19	68	17
aantal 90%<	28	9	11	16	39	10
totaal aantal	325	100	69	100	394	100

bron: COS

8.9 SCHOLEN NAAR AANDEEL NIET-WESTERSE ALLOCHTONE LEERLINGEN, SCHOOLJAAR 2011/2012

Amsterdam	abs	%
aandeel niet westerse allochtonen		
aantal <10%	8	4
aantal 10-20%	28	13
aantal 20-30%	19	9
aantal 30-40%	23	11
aantal 40-50%	22	10
aantal 50-60%	14	6
aantal 60-70%	13	6
aantal 70-80%	35	16
aantal 80-90%	41	19
aantal 90%<	16	7
Totaal scholen (+dependances)	219	100

bron: O+S

8.10 PERCENTAGE ZWARTE EN WITTE BASISCHOLEN

Rotterdam	absoluut 2006	2007	2008	2009
wit (<20% allochtoon)	-	18	18	19
tussencategorie (20-70% allochtoon)	-	82	81	80
zwart (>70% allochtoon)	-	108	110	110
ten opzichte van buurt school				
te wit	-	14	14	15
tussencategorie	-	166	165	169
te zwart	-	28	30	25
ten opzichte van voedingsbuurt				
te wit	-	14	13	14
tussencategorie	-	172	174	175
te zwart	-	22	22	20
totaal	-	208	209	209

Rotterdam	relatief 2006	2007	2008	2009
wit (<20% allochtoon)	-	9	9	9
tussencategorie (20-70% allochtoon)	-	39	39	38
zwart (>70% allochtoon)	-	52	53	53
ten opzichte van buurt school				
te wit	-	7	7	7
tussencategorie	-	80	79	81
te zwart	-	13	14	12
ten opzichte van voedingsbuurt				
te wit	-	7	6	7
tussencategorie	-	83	83	84
te zwart	-	11	11	10
totaal	-	100	100	100

bron: CBS, RIO

8.10 PERCENTAGE ZWARTE EN WITTE BASISCHOLEN

Amsterdam	absoluut 2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010
te wit	17	15	-	12
afspiegeling	157	160	-	167
te zwart	29	27	-	24
totaal	203	202	-	203

Amsterdam	relatief 2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010
te wit	8	7	-	6
afspiegeling	77	79	-	82
te zwart	14	13	-	12
totaal	100	100	-	100

*Het aantal scholen met 100 of meer leerlingen. De segregatie op basis van herkomst is vastgesteld door het aandeel niet-westerse allochtone leerlingen op een school te vergelijken met het aandeel in de buurt. Scholen worden als te zwart gezien als het aandeel allochtone leerlingen meer dan 20% hoger ligt dan het aandeel allochtone kinderen in de desbetreffende buurt. Scholen zijn te wit als dit aandeel meer dan 20% lager ligt dan in de buurt. bron: LAS, peildatum 01-10-06, 01-10-08, 01-10-09

9.1 "IK VIND HET EEN PROBLEEM ALS KINDEREN OP SCHOOL LES KRIJGEN VAN EEN HOMOSEKSUELE LERAAR OF LERARES", % (HELEMAAL) MEE ONEENS

Rotterdam	2007	2008	2009	2010
Surinamers	65	57	57	75
Antillianen	58	72	50	75
Turken	38	43	37	39
Marokkanen	44	50	35	47
overige niet-westerse allochtonen	69	61	60	63
westerse allochtonen	81	88	81	82
autochtonen	84	87	85	88
totaal	78	78	77	81

bron: COS Omnibusenquête

9.1 "IK ZOU HET EEN PROBLEEM VINDEN ALS MIJN KIND OP SCHOOL LES KRIJGT VAN EEN HOMOSEKSUELE LERAAR OF LERARES", % (HELEMAAL) MEE ONEENS

Amsterdam	2007	2008	2009	2010
Surinamers	-	-	-	70
Antillianen	-	-	-	72
Turken	-	-	-	51
Marokkanen	-	-	-	47
overige niet-westerse allochtonen	-	-	-	69
westerse allochtonen	-	-	-	87
autochtonen	-	-	-	90
totaal	-	-	-	81

bron: O+S Burgermonitor

9.2 REKENT U ZICH TOT EEN GELOOF OF LEVENSBESCHOUWLIJKE STROMING NAAR HERKOMSTGROEPERING, IN PROCENTEN

Rotterdam	2008	2009	2010
Surinamers	86	80	84
Turken	93	95	97
Marokkanen	96	98	98
overig niet-westers	75	71	71
westers	55	55	53
autochtoon	35	36	36
totaal	51	49	49

bron: Omnibusenquête COS

9.2 REKENT U ZICH TOT EEN GELOOF OF LEVENSBESCHOUWLIJKE STROMING NAAR HERKOMSTGROEPERING, IN PROCENTEN

Amsterdam	2008	2009	2010
Surinamers	50	58	64
Turken	78	75	82
Marokkanen	76	82	88
overig niet-westers	60	37	62
westers	37	37	35
autochtoon	24	23	21
totaal	39	38	39

bron: Burgermonitor Amsterdam O+S

9.3 STEMGEDRAG ETNISCHE GROEPERINGS GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN 2006 IN PERCENTAGES

Rotterdam	PvdA	D66	GRL	SP	CDA	VVD
Nederlanders	37	1	8	12	4	3
Turken	83	1	10	1	0	0
Marokkanen	88	0	5	1	2	0
Surinamers	87	0	3	2	1	0
Antillianen	75	0	6	6	4	0
zuid-europeanen	54	5	14	5	11	0
Rotterdam	37	2	4	7	8	6

Rotterdam	CU/SGP	Leefbaar	Stadspartij Rotterdam	overig
Nederlanders	1	31	2	2
Turken	0	0	0	1
Marokkanen	0	1	3	1
Surinamers	1	1	0	4
Antillianen	0	6	0	2
zuid-europeanen	0	11	0	0
Rotterdam	2	30	1	3

bron: IMES

9.3 STEMGEDRAG ETNISCHE GROEPERINGS GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN 2006 IN PERCENTAGES

Amsterdam	PvdA	D66	GRL	SP	CDA	VVD
Nederlanders	35	5	20	18	3	11
Turken	87	1	4	5	1	1
Marokkanen	77	1	12	7	2	1
Surinamers	82	0	4	6	0	4
Antillianen	58	0	10	10	5	8
zuid-europeanen	57	3	8	5	6	13
Amsterdam	39	4	14	13	4	16

Amsterdam	CU	Leefbaar	A'dam anders / de groenen	Hum. Partij	overig
Nederlanders	2	1	3	0	2
Turken	0	0	0	0	1
Marokkanen	0	0	0	0	1
Surinamers	2	0	0	1	1
Antillianen	6	0	1	0	1
zuid-europeanen	2	3	0	2	2
Amsterdam	2	1	2	0	4

bron: IMES

10.1.A OPKOMST GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN NAAR DEELGEMEENTE

Rotterdam	1994	1998	2002	2006	2010
Rotterdam Centrum	-	-	54	59	52
Delfshaven	-	-	46	56	44
Overschie	-	-	58	59	48
Noord	-	-	54	59	50
Hillegersberg-Schiebroek	-	-	67	66	60
Kralingen-Crooswijk	-	-	56	59	50
Feijenoord	-	-	50	58	44
IJsselmonde	-	-	55	55	43
Pernis	-	-	65	62	53
Prins Alexander	-	-	63	62	52
Charlois	-	-	47	50	38
Hoogvliet	-	-	54	55	43
Hoek van Holland	-	-	62	63	58
Haven- en industriegebieden	-	-	-	-	-
totaal Rotterdam	55	49	55	58	48

bron: Publiekszaken bewerkt door COS

10.1.A OPKOMST GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN NAAR STADSDEEL

Amsterdam	1994	1998	2002	2006	2010
Centrum	59	51	54	57	61
Westpoort	40	38	40	36	83
West	54	43	46	52	51
Nieuw-West	59	48	47	50	46
Zuid	62	52	54	57	57
Oost	56	48	49	56	56
Noord	56	46	44	49	46
Zuidoost	49	40	40	46	40
totaal Amsterdam	57	47	48	53	51

bron: DPG/O+S

10.1.B OPKOMST GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN NAAR ETNICITEIT

Rotterdam	1994	1998	2002	2006	2010
Turken	-	-	53	56	46
Marokkanen	-	-	39	58	47
Surinamers	-	-	33	41 (samen)	26
Antillianen	-	-	19		23
Kaapverdianen	-	-	24	-	22
overig niet-westers	-	-	32	-	31
overig westers	-	-	44	-	43
autochtonen	-	-	62	-	58
totaal Rotterdam	55	49	55	58	48

bron: IMES (2006) / Publiekszaken bewerkt door COS (2002/2010)

10.1.B OPKOMST GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN NAAR ETNICITEIT

Amsterdam	1994	1998	2002	2006	2010
Turken	67	39	30	51	44
Marokkanen	49	23	22	37	38
Surinamers/Antillianen	30	21	26	26	26
overig	-	-	-	-	-
totaal Amsterdam	57	46	48	51	51

bron: IMES

10.2 OPKOMST DEELGEMEENTERAADSVERKIEZINGEN NAAR DEELGEMEENTE

Rotterdam	2002	2006	2010
Stadscentrum	54	57	-
Delfshaven	46	56	-
Overschie	58	59	-
Noord	54	59	-
H'berg-Schiebroek	67	66	-
Kralingen-Crooswijk	56	59	-
Prins Alexander	63	62	-
Feijenoord	50	57	-
IJsselmonde	55	55	-
Charlois	47	50	-
Pernis	65	62	-
Hoogvliet	54	54	-
Hoek van Holland	62	63	-
totaal	55	58	-

bron: Publiekszaken bewerkt door COS

10.2 OPKOMST STADSDEELRAADSVERKIEZINGEN NAAR STADSDEEL

Amsterdam	2002	2006	2010
Centrum	-	57	57
Westpoort	-	n.v.t.	n.v.t.
West	-	52	50
Nieuw-West	-	50	45
Zuid	-	56	55
Oost	-	56	54
Noord	-	49	45
Zuidoost	-	46	39
totaal	-	-	-

bron:DPG/O+S

10.3.A PERCENTAGE BEWONERS VAN 18-70 JAAR DAT MINSTENS 1 KEER IN DE AFGELOPEN 12 MAANDEN HEEFT GESPORT, PERIODE 2006-2008

Rotterdam	
niet-westers allochtoon	56
westers allochtoon	69
autochtoon	75
totaal	69

bron: Bewerking W.J.H. Mulier Instituut van gemeentelijke RSO-onderzoekbestanden, 2009

10.3.A PERCENTAGE BEWONERS VAN 18-70 JAAR DAT MINSTENS 1 KEER IN DE AFGELOPEN 12 MAANDEN HEEFT GESPORT, PERIODE 2006-2008

Amsterdam	
niet-westers allochtoon	58
westers allochtoon	75
autochtoon	79
totaal	73

bron: Bewerking W.J.H. Mulier Instituut van gemeentelijke RSO-onderzoekbestanden, 2009

10.3.B PERCENTAGE BEWONERS VAN 16 JAAR EN OUDER DAT DE AFGELOPEN 12 MAANDEN MINSTENS 12 KEER HEEFT GESPORT

Rotterdam	2008	2009	2010
Surinamers	51	52	52
Turken	45	48	48
Marokkanen	44	50	46
overige allochtonen	54	57	57
autochtonen	55	55	56
totaal	53	54	55

bron: COS Sociale enquête (niet volgens de officiële richtlijnen)

10.3.B PERCENTAGE BEWONERS VAN 16 JAAR EN OUDER DAT DE AFGELOPEN 12 MAANDEN MINSTENS 12 KEER HEEFT GESPORT

Amsterdam	2006	2009
Surinamers	63	57
Turken	45	46
Marokkanen	52	48
overig niet-westers allochtoon	70	59
westers allochtoon	72	62
autochtonen	74	68
totaal	65	61

bron: O+S / Sportmonitor

10.4 BENT U IN ÉÉN OF MEER ORGANISATIES ONBETAALD ACTIEF ALS VRIJWILLIGER, NAAR HERKOMSTGROEPERING, IN PROCENTEN

Rotterdam	2004	2006	2008	2009	2010
Surinamers	-	-	16	16	15
Turken	-	-	13	16	16
Marokkanen	-	-	12	13	13
overig allochtonen	-	-	17	19	19
autochtonen	-	-	27	27	27
totaal	-	-	22	23	23

bron: IMES (2006) / Publiekszaken bewerkt door COS (2002/2010)

10.4 DEELNAME VRIJWILLIGERSWERK NAAR HERKOMST, NAAR HERKOMSTGROEPERING, IN PROCENTEN

Amsterdam	2004	2006	2008	2009	2010
Surinamers	26	27	33	-	25
Turken	23	20	27	-	26
Marokkanen	26	21	30	-	15
overige niet-westerse allochtonen	-	32	35	-	19
westerse allochtonen	-	34	30	-	38
autochtonen	39	32	37	-	31
totaal	35	31	34	-	28

bron: IMES

COLOFON

Deze publicatie is mede mogelijk door
de Gemeente Rotterdam en
de Gemeente Amsterdam

Tekst:
Paul Scheffer
Han Entzinger
Wethouder Andrée van Es (gemeente Amsterdam)
Wethouder Korrie Louwes (gemeente Rotterdam)

Tabellen:
O+S
COS

Vormgeving:
Rosalie Arendsen

Beeldmateriaal:
Jan van der Ploeg
Edwin van Eis
Klaas Koppe
Claire Droppert
Hannah Anthonyz

Druk:
Mediacenter Rotterdam

Oplage:
500

Maart 2012

